

ARKISTO TIEDON, VALLAN JA LAUSUMIEN JÄRJESTELMÄNÄ

Michel Foucault'n filosofia arkistoteoreettisen ajattelun innoittajana

Ella Oksanen

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja interak-
tiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatitieteiden yksikkö

Informaatitutkimus ja interaktiivinen media

OKSANEN, ELLA: Arkisto tiedon, vallan ja lausumien järjestelmänä. Michel Foucault'n filosofia arkistoteoreettisen ajattelun innoittajana.

Pro gradu -tutkielma, 86 s., 8 liites.

Huhtikuu 2015

Tutkielmassani tarkastellaan arkistoteoreettisen keskustelun filosofista pohjaa. Sähköisten aineistojen yleistymisen myötä alan tieteellisessä keskustelussa huomio on kiinnittynyt muun muassa arkiston luonteen tarkasteluun sekä vanhojen käsitteiden ja toimintamallien uudelleenarvointiin. Vertailukohtaa perinteiselle arkiston määritelmälle on haettu filosofiasta. Arkistoteoreetikot ovat kiinnostuneet erilaisista ja vaihtoehtoisista tavoista tarkastella arkistoa sekä yhteiskunnan muistia säilyttävänä että aktiivisesti tuottavana toimijana.

Ranskalainen filosofi ja sosiologi Michel Foucault (1926–1984) on tarkastellut samoja teemoja, jotka ovat herättäneet keskustelua arkistoalalla. Yleisesti Foucault käsittelee tutkimuksissaan tietoon, valtaan ja etiikkaan liittyviä kysymyksiä. Foucault tunnetaan erityisesti hulluutta, vankilalaitosta ja seksuaalisuutta koskevista historiallista analyysia hyödyntävistä tutkimuksistaan. Yksi hänen tunnetuimmista teoksistaan on *Tiedon arkeologia* (*L'archéologie du savoir*, 1969), jossa Foucault tutkii arkeologiaksi nimeämälleen lähestymistavalla niitä historiallisia ehtoja, jotka ovat tiettyinä aikana mahdollistaneet tietentyypin ajattelun.

Tutkielmassani selvitettiin, ovatko arkistoteoreetikot ottaneet vaikutteita Michel Foucault'n ajattelusta. Tutkin, miten vaikutteita on otettu ja millä tavalla Foucault on alan tieteellisessä keskustelussa nostettu esiin. Tutkimusaineiston keruu on toteutettu kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe tapahtui keräämällä sellaisia arkistoalan tieteellisiä julkaisuja, joissa mainittiin Michel Foucault. Aineiston keruun toisessa vaiheessa tutkimusaineistoon valittiin ne tekstit, joissa Foucault'n nimi mainittiin useamman kerran ja joissa viitattiin suoraan ainakin yhteen Foucault'n tutkimukseen tai muuhun hänen kirjoittamaansa tekstiin.

Tutkimusaineiston analyysi osoitti, että arkistoteoreetikot viittaavat lähinnä tutkimuksiin tiedon arkeologiasta ja vallan genealogiasta. Etenkin niissä teksteissä, joissa arkistoteoreetikot viittaavat teoksiin *Sanat ja asiat* ja *Tiedon arkeologia*, tarkastellaan Foucault'n arkiston käsitteen metaforista merkitystä. Foucault luokitellaan usein postmodernistiksi ajattelijaksi, ja häntä verrataan toiseen ranskalaiseen filosofiin, Jacques Derridaan. Niissä kirjoituksissa, joissa teoreetikot viittasivat vallan genealogiaan ja etenkin teokseen *Tarkkailla ja rangaista*, käsiteltiin arkiston suhdetta vallankäyttöön. Arkistoteoreetikot nostivat esiin Foucault'n esimerkin Benthamin Panopticonista, joka rinnastettiin arkistoon. Myös vallan luonne on herättänyt keskustelua arkistoalalla. Arkistoteoreetikot ovat huomanneet, että valta tuottaa tietoa erilaisten dokumentointimenetelmien avulla, mutta vain osa teoreetikoista yhdistää ajatuksen tiedon ja vallan suhteesta Foucault'n valta-analyysiin. Arkistoteoreettisessa keskustelussa on pohdittu myös yksilön suhdetta valtaan, mutta Foucault'n etiikkaa ja yksilön itsesuhdetta käsittelevistä kirjoituksista ei ole otettu arkistoteoreettisessa keskustelussa vaikutteita.

Avainsanat: arkisto, arkistoteoreetikot, Michel Foucault, tieto, valta

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KATSAUS MICHEL FOUCAULT’N FILOSOFIAAN.....	5
2.1	Hulluuden historia	5
2.2	Ihmistieteiden historia	8
2.3	Tiedon arkeologia	11
2.4	Vallan genealogia	16
2.5	Etiikka ja huoli itsestä	22
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
3.1	Tutkimuskysymykset.....	24
3.2	Tutkimusaineisto ja -metodit	25
4	TUTKIMUSTULOKSET	29
4.1	Yleiskatsaus tutkimustuloksiin	29
4.2	Arkisto metaforana	32
4.2.1	Foucault’n arkisto	32
4.2.2	Postmodernistit arkistoteoreettisen keskustelun innoittajana	39
4.2.3	Foucault ja Derrida arkistoteoreettisessa keskustelussa	44
4.3	Arkisto vallankäytön keskipisteenä	53
4.3.1	Panoptinen arkisto	53
4.3.2	Vallan luonne.....	62
4.3.3	Yksilö ja valta.....	68
5	LOPUKSI	73
	LÄHTEET	79

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tiedon, vallan ja etiikan suhde arkistoon ja arkistonhoitajan työhön on kiinnostanut arkistoteoreetikoita. Arkistonhoitajan työhön liittyvä valta sekä arkistojen rooli yhteiskunnan muistia tukevinä ja tuottavina instituutioina ovat herättäneet keskustelua, ja aiheelle on omistettu kokonaisia julkaisuja. Esimerkiksi teoksessa *The Future of Archives and Recordkeeping* (2011, toim. Jennie Hill) käsitellään arkistoalan ammattilaisen muuttuvaa kuvaa ja yhteiskunnallista roolia. Arkistojen sisältämät asiakirjat ovat osa yhteistä muistiamme, josta yhteiskunnan on pidettävä huolta. Randall C. Jimersonin teoksessa *Archives Power* (2009) tutkitaan arkistojen luonnetta muistiorganisaatioina eritoten toiminnan todennettavuuden ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Teoksessa *Archives: Recordkeeping in Society* (2005, toim. Sue McKemmish) arkistoa puolestaan tarkastellaan erilaisissa kulttuurisista, yhteiskunnallisista ja historiallisista konteksteista käsin.

Kiinnostus vallan ja arkiston suhteeseen näkyy myös alan tieteellisissä aikakausjulkaisuissa, sillä esimerkiksi vuonna 2002 *Archival Science* omisti aiheelle kaksi teemanumeroa ja vuonna 2006 kanadalainen *Archivaria* julkaisi teemanumeron arkistoista, tilasta ja vallasta. Näissä numeroissa teoreetikot, kuten Terry Cook, Verne Harris, Eric Keteleer, Heather MacNeil, Joan M. Schwartz ja Ann Laura Stoler, käsittelevät monipuolisesti vallan ja arkistojen suhdetta erilaisten teemojen, kuten yhteiskunnan yhteisen muistin tuottamisen, kolonialismin vaikutusten, naistutkimuksen ja postmodernin paradigman, näkökulmasta.

Ranskalainen filosofi ja sosiologi Michel Foucault (1926–1984) on käsitellyt omissa tutkimuksissaan tiedon, vallan ja etiikan kysymyksiä. Foucault’n teoriat ovat herättäneet kiinnostusta eri tieteenaloilla siinä määrin, että esimerkiksi vallankäytöstä ja vallan olemuksesta on vaikea käydä tieteellistä keskustelua viittaamatta jollain tavalla Foucault’n valta-analytiikkaan. Oma kiinnostukseni Foucault’n teorioihin on lähtöisin kir-

jallisuustieteen puolelta. Kirjoitin vuonna 2012 pro gradu -tutkielman¹, jossa tutkin kirjailija Pentti Haanpään tekstejä Foucault'n kurinpitovaltaa, hulluutta ja etiikkaa käsittelevien tutkimusten näkökulmasta. Kirjallisuudentutkimustaustani on vaikuttanut eittämättä myös siihen, millä tavalla tämä tutkimus on toteutettu. Analysoin fiktiivisten tekstien sijaan nyt tieteellisiä arkistoalan julkaisuja, joissa on otettu vaikutteita Michel Foucault'n filosofiasta. Tutkimuksessani Foucault'n tuotantoa katsotaan nyt ensi sijassa niistä näkökulmista, jotka nousevat esiin arkistoteoreettisesta keskustelusta. Edellä mainitut Foucault'n tutkimukset tulevat esitellyiksi myös tässä pro gradu -tutkielmassa, mutta pyrin samalla laajentamaan näkökulmaa Foucault'n tuotannosta nostamalla esiin diskursseja ja tiedon arkeologiaa käsittelevät tutkimukset sekä syventämään analyysia Foucault'n filosofiasta.

Vaikka Foucault kirjoitti varhaisimmat teoksensa jo 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa, teoksista otetaan yhä uusia painoksia ja filosofin tekstejä käännetään edelleen eri kielille. *Tiedon arkeologia* julkaistiin suomeksi Tapani Kilpeläisen kääntämänä vuonna 2005. Teoksista *Sanat ja asiat* sekä *Seksuaalisuuden historia I-III* on saatavilla nyt suomeksi Gaudeamus-kustantamon julkaisemat uudistetut painokset. Mainittakoon lisäksi vuonna 2014 ilmestynyt Niin & näin -kustantamon julkaisema *Parhaat*, joka sisältää valikoituja ja suomeksi käännettyjä Foucault'n esseitä ja haastatteluja. Nämä sekä muut Foucault'n luennot, haastattelut ja esseet ovat keskeisiä lähteitä myös oman tutkielmani kannalta, sillä ne kommentoivat, täydentävät ja selventävät filosofin tutkimuksia ja niissä käytettyjä käsitteitä.

Foucault'n tuotanto on kiinnostanut ja kiinnostaa edelleen tutkijoita. Viittauksia ja kommentteja Foucault'n tutkimuksiin on siinä määrin, että pro gradu -tutkielman laajuisessa työssä näistä on mahdollisuus huomioida vain tutkimuksen kannalta keskeisimmät. Tavoitteena on nostaa esiin etenkin sellaiset tutkimukset, jotka selittävät, selventävät ja tuovat yleisesti esille filosofin keskeisiä tutkimusteemoja, käsitteitä ja tutkimusten syntyyn vaikuttaneita tekijöitä tai jotka paikantavat Foucault'n ajattelun mahdollisia ongelmakohtia. Esimerkiksi Didier Eribon on kirjoittanut vuonna 1991 Foucault'sta

¹ Oksanen, Ella 2012: "Ei hullun kirveeseen saa vartta jatkaa. Kurinpitovalta ja päähenkilön hulluus Pentti Haanpään teoksissa *Taivalvaaran näyttelijä* ja *'Atomintutkija Fulmarin tapaus'*." Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Suomen kirjallisuus.

elämäkerran, joka on suomennettu vuonna 1993. Teoksessa Eribon käy läpi Foucault'n ajattelun muutoksia ja niihin vaikuttaneita taustatekijöitä. Foucault'n tutkimusten ehkä tunnetuin kommentaattori on Paul Rabinow, jonka teoksessa *The Foucault Reader* (1984) yritetään luoda yleiskuva Foucault'n ajattelusta tekemällä katsaus filosofin tuotannon eri osa-alueisiin. Rabinow ja Hubert L. Dreyfus ovat julkaisseet yhdessä teoksen *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics* (1983), joka on kokonaisvaltainen analyysi Foucault'n tuotannosta. Myös Gary Guttingin teos *Michel Foucault's archaeology of scientific reason* (1990) ja Martin Kuschin teos *Tiedon kentät ja kerrostumat* ovat hyviä yleiskatsauksia Foucault'n filosofiaan.

Viimeaikaisista suomalaisista tutkimuksista nostan esiin politiikan filosofian tutkija Kai Alhasen *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa* (2007), joka toimii keskeisenä lähteenä omassa tutkielmassani. Väitöskirjassaan Alhanen käy läpi Foucault'n filosofian ydinteemoja ja käsitteitä tarkastellen Foucault'n tuotantoon nimenomaan *käytäntöjen* näkökulmasta. Varhaisemmista Foucault'n tuotantoa koskevista artikkeleista mainittakoon sosiologi Ilpo Helénin artikkeli ”Michel Foucault'n valta-analytiikka” (1994) sekä Tampereen yliopiston politiikan tutkimuslaitoksella tutkijana toimineen Tuula Variksen tutkimus ”Vallan genealogia” (1989), joka on kirjoitusajankohdastaan huolimatta yhä ajankohtainen ja kiinnostava analyysi Foucault'n tietoa ja valtaa käsittelevistä tutkimuksista.

Koska arkistoteoreetikot ovat tarttuneet tutkimuksissaan samoihin teemoihin, joita Foucault'n filosofia käsittelee, on keskeistä selvittää, ovatko arkistoteoreetikot ottaneet vaikutteita Foucault'n ajattelusta. Yhdysvaltalaisen kirjastoihin ja sähköisiin aineistoihin erikoistuneen tutkijan Marlene Manoffiin (2004) mukaan sekä Michel Foucault että Jacques Derrida ovat yleisesti vaikuttaneet eri tieteenaloilla, kuten kirjallisuustieteissä, filosofiassa, sosiologiassa, antropologiassa, maantieteessä ja politiikan tutkimuksessa, käytyyn keskusteluun arkistojen luonteesta. Tässä tutkimuksessa selvitän, miten arkistoteoreettisessa keskustelussa Foucault ja hänen teoriansa nostetaan esiin. Tutkimuksessani *arkistoteoreetikoilla* viitataan sellaisiin arkistoalan tutkijoihin tai asiantuntijoihin, jotka tarkastelevat arkistoja ensisijassa teoreettisesta näkökulmasta. Arkistoteoreetikkojen tarkastelutapa aihepiiriin poikkeaa siis keskeisesti sellaisista arkistoalan ammattilaisista, jotka tarkastelevat arkistoja ja asiakirjahallintaa puhtaasti ammatillisesta ja käytännönläheisestä näkökulmasta.

Tutkimusaineistoni on arkistoalan kirjallisuutta, kuten alan tieteellisistä julkaisuista poimittuja artikkeleita, joissa viitataan Michel Foucault'n ajatteluun. Pääosan aineistosta muodostavat 2000-luvun puolella julkaistut englanninkieliset tieteelliset vertaisarvioituidut artikkelit. Lisäksi nostan esiin muutamia keskeisiä teoksia, joissa käsitellään arkistojen suhdetta yhteiskuntaan ja vallankäyttöön. Tutkielmassani tekstejä analysoidaan kysymällä, miten mahdollisia vaikutteita Foucault'n ajattelusta on otettu ja mitkä Foucault'n käsitteet tai tutkimukset ovat olleen teksteissä viittauksen kohteita.

Tutkimukseni ydinkäsitteet tulevat Foucault'n filosofiasta. Keskeisimmät näistä ovat *arkisto* (*l'archive, archive*) ja *valta* (*le pouvoir, power*). Arkisto määritellään arkistoalalla usein joko organisaation toiminnasta syntyneiden asiakirjojen kokonaisuudeksi (arkistofondiksi), asiakirjoista huolehtivaksi laitokseksi tai konkreettiseksi arkistohuoneeksi, mutta Foucault'n *Tiedon arkeologiassa* (*L'archéologie du savoir*, 2005 [1969]) arkisto nähdään lausumien järjestelmänä, joka määrittää, mitä tietynä aikakautena on mahdollista sanoa. Palaan vallan ja arkiston käsitteiden määrittelyyn luvussa 2, jossa käyn läpi perusteellisemmin Foucault'n keskeisiä tutkimusteemoja ja käsitteitä. Esittelen Foucault'n keskeisimmät tutkimukset etenemällä hänen tuotannossaan kronologisesti. Tutkimusten pääasiallisen sisällön lisäksi tuon esille myös teosten syntykontekstia ja vastaanottoa.

Luvussa 3 esittelen tutkimuskysymykset sekä tutkimusaineiston ja -metodit, minkä jälkeen siirryn analysoimaan tutkimustuloksia. Luvussa 4.1 tarkastelen tutkimustuloksia yleisellä tasolla, kun taas luvuissa 4.2 ja 4.3 aineistoa analysoidaan yksityiskohtaisemmin. Tutkimustulosten analysointi jakautuu kahteen pääosaan aineiston tekstien sisältämien viittauskohteiden perusteella (ks. luku 4.1). Molemmat osat puolestaan jakautuvat kolmeen alalukuun, joissa tarkastellaan aineistosta esiin nousseita teemoja.

2 KATSAUS MICHEL FOUCAULT’N FILOSOFIAAN

2.1 Hulluuden historia

Michel Foucault käsittelee filosofiassaan suhdettamme tietoon, valtaan ja etiikkaan. Foucault rakentaa filosofiset väitteensä usein yhdistämällä ne historialliseen analyysiin kysyen, mitä ajattelulle on tapahtunut ajan kuluessa. Foucault’n tutkimukset ajoittuvat usealle vuosikymmenelle, ja hänen teoksissaan ja esseissään käsitellään useita teemoja. Foucault on kirjoittanut muun muassa mielisairaudesta ja yhteiskunnan suhtautumisesta hulluihin, kliinisestä lääketieteestä, ihmistieteiden synnystä, diskursseista ja diskursiivisista käytännöistä, vankilalaitoksesta ja vallan genealogiasta sekä seksuaalisuudesta ja etiikasta.

Foucault on paljon siteerattu ja tutkittu filosofi, jonka ajatuksia on hyödynnetty, tutkittu ja arvioitu uudelleen monilla eri tieteenaloilla, myös arkistoalalla. Foucault on saanut itse vaikutteita lukemalla muun muassa G. W. F. Hegeliä, Karl Marxia, Martin Heideggeria, Sigmund Freudia ja Immanuel Kantia. Hänen tutkimustensa näkökulmaan ovat vaikuttaneet keskeisesti myös Georges Canguilhem ja Gaston Bachelardin ajattelu. Kenties yksi merkittävimmistä esikuvista on kuitenkin ollut Friedrich Nietzsche ja hänen genealoginen historiakäsityksensä, johon Foucault mielellään viittaa toistuvasti sekä kirjoituksissaan että haastatteluissaan.

Michel Foucault’n tuotanto jaetaan perinteisesti vähintään kolmeen kauteen. Foucault (1997, 262) itse nostaa eräässä haastattelussa esiin kolme historiallisen ontologian muotoa, jotka voidaan nähdä kuvaavan hänen tuotantonsa eri vaiheita. Ensimmäinen ontologian muoto käsittää yksilön suhteen tietoon ja totuuteen, kun taas toinen tarkastelee suhdettamme vallan kenttään eli muodostumistamme toimiviksi subjekteiksi suhteessa toisiin. Kolmas ontologia tarkastelee puolestaan suhdettamme etiikkaan. Huomion keskiöksi nousee tapa, jolla muovaamme itsestämme moraalisia toimijoita.

Foucault'n 1960-luvulla tekemää tutkimustyötä voisi kutsua *arkeologiaksi*. Foucault'n varhaisiin teoksiin kuuluu vuonna 1961 julkaistu liki kuusisataasivuinen *Hulluuden historia (Histoire de la folie à l'âge classique - Folie et déraison)*, joka on ehkä useille tullut paremmin tutuksi lyhennettynä englanninkielisenä laitoksena *Madness and Civilization*.² Teoksessa analysoidaan *hulluuden (la folie, madness)* asemaa ja merkitystä aina keskiajalta 1800-luvun alkupuolelle saakka. Foucault ei niinkään määrittele teoksessa hulluuden käsitettä vaan hän tutkii, miten hulluus on tiettyinä aikoina koettu tai miten hulluihin on suhtauduttu.

Foucault pyrkii selvittämään, millä tavalla länsimaaisessa yhteiskunnassa erilaiset hulluihin liittyvät käytännöt ovat muuttuneet siirryttäessä keskiajalta renessanssin kautta klassiselle ajalle ja tästä 1800-luvun alkuun. Teoksen alussa Foucault (2009, 5–6) kuvaa, miten spitaalini häviäminen Euroopasta vaikutti hulluihin kohdistuviin käytäntöihin. Spitaali katosi, mutta samat yhteiskunnalliset rakenteet säilyivät, sillä spitaalisen tilalle asettuivat nyt hullut, rikolliset ja kaikenlaiset kulkurit, jotka yhteiskunta halusi ajaa pois keskuudestaan. Renessanssi puolestaan onnistui kesyttämään tai vapauttamaan hulluuden. Siirryttäessä (uus)klassismin ajalle tapahtui niin kutsuttu *suuri eristäminen (Le Grand Enfermement, the Great Confinement)*. 1600-luvun puolivälistä alkaen hullut haluttiin sulkea muusta yhteiskunnasta erillisiin laitoksiin, ja juuri laitos nähtiin hulluille luontaisena paikkana. Yhteiskunnan suhtautumisessa hulluihin tapahtunut muutos kytkeytyy teollisen yhteiskunnan syntyyn, sillä hullujen lisäksi eristyslaitoksiin päätyivät muutkin työhön kykenemättömät ihmiset. Kapitalistinen yhteiskunta ei katsonut hyvällä joutilasta eli työtä tekemätöntä yksilöä. (Foucault 2000a, 337–338 ja 341.)

Foucault esittää, ettei hulluus vielä 1700-luvulla kuulunut lainkaan lääketieteen piiriin, vaikka nykyään käsitämme hulluuden nimenomaan mielisairautena ja kytkemme helposti hulluuden ja psykiatrian toisiinsa. Foucault'n (2009, 256) mukaan muutos tapahtui 1700-luvun lopulla, jolloin mielisairauden käsite tehtiin mahdolliseksi. Vasta 1800-luvun alusta lähtien hullun tuomitsemiseksi tarvittiin lääketieteellinen lausunto (Fou-

² Foucault'n ensimmäinen teos *Maladie mentale et personnalité* (julkaistu uudistettuna laitoksena v. 1962 nimellä *Maladie mentale et psychologie*) julkaistiin vuonna 1954. Michel Foucault'n väitöskirja *Histoire de la folie à l'âge classique - Folie et déraison* (1961) julkaistiin lyhennettynä englanninkielisenä laitoksena 1965 nimellä *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*. Teos käännettiin englannin kielelle kokonaisuudessaan vasta vuonna 2006 nimellä *History of Madness*.

cault 2000a, 338). Kai Alhanen (2007, 14–15) kuvaa osuvasti väitöskirjassaan, miten Foucault haluaa teoksissaan hätkähdyttää lukijaa esittämällä yllättäviä eri aikakausien välillä tapahtuvia vastakkainasetteluja ja pyrkii kyseenalaistamaan ajatuksen historiassa tapahtuvasta edistyksellisestä kehityskulusta. *Hulluuden historiassa* asetetaan kyseenalaiseksi ajatus, jonka mukaan nykyinen modernin psykiatrian käsitys hulluudesta mielisairautena ilmentäisi länsimaisen yhteiskunnan vääjäämätöntä kehitystä. Myöhemmin, teoksellaan *Tarkkailla ja rangaista*, Foucault kyseenalaisti vastaavasti vankilalaitoksen aseman itsestään selvänä rangaistusmuotona.

Niin *Hulluuden historiassa* kuin myöhemmissäkin teoksissaan Foucault hyödyntää historian tutkimuksen menetelmiä. Tutkimukset eivät kuitenkaan pitäydy perinteisessä historian tutkimuksessa, sillä Foucault’n tyyli ja tapa kirjoittaa poikkeaa huomattavasti totutusta historian kirjoituksen retoriikasta. Allan Megill (1992, 91, 99–100) huomauttaa, ettei Foucault’n tarkoitus ole antaa lukijalle yksinkertaisia ja suoria vastauksia. Foucault’n tyyliä voisi luonnehtia monitulkintaiseksi ja jopa kaunokirjalliseksi. Myös Alhanen (2007, 14) kiinnittää väitöskirjassaan huomiota Foucault’n tapaan käyttää kaunokirjallisia tyylikeinoja lukijan ajatustottumusten horjuttamiseksi.

Foucault’n toisaalta historian tutkimuksesta ammentava mutta perinteisestä historian kirjoituksesta poikkeava tyyli on saanut monet perinteistä historian tutkimusta edustavat tutkijat esittämään terävää kritiikkiä etenkin *Hulluuden historiaa* kohtaan.³ Vaikka historian tutkijoilla saattaa olla aihetta kritiikkiin, ei Allan Megillin (1992, 99) mukaan Foucault’lle tehdä oikeutta, jos tekstiin otetaan pelkkä ”dokumentaarinen” lähestymistapa ja kiinnitetään huomiota vain historiallisten tapahtumien oikeaan ajoitukseen. Teoksen painopiste on muualla, totuttujen ajattelutapojen kyseenalaistamisessa sekä muutuneiden yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten käytäntöjen analysoinnissa. Foucault (2014, 13) itse kertoo olleensa yllätynyt siitä, että hänen tutkimuksensa yllipäättään on mielletty historian tutkimukseksi.

³ Erityisen kielteisen suhtautumisen Foucault’n teoriaa kohtaan ovat antaneet angloamerikkalaisen historiatieteen tradition edustajat (McGowen 1995 [1998], 92). Muun muassa H. C. Erik Midelfort kritisoi teoksen esittämää historiakuva. Midelfortin (1992, 106–108) mukaan Foucault liioittelee hullujen eristämisen määrää ja merkitystä klassisella ajalla, sillä Midelfort pitää vasta 1800-lukua massiivisen eristämisen aikakautena.

Hulluuden historian jälkeen Foucault julkaisi *Klinikan synnyn* (*Naissance de la clinique - une archéologie du regard médical*) vuonna 1963. Teoksessa käsitellään 1700- ja 1800-luvun vaihteen lääketieteen kehitystä. *Klinikan syntyä* voisi pitää siirtymänä *Hulluuden historiasta* kohti *Sanoja ja asioita* (*Les mots et les choses - une archéologie des sciences humaines*, 1966), jossa tutkitaan ihmisen mahdollisuutta tulla samaan aikaan sekä oman tietämisensä subjektiksi että objektiksi.

2.2 Ihmistieteiden historia

Didier Eribon (1993, 204–205) kirjoittaa Michel Foucault’ta käsittelevässä elämäkerrassaan filosofin pyrkimyksen olleen *Sanoissa ja asioissa* selvittää, missä vaiheessa ihmisestä tuli länsimaisessa kulttuurissa tietämisen kohde. Foucault esittää teoksessaan erilaisia tietämisen muotoja, epistemejä (*épistème*), ja niiden muutosvaiheita aina 1500-luvulta lähtien. Käsitteellä episteme viitataan Foucault’n tutkimuksissa tietyn aikakauden ajattelua rajaaviin ja määritteleviin syväkerroksiin. Episteme määrittää, mitä tiettyinä aikakautena voidaan ja mitä ei voida ajatella. Tiede voi näin ollen kehittyä vain epistemen rajoissa. Kyse on viime kädessä järjestyksen tilasta, jossa tieto on muodostunut. Tällaisia totuuden ehtoja Foucault nimittää historialliseksi *a prioriksi*. (Foucault 2010, 19 ja 159.)

Sanoissa ja asioissa tarkastellaan tiedonmuodostuksen kehitystä. Foucault’n (2010, 36 ja 47) mukaan länsimaisen kulttuurin tietoa luonnehti aina 1500-luvun lopulle saakka *samankaltaisuus*, sillä representaatio esiintyi toistona. Tämä näkyi esimerkiksi maalaus-taiteessa tilan jäljittelynä. Näin ollen vielä 1500-luvulla samankaltaisuus määräsi tietämisen muodon. 1600-luvulle tultaessa länsimaisen kulttuurin episteme muuttui, sillä ajattelu ei enää keskittynyt samankaltaisuuksien etsimiseen vaan analyysiin ja täydelliseen luettelointiin. Kaksi vertailun muotoa, mitan ja järjestyksen vertailu, vaikuttivat länsimaiseen ajatteluun ja tieteiden kehitykseen merkittävästi. Toisin kuin 1500-luvulla, vertailulla ei enää pyritty paljastamaan maailman järjestystä. 1600-luvulla siirryttiin niin sanotun rationalismin aikaan, ja vanhat taikauskoiset käsitykset katosivat uuden tieteellisen järjestyksen tieltä. (Foucault 2010, 66 ja 68–70.)

Klassisella ajalla tieteen kentälle muodostuivat *luonnonhistoria*, *yleinen kielioppi* ja *varallisuuden analyysi*. 1800-luvulla representaatiot väistyivät ja järjestyksen periaatteeksi nousi *historiallisuus*.⁴ Tällä vuosisadalla kehittyivät uudet tieteenalat: *filologia*, *poliittinen taloustiede* ja *biologia*. Kuten Eribon (1993, 205) toteaa, Foucault'n pyrkimys on teoksessaan tutkia, miten ihminen sijoittui näihin uusiin tieteenaloihin tietämisen kohteena eli puhuvana, työtä tekevänä ja elävänä olentona.

Sanoissa ja asioissa kuvataan, miten tieteellä on tapana järjestyä ajassa uudelleen niin, että kehitystä luonnehtii epäjatkuvuus ja katkoksellisuus. Tässä mielessä Foucault on saanut vaikutteita ajatteluunsa Gaston Bachelardin filosofiasta.⁵ Tieteen kehityksessä tapahtuu odottamattomia ja jopa äkkinäisiä käännteitä: kun klassisella ajalla tieto jäsennettiin taulukoiksi, 1800-luvulla tieto järjestyikin sarjan ja ketjun muotoon (Foucault 2010, 247). Tutkimuksessaan Foucault painottaa, että se tapa, jolla asiat jäsennetään ja asetetaan tietynlaiseen järjestykseen, on riippuvainen historiallisista ehdoista, jotka vain arkeologinen analyysi voi paljastaa. Alhasen (2007, 41) mukaan Foucault kuvaa teoksessa, miten jokaisella ajalla on sille tyypillinen tiedon syvärakenne, episteme, joka määrittää tavan, jolla tiedon kohteet järjestetään kokonaisuuksiksi. Näin ollen tiedonaloilla tapahtuvat muutokset voidaan selittää epistemessä tapahtuvien muutosten avulla.

Pohjimmiltaan *Sanat ja asiat* on tutkimus niistä ennakkoehdoista, jotka ovat mahdollistaneet ihmistieteiden synnyn. Foucault (2014, 8) pyrkii teoksessaan osoittamaan, miten moderni hahmo ihminen oikeastaan onkaan tieteellisen tutkimuksen kentällä. 1600- ja 1700-luvuilla ihmistä ei ollut olemassa, sillä vasta 1800-luvulla ihminen tuli tiedon kohteeksi. Valtio-opin tutkija Markku Koivusalon (2010, 378) mukaan 1600- ja 1700-luvuilla kyllä kirjoitettiin paljon ihmisluonnosta, mutta ihmistä ei ollut olemassa samassa merkityksessä, jossa se modernin ajan Euroopassa on totuttu käsittämään. 1800-luvulla ihminen asettui samalla sekä positiivisen empiirisen tiedon kohteeksi että kaikkea tietoa konstituoivan tietämyksen subjektiksi. Foucault'n teoksessa selvitetään luki-

⁵ Gary Guttingin (1990, 52) mukaan Foucault'n ajattelu on näkökulmaltaan "bachelardilainen". Esimerkiksi Bachelardin näkemykset tieteellisen ajattelun historiallisuudesta ja tieteen kehityksen katkoksellisuudesta vaikuttivat selvästi Foucault'n filosofiaan.

jalle yksityiskohtaisesti, miten modernilla ajalla ihmisen hahmosta tai käsitteestä tulee tiedon keskipiste. Ihminen on moderni keksintö, eikä se ole aina määrittänyt tieteen rajoja tai ehtoja: ”[I]llian usein itse asiassa langetetaan takautuviin harhakuvitelmiin, jolloin mieluusti kuvitellaan humanismin aina olleen länsimaisen kulttuurin suuri vakio” (Foucault 2014, 7). *Sanojen ja asioiden* ehkä kuuluisin väite esitetään teoksen lopussa, jossa Foucault ennustaa ihmisen hahmon katoamista. Koska tieteen kenttä on aika ajoin järjestynyt uudelleen, on täysin mahdollista ajatella, ”että ihminen pyyhkiytyisi pois kuin hiekkaan piirretyt kasvot meren rantaviivalta” (Foucault 2010, 361).

Sanat ja asiat oli myyntimenestys, mikä johtui osittain sen ilmestymisajankohdasta: teos julkaistiin vuonna 1966, jolloin keskustelu strukturalismista⁶ kävi kuumimmillaan. Foucault miellettiin keskeiseksi strukturalistiseksi filosofiksi, vaikka hän on myöhemmin pyrkinyt eroon tästä leimasta. Haastatteluissaan Foucault tuo silti selvästi esiin *Sanoja ja asioita* -teokseen saamansa vaikutteet sekä strukturalisti Lévi-Straussilta, psykoanalyttikko Jacques Lacanilta että lingvisti Georges Dumézililta. (Foucault 2014, 8–9; Foucault 2014, 13; Eribon 1993, 207.) Markku Koivusalon mukaan ”*Sanat ja asiat* olikin Foucault’n strukturalistisen kokemuksen huipentuma ja hyvästijättö” (Koivusalo 2010, 384).

Kai Alhasen (2007, 17) mukaan Foucault’n ajattelun suurin muutos ajoitetaan yleensä 1970-luvulle, jolloin Foucault siirtyi *tiedon arkeologiasta* tutkimaan *vallan genealogiaa*. Alhanen pitää oman tutkimuksensa kannalta merkittävämpänä mutta vähemmän huomiolle jääneenä taitekohtana Foucault’n ajattelun muutosta kahden teoksen, *Sanojen ja asioiden* sekä *Tiedon arkeologian*, välillä. Jälkimmäisessä teoksessa Foucault tuo ajatteluunsa mukaan *käytännöt*, jotka esiintyvät myöhemmin hieman eri merkityksissä filosofin myöhemmässä tuotannossa. Koska Alhanen tuo Foucault’n tuotannon tarkasteluun uudenlaisen näkökulman keskittymällä tarkastelemaan nimenomaan käytäntöjä,

⁶ Strukturalismista kasvoi Ranskassa 1960-luvun aikana yleisfilosofinen suuntaus – joskaan ei voida puhua sen enempää yhtenäisestä liikkeestä kuin strukturalismin yleisestä teoriastakaan – joka toi uuden näkökulman tietoon, ajatteluun ja elämään. Samalla strukturalismista tuli vallalla olleen sartrelaisen eksistentialismin haastaja. (Koivusalo 2010, 381–383.) Ranskalainen filosofi ja strukturalismin perustajahahmo Claude Lévi-Straussin *Strukturaalinen antropologia* oli ilmestynyt vuonna 1958, ja muutamaa vuotta ennen *Sanoja ja asioita* Lévi-Strauss arvosteli teoksessaan *Villi ajattelu* (1962) rajulla kädellä Ranskan vallitsevan intellektuellin Jean-Paul Sartren filosofiaa oman aikansa mytologiaksi.

perinteinen tuotannon jaottelu tietoon, valtaan ja etiikkaan ei hänen mukaansa sovellu tutkimuksen lähtökohdaksi. Alhanen on (2007, 34) oikeassa huomauttaessaan, etteivät Foucault'n nimeämät tutkimussuunnat sulje toisiaan pois vaan ne paremminkin täydentävät toisiaan. Vaikka Foucault'n tuotannossa voidaan nähdä erilaisia kausia ja teemoja, filosofin ei voi sanoa hylänneen aiempia tutkimustapojaan.

2.3 Tiedon arkeologia

Foucault'lle on tunnusomaista, että hän työstää aiempia teoksiaan myöhemmin uudelleen tai tekee näistä jopa kokonaan uusia tulkintoja. Alhasen (2007, 20) mukaan Foucault muutti metodista lähestymistapaansa useaan otteeseen ja esitti uusia näkemyksiä tutkimustensa tavoitteista ja sisällöistä. Tämä näkyy myös vuonna 1969 julkaistussa teoksessa *Tiedon arkeologia (L'archéologie du savoir)*, joka on osittain kirjoitettu kommentoimaan ja korjaamaan Foucault'n aiempia tutkimuksia sekä selvittämään aiheutuneita väärintulkintoja ja täsmentämään epäselviä käsitteitä (Eribon 1993, 218; Foucault 2005, 28).

Tiedon arkeologiaa voi lukea historiafilosofisena pohdintana tai kannanottona. Kuten edellisessä luvussa mainitsin, Foucault'n ajattelussa näkyy selviä vaikutteita historiallisesta epistemologiasta, kuten Bachelardin tuotannosta. *Tiedon arkeologiassa* Foucault on saanut paljon vaikutteita myös 1900-luvun alussa syntyneen *Annales*-koulukunnan historiankirjoituksesta. Annalistit kritisoivat erityisesti perinteistä historiankirjoitusta, joka keskittyi vastustajiensa mukaan yksittäisiin tapahtumiin ja nojasi lähes yksinomaan kirjoitettuihin lähteisiin, jolloin huomiotta jäivät pitkäkestoiset ja laajamittaiset historian ilmiöt. (Kusch 1993, 22–23.) Alhasen (2007, 52) mukaan Foucault analysoi teoksessaan historiankirjoituksen nykytilaa ja liittää oman tiedon arkeologiansa osaksi historian tutkimuksen kentällä tapahtuneita muutoksia. Foucault (2014, 75 ja 85) kritisoi historiankirjoituksen tapaa luoda perinteisiä periodisointeja, korostaa jatkuvuutta ja liittää historialliset tapahtumat osaksi samaa yhtenäistä jatkumoa. Historialliset dokumentit tai tapahtumat voidaan järjestää pikemminkin sarjoiksi, ei jatkumoksi. Foucault vastustaa annalistien tapaan myös sellaista historiankirjoitusta, joka olettaa muutoksen annetuksi ja pyrkii etsimään sen perimmäisen syyn.

Tiedon arkeologia toimii rajanvetona strukturalismiin. Alhasen (2007, 37) mukaan Foucault'n nimi oli yhdistetty strukturalismiin jo *Hulluuden historian* ilmestymisestä saak-

ka. Foucault itse ei halunnut tulla liitettyksi tähän suuntaukseen, jonka lähtökohtana oli tutkia kieltä, kulttuuria ja erilaisia sosiaalisia prosesseja niiden rakenteesta käsin. Strukturalismi ei ollut yhtenäinen aatesuunta, eivätkä kaikki strukturalismiin liitetyt tutkijat välttämättä pitäneet itseään strukturalisteina. Foucault (2000a, 437) sanoutui myöhemmissä haastatteluissaan irti jyrkin sanoin freudilaisuudesta, marxilaisuudesta ja eritoten strukturalismista.⁷ Foucault (2014, 25) ei omien sanojensa mukaan ole kiinnostunut strukturalistien tapaan kielestä universaalina rakenteena vaan diskursseista funktionaalisina ja historiallisesti muuttuvina yksiköinä.

Tiedon arkeologiassa käytetään monia kompleksisia ja enemmän tai vähemmän vaikeasti määrittyviä käsitteitä, kuten *diskurssi*, *diskursiivinen käytäntö*, *diskursiivinen muodostelma*, *lausuma*, *arkeologinen analyysi* tai *arkisto*. Usein käsitteet määritellään negaation kautta selittämällä, mitä Foucault ei tahdo niillä tarkoittaa. Seuraavaksi yritän lyhyesti kuvata, mitä edellä mainituilla käsitteillä tutkielmassani tarkoitetaan ja miten ne Foucault'n ajattelussa liittyvät toisiinsa.

Tutkimuksessaan Foucault keskittyy tutkimaan *diskursiivisia käytäntöjä*, jotka ovat yhteiskunnassa vakiintuneita tapoja muodostaa lausumia. Diskurssit nähdään nimenomaan käytäntöinä, jotka muotoilevat järjestelmällisesti ne kohteet, joista ne puhuvat (Foucault 2005, 68–69). Toisin kuin *Sanoissa ja asioissa*, *Tiedon arkeologiassa* diskurssien muotoutumista ei selitetä epistemessä tapahtuvilla muutoksilla vaan diskursiivisten käytäntöjen avulla (Alhanen 2007, 46). *Diskurssin* käsite määrittyy viime kädessä juuri lausumien muotoutumisen kautta. Foucault'n (2005, 143) mukaan diskurssi tarkoittaa samasta muotoutumisjärjestelmästä lähtöisin olevien lausumien kokonaisuutta. Näin ollen on mahdollista puhua esimerkiksi kliinisestä diskurssista tai psykiatrisesta diskurssista. On huomattava, että diskurssi on enemmän kuin asioista muodostuva kokonaisuus tai tapa, jolla asiat sanotaan. Diskurssia analysoitaessa on tarkasteltava, mitä sanotaan, mutta lisäksi on pyrittävä pohtimaan, mikä jätetään sanomatta tai mitä voidaan tulkita nonverbaalisesta viestinnästä tai yleisistä käyttäytymismalleista. Diskurssi on enemmän kuin

⁷ Vuonna 1969 tehdyssä haastattelussa Foucault'ltä kysyttiin, missä määrin hän hyväksyy vertailun omien töidensä sekä strukturalismiin yhdistettyjen Claude Lévi-Straussin ja Jacques Lacanin tutkimusten välillä. Foucault vastaa seuraavasti: "Tunnettehan arvoituksen: mikä ero on Bernard Shaw'lla ja Charlie Chaplinilla? Ei mitään eroa, sillä kummallakin on parta, paitsi tietenkin Chaplinilla!" (Foucault 2014, 86.)

heijastumaa jostakin, sillä se on strateginen kenttä – diskurssin avulla luodaan voima-suhteita. (Foucault 2014, 152–153.)

Foucault’n tutkimuskohteita ovat *lausumat* (*énoncé*), joita hän tutkii *arkeologiaksi* nimeämälläään analyysimenetelmällä. Lausumat ovat keskeinen arkeologisen analyysin kohde, sillä ne ovat Foucault’n ajattelun mukaan diskurssin pienin yksikkö – diskurssin atomi. Lausumat määrittyvät Foucault’n käsityksen mukaan merkkien maailmaan liittyviksi funktioiksi, eivät niinkään lauseiden, propositioiden tai puheaktin kaltaisiksi yksiköiksi tai rakenteiksi. (Foucault 2005, 108 ja 116–117.) Lause ja propositio voivat toki molemmat olla lausumia, mutta Foucault tarkastelee käsitettä toisella tasolla – ei kielipillisenä yksikkönä tai logiikassa käytettynä terminä kuvaamaan, onko lause tosi vai epätosi (Foucault 2014, 81–82).

Yksi arkeologisen analyysin päämäärä on löytää diskurssien muodostumiselle sääntöjä. Arkeologisessa analyysissä tutkittavista dokumenteista poimitaan niiden sisältämät lausumat ja tutkitaan, missä suhteessa ne ovat toisiinsa. Tiettyjen lausumien väliltä pyritään löytämään sääntöjen kokonaisuus. Kun niin sanotut muotoutumissäännöt löytyvät, voidaan sanoa olevamme tekemisissä *diskursiivisen muodostelman*, lausumaryhmän, kanssa. (Foucault 2005, 54–55 ja 108.) Säännöt, jotka vaikuttavat tiettyssä diskursiivisessa käytännössä tiettyä aikana, vaikuttavat siihen, että jokin tietty asia tulee tai ei tule havaituksi tai että asia näyttäytyy meille tietystä näkökulmasta (Foucault 2014, 7).

Arkeologisessa analyysissä keskeiseksi nousevat tarkasteltavan diskurssin kohteen ilmaantumisaikankohta ja ilmaantumisehdot, sillä millä tahansa aikakaudella ei ole mahdollista puhua mistä tahansa. Foucault korostaa, ettei ole lainkaan helppoa tuottaa tai sanoa jotakin uutta. (Foucault 2005, 63.) Lausumien muotoutumista ohjaavat säännöt perustuvat diskursiivisille käytännöille, jotka määrittelevät sosiaalisesti vakiintuneiksi tavoiksi tuottaa lausumia. Toisin sanoen diskursiivinen käytäntö ohjaa meitä puhumaan asioista tietyllä tavalla. (Ks. Alhanen 2007, 57–60). Juuri tämä on mielestäni *Tiedon arkeologian keskeisin* anti. Tutkimuksessaan Foucault pyrkii kuvaamaan, miten tietyt historialliset ehdot määrittävät sen, mitä tiettyä aikana on mahdollista sanoa tai ajatella.

Huomionarvoista *Tiedon arkeologiassa* on erityisesti subjektilähtöisen filosofian hylkääminen, sillä arkeologisessa analyysissä erilaiset lausumisen tavat eivät palaudu yhteen subjektiin, vaan ne ilmaisevat sellaisia asemia, sijainteja ja paikkoja, jotka subjekti

voi puhuessaan ottaa tai saada. (Foucault 2005, 34–35 ja 75–76.) Subjektia olisi harhaanjohtavaa pitää tietyn kirjallisen tai suullisen artikulaation alkuperänä tai lähtökohana, sillä lausumat ovat ”’lausuttuja’ sikäli kuin lausuma ei koostu tekijän ja hänen sanomansa [...] välisten suhteiden analysoimisesta, vaan sen määrittelemisestä, minkä aseman kuka tahansa yksilö voi omaksua ja mikä asema kenen tahansa yksilön pitää omaksua ollakseen lausuman subjekti” (Foucault 2005, 128).

Foucault (2014, 75) sanoutuu irti psykologiasta. Tarkoituksena ei ole tehdä tulkintaa yksilön saamista vaikutteista tai palauttaa diskurssissa tapahtuvia muutoksia subjektin kokemistapaan tai ajatteluun. *Tiedon arkeologiassa* huomio kiinnittyy pois yksilön tietoisuudesta kohti lausumistapahtumista muodostettavia sarjoja ja diskursiivisia käytäntöjä. Arkeologisen analyysin tavoitteena on määritellä diskurssin pinnalla olevia yhteyksiä ja esittää diskurssit sääntöjen mukaisina käytäntöinä. Foucault on kiinnostunut pikemminkin diskurssin muodostumisesta, olemassaolosta ja diskurssien rinnakkain esiintymisestä kuin salaisen tai kätketyn ihmistietoisuuden löytämisestä. Näin ollen arkeologiaa ei pitäisi Foucault’n tutkimuksissa mieltää esimerkiksi metaforana kaivauksista ihmismieleen tai tietoisuuteen.

Oman tutkielmani näkökulmasta mielenkiintoisin käsite *Tiedon arkeologiassa* on eittä-mättä *arkisto*. Käsite ei viittaa niinkään siihen, mitä arkistoksi yleensä on totuttu mieltämään. Yleisesti ottaen arkisto voidaan ymmärtää joko 1) organisaation, yksityishenkilön tai ryhmän toiminnasta syntyneenä asiakirjojen kokonaisuutena (arkistofondina) tai 2) laitoksena, joka huolehtii arkistojen säilyttämisestä. Arkistolla voidaan myös tarkoittaa 3) konkreettista arkistohuonetta, jossa asiakirjoja säilytetään. (Ks. Arkistolaitoksen Arkistowiki; Lybeck et al 2006, 16.) *Dictionary of Archival Terminology* (1988, 20) mukaan termiin *archive* liittyy sekä arkistoa yhdistävä provenienssin käsite että itse dokumentit, jotka arkiston muodostavat. Arkisto nähdään toiminnasta muotoutuneena kokonaisuutena, jota ei pitäisi sekoittaa muiden arkistonmuodostajien tuottamiin aineistoihin. Provenienssiperiaate on keskeinen tekijä, joka erottaa arkiston esimerkiksi kokonelman käsitteestä. (Ks. myös Lybeck et al. 2006, 14.)

SAA:n (*Society of American Archivists*) sanakirja *A Glossary of Archival and Records Terminology* (2005) antaa puolestaan *archives*-termille jopa kuusi eri merkitystä:

- 1) Materials created or received by a person, family, or organization, public or private, in the conduct of their affairs and preserved be-

cause of the enduring value contained in the information they contain or as evidence of the functions and responsibilities of their creator, especially those materials maintained using the principles of provenance, original order, and collective control; permanent records.

- 2) The division within an organization responsible for maintaining the organization's records of enduring value.
- 3) An organization that collects the records of individuals, families, or other organizations; a collecting archives.
- 4) The professional discipline of administering such collections and organizations.
- 5) The building (or portion thereof) housing archival collections.
- 6) A published collection of scholarly papers, especially as a periodical.

(*A Glossary of Archival and Records Terminology* 2005, 30.)

Amerikkalaisissa sanakirjoissa nousee esiin ero *records managementin* ja *archiven* välillä. Arkistot määritellään ensisijaisesti päätearkistosta käsin, joten arkistojen sisältämillä asiakirjoilla tarkoitetaan yleensä pitkäaikaissäilytettäviä asiakirjoja. Esimerkiksi Jari Lybeckin (et al, 2006, 17–18) asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirjassa otetaan huomioon suomalainen näkemys arkiston käsitteestä. Suomessa jaottelu organisaation asiakirjahallinnon ja päätearkiston välillä ei ole yhtä eriytynyt kuin monissa muissa maissa, joten voimme lukea arkistoon myös organisaation hallussa olevat ajankohtaiset asiakirjat. Suomalainen arkistokäsitys lähtee siitä, että kaikki arkistonmuodostajan toiminnassa syntyneet asiakirjat ja tietoaaineistot kuuluvat arkistoon riippumatta aineiston iästä tai säilytysarvosta. Esimerkiksi Saksassa ja Yhdysvalloissa arkistoiksi luetaan vain seulojut ja tutkimusta varten valitut pysyvästi säilytettävät aineistot.

Foucault'n käsitys arkistosta poikkeaa täysin edellä mainituista arkiston määritelmistä. Foucault ei tarkoita arkistolla yhteiskunnan säilyttämiä tai muuten säilyneitä historiallisia tekstejä. Käsitteen ei ymmärretä tarkoittavan myöskään arkistoa instituutiona, joka vastaa yhteiskunnan diskurssien kirjaamisesta ja säilyttämisestä ikään kuin muistona. Arkistolla tarkoitetaan sen sijaan ”sääntöjä, jotka määräävät kulttuurissa lausumien ilmaantumisen ja katoamisen, niiden pysymisen ja poispyyhkiytymisen, niiden paradoksaalisen olemassaolon tapahtumina ja asioina” (Foucault 2014, 46). Arkiston käsite liittyy läheisesti diskursiiviseen järjestelmään ja sen järjestämiin lausumismahdollisuuksiin, sillä arkisto määrittelee kokonaisen lausuttavuuden järjestelmän. Arkisto toisin

sanoen määrittelee sen, mitä tiettyinä aikana on mahdollista sanoa ja mitä ei. Kyseessä on järjestelmä, joka säätelee lausumien ilmaantumista. (Foucault 2005, 170–171.)

Foucault’n (2014, 46) pyrkimyksenä on tutkia *Tiedon arkeologiassa* diskursiivisten tapahtumien olemisen tapaa kulttuurissa. Arkeologisen lähestymistavan avulla hän pyrkii kiinnittämään huomiota niihin ehtoihin, jotka säätelevät lausumien ilmestymistä, säilymistä ja unohtumista sekä lausumien välille syntyviä suhteita. Arkeologiseksi analyysiksi nimetyn tutkimusmenetelmän tarkoitus on kuvailla tätä arkistoa, joka ”ilmenee eräänlaisena suurena diskurssien käytäntönä, jolla on omat sääntönsä, ehtonsa, toimintatapansa ja vaikutuksensa” (Foucault 2014, 84). Arkistoa kuvailemalla arkeologinen analyysi pyrkii kartoittamaan, mitkä historialliset ehdot vaikuttavat siihen, mitkä lausumat ilmestyvät tietyllä aikakaudella ja mitkä taas hylätään. Niin arkeologia kuin arkistokin saavat Foucault’n tutkimuksessa metaforisen merkityksen. Käsittelen aihetta tarkemmin luvussa 4.2.1, jossa analysoin tutkimusaineistoa tältä osin.

2.4 Vallan genealogia

Vuonna 1975 ilmestyi Foucault’n vankilalaitoksen historiaa ja kurinpitovaltaa käsittelevä teos *Tarkkailla ja rangaista* (*L’archéologie du savoir*) alaotsikolla *Vankilan synty*. Kun *Tiedon arkeologiassa* päärooliin oli nostettu diskursiivisten käytäntöjen⁸ muotoutuminen, teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* keskeisiksi nousevat nyt ei-diskursiiviset käytännöt, kuten vankilan, tehtaan ja oppilaitoksen kaltaiset instituutiot, jotka eivät suoraan ohjaa lausumien tuottamista. Ilpo Helénin (1994, 272 ja 274) mukaan Foucault’n tuotannossa tapahtui 1970-luvulla muutos, sillä hänen tutkimustensa painopiste siirtyi epistemologisista kysymyksistä kohti valta-analytiikkaa. Tutkimuksissa, joita Foucault nimitti *vallan mikrofysiikaksi* tai *biovallaksi*, tarkasteltiin vallan, tiedon ja ruumiin keskinäisiä suhteita modernissa yhteiskunnassa.

⁸ Alhasen (2007, 78–79) mukaan Foucault’n diskursiiviset käytännöt viittaavat Hubert L. Dreyfusin ja Paul Rabinowin näkemyksestä huolimatta muuhunkin kuin pelkästään kielen käyttöä koskeviin käytäntöihin. Foucault’n diskursiivisiin käytäntöihin voidaan lukea myös niin sanotut sosiaaliset taustakäytännöt. Ei-diskursiivisilla käytännöillä ei siis tarkoiteta yksinomaan ei-kielellisiä käytäntöjä.

1970-luvulla tiedon arkeologia muuttui vallan genealogiaksi. Tämä ei tarkoita arkeologisen analyysin hylkäämistä tai sivuuttamista, mutta tutkimus ei enää rajoittunut diskurssin sisäisiin muotoutumissääntöihin. Foucault'n valta-analytiikka yhdistää ennen kaikkea diskursiivisten ja ei-diskursiivisten käytäntöjen tutkimisen. Tällainen tiedon ja vallan suhteiden tarkastelun tapa näkyy teoksen *Tarkkailla ja rangaista* lisäksi vuonna 1976 julkaistussa *Seksuaalisuuden historian* ensimmäisessä osassa *Tiedontahto* (*La Volonté de savoir*). Genealogisissa tutkimuksissaan Foucault esittää kompleksisen ja vaikeasti kääntyvän käsitteen *dispositif*, jolla viitataan diskurssin lisäksi vallan ei-diskursiiviseen ulottuvuuteen (Foucault 1980, 194–195).⁹ Helénin (1994, 277) mukaan käsite tarkoittaa tietomuodostumien, hallintakäytäntöjen ja subjektien strategista yhdistymisprosessia. Dispositif on genealogisen analyysin työkalu, joka keskittyy asetelmien muovautumiseen ja muuntumiseen.

Foucault'n valta-analyysin ymmärtämiseksi on tärkeä huomata, ettei *vallalla* tarkoiteta omistamista vaan vallan käyttämistä, toimintaa. Valtaa voidaan pitää ennen kaikkea monimutkaisena strategisena tilanteena tai pelinä, jossa voimasuhteet muuttuvat erilaisen kamppailujen ja ristiriitojen kautta. Tällaiset valtasuhteet eivät mukaile valtioiden tai kansanryhmien rajoja. Valta ei ole koskaan vain yhdellä taholla, sillä kyse on pikemminkin verkosta kuin omistussuhteesta. On silti hyvä huomata, että strategiset valtasuhteet voivat tukea tai ylläpitää tiettyjen henkilöiden tai ryhmittymien asemaa. Hallitsevan tahon saavuttama valta-asema on näin ollen aina strategisten asemien kokonaisuus, ei luokan säilyttämä etuoikeus. Koska valtasuhteista käydään jatkuvaa taistelua, voivat suhteet koska tahansa muuttua. (Foucault 1998, 69–70; Foucault 2000b, 41.) Valta ei Foucault'n filosofiassa koskaan tarkoita ylivaltaa, jossa alistetulla osapuolella ei ole muuta mahdollisuutta kuin totella hallitsijansa käskyjä. Palaan tähän seuraavassa luvussa, jossa käsittelen tarkemmin Foucault'n etiikkaa ja vapautta käsitteleviä tutkimuksia.

⁹ Kattavin ja jopa ainoa Foucault'n *dispositif*-käsitteelle antama määritelmä löytyy *Power/Knowledge*-teoksen haastatteluartikkelissa "The Confessions of the flesh". Foucault'n varsinaisissa genealogisissa tutkimuksissa käsite jää oikeastaan vaille tarkempaa määritelmää. Markku Koivusalo (1998, 267) on puolestaan nostanut esiin koneistoa merkitsevän *dispositif*-käsitteen yhteyden sodankäyntiin strategisena ja poliittisena pelinä. Foucault analysoi Koivusalon mukaan valtasuhteita sotakoneistolle ominaisilla termeillä.

Foucault'n valtafilosofialle on tunnusomaista ajatus vallasta koko yhteiskunnan läpäisevänä verkkona, jossa subjektien kyky toimia on lähtöisin subjektivoivasta vallankäytöstä. Ei ole mahdollista toimia valtasuhteiden ulkopuolella tai niistä riippumattomasti. Jokainen subjekti on mukana valtapelissä, vaikka valtaa ei voikaan omistaa. (Alhanen 2007, 120–121.) Foucault hylkää käsityksen vallasta staattisena ja pysyvänä rakenteena ja korostaa sen sijaan vallan toiminnallisia ulottuvuuksia. Toimintateoreettinen ja käytäntöihin keskittyvä näkökulma valtaan kumpuaa ennen kaikkea Nietzsche'n filosofiasta. Teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* valtaa ei analysoida niinkään kuvaamalla laajoja aatteellisia oppeja, vaan huomio kiinnittyy konkreettisiin käytäntöihin. Taustalla on ajatus siitä, että valtamekanismit esiintyvät sekä mikro- että makrotasolla. Vallan makrotaso syntyy eri mikrotason kenttien hajotessa tai liittyessä yhteen. (Helén 1994, 277.) Foucault (2000b, 35–37) korostaa pyrkivänsä teoksella kirjoittamaan nykyihmisen sielun ja uudenlaisen rankaisuvallan historiaa tutkimalla konkreettisia rankaisumenetelmiä, ei luomaan yleispäteviä oppeja. Myös Tuula Varis (1989, 62–63) on kiinnittänyt huomiota siihen, ettei Foucault pyrkinyt rakentamaan tutkimuksissaan yleistä tai kontekstistaan vapaata valtateoriaa. Sen sijaan Foucault pyrki valta-analyysillaan tutkimaan valtasuhteiden muodostamaa kenttää ja hakemaan erilaisia työkaluja sen analysoimiseksi.

Tarkkailla ja rangaista lähtee liikkeelle 1600- ja 1700-luvun rangaistuskäytännöistä, jolloin ruumis oli rankaisukohde ja rangaistus nähtävyys. Vallankäyttö perustui näkyytyteen. Monarkian aikana etenkin kuninkaan ruumis oli keskeinen vallan ilmentymä, ja sen fyysinen läsnäolo oli yhteiskunnan toimimisen elinehto (Foucault 2014, 144). 1800-luvulle tultaessa kidutusrangaistukset katosivat vähitellen, ja rangaistus itsessään lakkasi olemasta nähtävyys. Ruumis ei ollut enää rankaisun kohde vaan välikappale. Rangaistus muuttui tuomitun fyysisestä satuttamisriitistä mekaaniseksi koneistoksi, jonka tarkoituksena oli yksilön oikeuksien ja vapauden riistäminen. (Foucault 2000b, 18–19.)

Foucault'n mukaan (2000b, 163 ja 178) aiemmin marginaalisena rangaistusmuotona toiminut vankila yleistyi nopeasti rangaistusjärjestelmänä 1800-luvulla. Vankilan tehtäväksi nähtiin yksilön parantaminen ja ojentaminen. Parantava rangaistusjärjestelmä ottaa kohteekseen ruumiin, johon kohdistetaan erilaisia koulivia harjoituksia. Tällaisia ovat muun muassa vankilan rutiinit, joihin kuuluvat tarkka aikataulu, kiinteä päiväjärjestys ja säännöllinen työ. Tavoitteena on muokata yhteiskunnan lainrikkokojasta tottelevainen yksilö, joka noudattaa sääntöjä ja on kuuliainen virkavaltaa kohtaan. Yksilön on

alistuttava ja annettava virkavallan harjoittaa käskyvaltaansa tämän ympärillä niin, että valta läpäisee hänet kokonaan. Sama pätee muissakin instituutioissa kuin vankiloissa, kuten kouluissa tai tehtaissa, joissa ajankäytön ja tilan hallinnalla pyritään luomaan kuria.

Keskeistä Foucault'n vallan genealogiassa on ajatus tiedon ja vallan suhteista. Teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* kuvataan, miten tuomitusta aletaan kerätä vankilalaitoksessa systemaattisesti tietoa. Yksilöiden tietoja päivitetään jatkuvasti, jotta heidät olisi helpompi luokitella. (Foucault 2000b, 174–175.) Vankilasta tulee näin ollen ensisijaisesti tarkkailujärjestelmä, jossa tieto ja valta liittyvät elimellisesti toisiinsa. Valtaa ei kuitenkaan pitäisi nähdä vain negatiivisena voimana, sillä valtaan liittyy aina produktiivinen puoli – valta tuottaa tietoa. Vallan produktiivisuus tekeekin vallasta jollain tavalla helpommin hyväksyttävää, sillä kyse ei ole yksinomaan alistavasta tai tukahduttavasta mekanismista. Vallan voisi oikeastaan kuvata tuottavana verkostona, joka läpäisee koko yhteiskunnan. (Foucault 2002, 120.) Foucault'n ajattelussa tieto ja valta eivät pelkästään liity toisiinsa, vaan tieto nähdään pikemminkin keskeisenä vallankäytön muotona (Dews 1986, 83).

Foucault tuo esiin teoksessaan tunnetun ja paljon siteeratun esimerkkinsä Jeremy Benthamin *Panopticonista*, josta on tullut vallan ja institutionaalisen luokittelun symboli. Tällä ei niinkään viitata konkreettiseen rakennukseen vaan arkkitehtoniseen kaavaan, joka myöhemmin toimi mallina vankiloille ja muille laitoksille. Panopticon on ympyrän muotoinen rakennus, jonka keskellä on keskustorni. Ympyrä jakautuu useisiin pieniin selleihin, joista jokainen ulottuu koko rakennuksen poikki. Selleissä on kaksi ikkunaa, joista toinen on sisäänpäin ja toinen ulospäin. Näin valo pääsee lävistämään sellin. Keskustorniin on sijoitettu vartija, jonka on mahdollista nähdä yhdellä katseella, mitä selleihin suljetut ihmiset tekevät. Selleissä olevat vangit eivät puolestaan kykene näkemään vartijaa lainkaan. Tällaisella mallilla pyritään luomaan vangeille mielikuva siitä, että valvonta olisi jatkuvaa, vaikka se todellisuudessa olisikin katkonaista. (Foucault 2000b, 273–274; Foucault 2002, 58) Paul Rabinow (1984, 18) tiivistää osuvasti panopticonin idean sanomalla tämän toimivan teoksessa mallina kurinpitoteknologian paradigmalle. Koska vanki ei voi havaita, minä hetkenä häntä todellisuudessa tarkkaillaan, hän alkaa vähitellen tarkkailla myös itse omaa käytöstään. Ei ole siis keskeistä, onko keskustornista lähtevä valvonta yhtenäistä vai katkonaista – tai onko sitä ensinkään – sillä tärkeintä on luoda mielikuva jatkuvasta valvonnasta.

Tilan hallinnoimisen kautta Panopticon yhdistää sekä vallan, ruumiin kontrolloinnin, ryhmien hallitsemisen että tiedonsaannin (Rabinow 1984, 19). Ajatus Panopticonin utopistisesta kaavasta on nyt muuttunut todeksi ja levinnyt koulujen, sairaaloiden, vankiloiden ja tehtaiden kautta koko yhteiskuntaamme. Foucault'n (2002, 58–59 ja 70) mukaan elämme yhteiskunnassa, jossa vallitsee *panoptismi* (*le panoptisme, panopticism*). Tällä Foucault tarkoittaa vallankäytön muotoa, jonka ytimen muodostavat jatkuva valvonta ja tutkinta. Tässä uudessa järjestelmässä tieto on järjestetty nyt sen mukaan, mikä on normaalia ja mikä ei. Valvonnan ja kontrolloinnin lisäksi järjestelmän tehtävänä on oikaista yksilöt tiettyjä normeja vastaaviksi. Foucault (2000b, 241–244) käyttää tästä nimitystä *normaalistava rangaistus*. Tällaisen kurinpidollisen rangaistuksen tavoitteena on nimenomaan poikkeamien vähentäminen, joten rangaistavana rikkeenä voidaan pitää kaikenlaisten sääntöjen noudattamatta jättämistä tai niistä poikkeamista.

Kurinpito pohjautuu jatkuvaan valvontaan ja normatiiviseen käyttäytymismalliin, jossa kurinpitovallan tehtäväksi tulee tiedon kerääminen, muista poikkeavien yksilöiden tunnistaminen, muokkaaminen ja ojentaminen sekä yksilöiden välisten potentiaalisesti vaarallisten yhteyksien katkaiseminen jakamalla tila tarkkailua ja seuranta helpottaviin pieniin yksikköihin, kuten riveihin, ruutuihin, selleihin tai luokkahuoneisiin. Kurinpitovalta ei rajoita toimintaansa vain vankiloihin, kouluihin tai sairaaloihin, sillä Foucault'n filosofiassa vankilalaitoksen historia kytkeytyy osaksi laajempaa tapahtumakulkua, jossa uudenlainen kurinpitovalta on ottanut tarkkailtavakseen jokaisen yksilön.

Lainrikkoisuus on keino väestön jatkuvaksi valvomiseksi, sillä se hankkii piiristään agentteja, mutta mahdollistaa myös yleisen kartoituksen; se on siis väline, jonka avulla voidaan kontrolloida itse lainrikkojien välityksellä koko yhteiskunnan kenttää. Lainrikkoisuus toimii poliittisen tähystyspaikan tavoin. Tilastotieteilijät ja sosiologit ovat vuorostaan käyttäneet sitä hyväkseen vasta poliisien jälkeen. (Foucault 2000b, 384–385.)

Valvottavuutta pidetään parempana vaihtoehtona kuin kontrolloimattoman joukon arvaamatonta liikehdintää. Siinä, missä vankilalaitos epäonnistui alkuperäisessä tarkoituksessaan eli lainrikkojan parantamisessa ja rikollisuuden määrän vähentämisessä, se onnistuikin koko yhteiskuntaa tarkkailevan koneiston kehittämisessä. Valvontaa tehostamaan on kehitetty erilaisia rekisterejä ja kortistoja, joihin voidaan joko tallentaa uutta tietoa tai hakea etsittyä henkilöä koskevat tiedot (Foucault 2000b, 384).

Yksilön dokumentointi ja valta liittyvät elimellisesti toisiinsa. Foucault (2000b, 251–260) nostaa esiin *tutkinnon* käsitteen, jonka avulla yhteiskunta pyrkii hankkimaan ja

muodostamaan tietoa. Tutkinnon mukana on kehittynyt uudenlainen vallan koneisto, joka liittää tietynlaiseen vallankäyttömuotoon tietynlaisen tiedonmuodostuksen. Tähän liittyy myös *tutkinnan* käsite, jonka avulla yksilö liitetään dokumentaariseen valvonnan kenttään, jolloin voidaan puhua jopa ”kirjoituksen vallasta”. Tutkinnan menetelmiä ovat muun muassa kirjaus- ja luettelointimenetelmät, aineistonkeruu, rekisterien kokoaminen ja ylläpitäminen, tietojen siirtäminen rekisteristä toiseen sekä tietenkin tietojen käyttäminen ja vertailu. Yksilö oli dokumentoitava siten, ettei tätä esimerkiksi sairaalassa, koulussa tai armeijassa voinut sekoittaa toiseen yksilöön. Tällä tavoin tutkinta tekee dokumentointimenetelmien avulla jokaisesta yksilöstä ”tapauksen”, joka on samalla sekä tiedon että vallankäytön kohde. Tapauksessa yksilö ja hänen elämänsä nähdään sellaisena kuin tämä voidaan kuvata, punnita, mitata ja verrata suhteessa muihin tapauksiin.

Seksuaalisuuden historian ensimmäisessä osassa, *Tiedontahdossa*, yksi keskeisimmistä käsitteistä on *biovalta* tai niin sanottu *biopolitiikka*. Biovallan aikakausi kehittyi Foucault’n (1998, 100) mukaan sellaisten tekniikoiden muotoutumisesta, joiden pyrkimys on alistaa ruumis ja kontrolloida väestöä. Tämän kaksi osa-aluetta tai kehityssuuntaa ovat *Tarkkailla ja rangaista* -teoksessa kuvattu kurinpitovalta ja *Tiedontahdossa* esitetty väestöhallinta, johon kuuluu muun muassa demografia, luonnonvarojen ja asukkaiden välisten suhteiden arvioiminen sekä taulukoiden laatiminen varallisuudesta ja ihmisten eliniästä. Alhasen mukaan Foucault’n väestön biopolitiikka koostuu käytännöistä, joilla ”objektivoidaan ihmiset *väestöksi*, jolla on *biologisia* ominaisuuksia kuten syntyvyys, kuolleisuus, elinikä, hedelmällisyys, ravintotottumukset, elinolosuhteet ja terveydentila” (Alhanen 2007, 142). Suvereeni valta perustui laeille, jotka mahdollistivat lainrikkokojen rankaisun, mutta biopolitiikan aikakautta kuvaa koko elämän haltuunottaminen arvioimalla, mittaamalla ja asettamalla yksilöt arvojärjestykseen (Foucault 1998, 102). Sekä kurinpitovalta että väestöhallinta perustuvat molemmat normalisointiin. Kun kurinpito normatisoivassa yhteiskunnassa kohdistuu yksilöihin ja heidän poikkeavaan käytökseensä, väestön biopolitiikka kohdistuu koko väestöön ja sen sääntelyyn esimerkiksi hedelmällisyyden, syntyvyyden ja ihmisten elämäntapojen ohjaamisen avulla. (Alhanen 2007, 144.) Valta ei kohdenna itseään enää yksilöön tietyn instituution sisällä, vaan se ottaa haltuunsa tämän koko elämänsä.

2.5 Etiikka ja huoli itsestä

Foucault muokkasi käsityksiään vallasta, ja myöhemmissä kirjoituksissa painopiste siirtyi kurinpidollisen vallan tarkastelusta etiikkaan ja subjektien itsesuhteeseen. Vuonna 1976 julkaistu *Seksuaalisuuden historian* ensimmäinen osa sai jatkoa vasta vuonna 1984, jolloin ilmestyivät osat *II Nautintojen käyttö* (*L'Usage des plaisirs*) ja *III Huoli itsestä* (*Le Souci de soi*). Kahdessa jälkimmäisessä osassa Foucault'n huomio on kiinnittynyt yksilön itsesuhteeseen ja itsestään huolta pitämiseen. *Seksuaalisuuden historia* oli tarkoitus täydentyä vielä neljännellä osalla ”Lihan tunnustukset” (”L’aveux de la chair”), mutta valitettavasti teos ei ehtinyt valmistua ennen Foucault'n kuolemaa kesäkuussa 1984.¹⁰

Aiemmista tutkimuksistaan poiketen Foucault (2014, 270–275; 1998, 328) ottaa nyt lähtökohdakseen antiikin Kreikan ja Rooman kulttuurit, joissa itsestä huolehtimisesta tuli tärkeä tapa. Foucault vertaa antiikin ajan kulttuureja myöhempään kristinuskon aikaan, jolloin erilaiset uskonnolliset, pedagogiset ja lääketieteelliset instituutiot nousivat keskiöön sivuuttaen antiikin perinteet. Toisin kuin kristinuskon aikana, antiikin Kreikassa ja Roomassa suhde itseen muodosti kaikkien itsekäytäntöjen päämäärän. Antiikin kulttuurissa itsensä vaaliminen ei johtanut yhä tehokkaampiin menetelmiin omien halujensa tai sukupuolinautintojensa kontrolloimiseksi, vaan kyse oli moraalisubjektin rakentumisen filosofiasta. Foucault'n teorian mukaan antiikin etiikka kiteytyy ennen kaikkea perussääntöön ”huolehdi itsestäsi”. Yksilönvapauteen eli vapaan miehen etuoi-keuteen kuului vastuun ottaminen ja huoli itsestä. Yksilö ei saanut olla esimerkiksi toisten ihmisten tai omien halujensa vanki, vaan hänen oli pyrittävä tuntemaan itsensä. Tällä tavoin vapaa mies erosi sellaisesta yksilöstä (kuten orjasta), joka joutui huolehtimaan muista.

Foucault'n (1997, 263) mukaan etiikkaa on sellainen suhde itseen, joka yksilöllä kuuluisi olla, ja joka määrittelee sen, miten yksilön tulee muodostaa itsestään omien tekojensa moraalisubjekti. Foucault (1997, 87) nostaa keskeisiksi minuuden rakentamisen kei-

¹⁰ Neljännän *Seksuaalisuuden historian* osan käsikirjoitus on siirtynyt perikunnan haltuun, mutta Foucault'n toiveiden mukaisesti mitään hänen keskeneräisiä tuotoksiaan ei ole julkaistu postuumisti.

noiksi niin sanotut *minuustekniikat* (*les techniques de soi, technologies of the self*). Näillä hän viittaa sellaisiin käytäntöihin, jotka voidaan löytää jokaisesta yhteiskunnasta. Minuustekniikoiden avulla yksilön määrittelevät identiteettinsä, ylläpitävät sitä tai muuttavat sen tietynlaiseksi.

Foucault ei hylkää aiempaa valta-analyysiaan mutta tarkastelee valtaa nyt eri näkökulmasta. Keskeinen käsite myöhemmissä kirjoituksissa ja haastatteluissa on *vapaus*: vapaus olla eettinen subjekti tai vapaus tehdä valintoja ja huolehtia itsestä. Antiikin kreikkalaisille etiikka oli ensisijassa toimintaa, vapauden harkittua harjoittamista. Vapaus on siis toisaalta Foucault'n filosofiassa etiikan ontologinen edellytys, mutta toisaalta etiikka on samalla vapauden harkittu muoto. Esimerkiksi orjalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta toimia eettisesti, sillä hänellä ei ole vapautta valita toisin. Vapaus on siis viime kädessä luonteeltaan poliittista. (Foucault 2014, 272 ja 275.)

Vapauteen huolehtia itsestä ja toimia eettisesti kuuluu myös vastuu. Jos vapaa mies, esimerkiksi hallitsija, käyttää muita kohtaan tyrannivaltaa ja alistaa muut kansalaiset toimimaan oman tahtonsa mukaisesti, on käytös merkki siitä, ettei henkilö ole tosiasias-
sa huolehtinut itsestään eikä täyttänyt velvollisuuksiaan. Hänestä on tullut omien halujensa ja mielitekojensa orja. Vallasta ja vapaudesta puhuttaessa onkin hyvä täsmentää, ettei vallalla tarkoiteta ylivaltaa. Ylivallaksi tai hallintatilaksi voidaan luokitella sellainen tilanne, jossa valtasuhteet eivät ole liikkuvia, sillä niiden liike on estetty. Tällaisessa tilanteessa vapauden harjoittaminen on hyvin rajoitettua, sillä valtasuhteista tulee jähmettyneitä. (Foucault 2014, 271–277.) Voisi oikeastaan ajatella, että vapaus on eettisen subjektin edellytys. Vapauden vastakohtana voidaan pitää täydellistä orjuutta, mutta samalla vapaus on enemmän kuin orjuuden välttäminen. Foucault'n käsityksen mukaan vapaus on myönteisessä muodossaan valtaa, jota yksilö käyttää sekä itseään että muita kohtaan. Näin ollen ihmisen, jonka on hallittava tai johdettava muita, on kyettävä hallitsemaan myös itsensä. (Foucault 1998, 168.) Etiikkaa käsittelevät kirjoitukset keskittyvät ennen kaikkea itsen hallinnoimisen ympärille. Valta käsitetään edelleen luonteeltaan strategisena ja poliittisena pelinä, mutta myöhemmissä teoksissa ja esseissä Foucault korostaa yksilön mahdollisuutta osallistua itsensä hallintaan.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymykset

Arkistoteoreettisessa keskustelussa on kiinnostuttu samoista aiheista, joita ranskalainen sosiologi ja filosofi Michel Foucault on käsitellyt. Tutkimuksessani tarkastelen alan tieteellisiä julkaisuja ja selvitän, ovatko arkistoteoreetikot ottaneet vaikutteita Foucault'n filosofiasta – ja jos ovat, niin miten. Kartoitan, mihin Foucault'n tutkimuksiin kirjoituksissa viitataan ja miten ne liitetään osaksi arkistoteoreettista keskustelua. Koska Foucault'n tuotanto jaetaan usein vähintään kolmeen kauteen, tiedon arkeologiaan, vallan genealogiaan ja etiikkaan, tutkimuksessani minua kiinnostaa, ovatko tietyt Foucault'n tuotannon osa-alueet nousseet arkistoteoreettisessa keskustelussa muita vahvemmin esiin.

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessani ovat *arkisto* ja *valta*, jotka ennakko-oletukseni mukaisesti ovat kiinnostaneet sekä Michel Foucault'ta että arkistoteoreetikoita. Foucault nostaa teoksessaan *Tiedon arkeologia* esiin arkiston käsitteen, jolle annetaan perinteisestä arkiston määritelmästä poikkeava merkitys. Arkisto määritellään teoksessa ”lausumien järjestelmäksi”. 1970-luvulle tultaessa Foucault otti pääasialliseksi tutkimuskohteen valtasuhteet. Teoksessaan *Tarkkailla ja rangaista* Foucault tutkii rankaisumuotoja ja vankilalaitoksen kehittymistä, kun taas *Seksuaalisuuden historian osassa I: Tiedontahto* huomio kiinnittyy yhä enemmän tiedon, vallan ja ruumiin suhteeseen. Foucault'n analyysin kohteena ovat näissä tutkimuksissa erityisesti vallan luonne ja modernin yhteiskunnan hallintakäytännöt.

Myös arkistoteoreettisessa keskustelussa arkistot ja valta ovat olleet esillä. Kuten johdantoluvussa totesin, arkistojen ja vallan suhteelle on omistettu kokonaisia julkaisuja ja teemanumeroita. Esimerkiksi Marlene Manoff (2004, 9–10) on tehnyt huomion siitä, että arkiston käsitteen määrittely on aiheuttanut kiinnostusta eri tieteenaloilla. Vaikka tarkastelu aloitetaan usein perinteisestä sanakirjamääritelmästä, arkiston saamat erilaiset ja totutusta poikkeavat määritelmät ovat saaneet aikaan keskustelua. Manoffin mukaan sekä Jacques Derridan että Michel Foucault'n näkemykset arkiston luonteesta ovat laittaneet omalta osaltaan keskustelua alulle. Omassa tutkimuksessani selvitän, miten Fou-

cault'n arkiston ja vallan käsitteet on arkistoteoreettisessa keskustelussa määritelty sekä tutkin, miten käsitteitä on arkistoteoreetikkojen tutkimuksissa hyödynnetty.

Tarkoitukseni on ennen kaikkea luoda yleiskuva siitä, miten Foucault'n ajattelusta on otettu arkistoteoreettisessa keskustelussa vaikutteita. Oletuksenani on, että alan tieteellisessä keskustelussa on noussut esiin tiettyjä teemoja, joihin Foucault'n filosofia yhdistetään. Tutkimuksessani kartoitan, mitkä nämä mahdolliset teemat ovat ja mihin kontekstiin Foucault'n tutkimukset liitetään.

3.2 Tutkimusaineisto ja -metodit

Tutkimusaineisto koostuu tieteellisistä julkaisuista, jotka ovat pääasiassa ilmestyneet vertaisarvioituna artikkeleina. Kaikissa julkaisuissa on viittauksia Michel Foucault'n filosofiaan. Aineistonkeruu tapahtui syys–joulukuussa 2014 ja kohdistui seuraaviin aikakausjulkaisuihin:

- 1) *The American Archivist* (6)
- 2) *Archival Science* (38)
- 3) *Archivaria* (38)
- 4) *Archives and Manuscripts* (4)
- 5) *Archives & Museum Informatics* (1)
- 6) *Archives & Social Studies* (4)
- 7) *Journal of Archival Organization* (2)
- 8) *Records Management Journal* (3)
- 9) *Journal of the Society of Archivists* (4)

Suluissa kunkin julkaisun kohdalla on ilmoitettu löydösten määrä. Kyseisistä lehdistä valittiin tutkimusaineistoon sellaiset artikkelit, joissa Michel Foucault'n nimi oli mainittu tai Foucault'n filosofiaan oli viitattu. Aineisto koostuu artikkeleista, joista vanhimmat artikkelit ovat vuodelta 1997 ja tuoreimmat vuodelta 2014. Vaikka kaikissa lehdissä oli esiintymiä, valtaosa tutkimusaineiston teksteistä on peräisin *Archivaria*- ja *Archival Science*-lehdistä. Kaiken kaikkiaan aineistonkeruu tuotti 100 artikkelia (LIITE 1), joissa Foucault-viittaus esiintyi. Näistä 76 prosenttia eli noin kaksi kolmasosaa on julkaistu kahdessa edellä mainitussa julkaisussa.

Aineistonhaku kohdistui alan tieteellisiin julkaisuihin, sillä tutkimusartikkelit tarjoavat hyvän yleiskatsauksen siihen, mitä arkistoteoreettisessa keskustelussa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Haku ei rajoitu näin ollen vain tiettyjä teemoja, kuten arkistojen ja vallan suhdetta, käsitteleviin julkaisuihin, sillä alan aikakausjulkaisuissa käsitellään aiheita laidasta laitaan. Hakuprosessia ovat helpottaneet lähdeviitteiden lisäksi sähköisessä muodossa saatavat aineistot, joista käsin on helppo suorittaa hakuja esimerkiksi filosofin nimellä. Näin ollen tekstistä on mahdollista löytää sellaisiakin yksittäisiä viittauksia, joita lähdeluettelossa ei ole syystä tai toisesta mainittu.

Aineiston keruun ensimmäisessä vaiheessa tarkastelun kohteeksi otettiin kaikki artikkelit, joissa mainittiin Foucault. Toisessa vaiheessa tutkimusaineistoon rajattiin sellaiset tekstit, jotka täyttivät seuraavat muodolliset kriteerit:

- 1) Foucault'n nimi esiintyy itse tekstissä useamman kerran, ja
- 2) teksteissä viitataan suoraan filosofin tuotantoon eli kirjoittaja ei viittaa Foucault'n ajatteluun pelkän sekundäärilähteen kautta.

Tutkimusaineisto oli hedelmällistä rajata sellaisiin teksteihin, joissa Foucault'n tutkimuksia on hyödynnetty laajemmin, kuin analysoida sellaisia artikkeleita, joissa Foucault'n tuotantoon viitattiin vain yksittäisellä maininnalla. Useissa tutkimusaineistoon valikoiduissa teksteissä on myös suora lainaus yhdestä tai useammasta Foucault'n teoksesta, vaikka tämä ei ole ollut aineistonrajauksen ehtona.

Rajaus tapahtui puhtaasti muodollisten kriteerien perusteella, eikä aineistonkeruuvaiheessa vielä analysoitu artikkelien sisältöä. Edellä mainittujen kriteerien pohjalta rajasin pois sellaiset artikkelit, joissa Foucault'n nimi mainittiin tekstissä vain kerran, kirjoittaja ei viitannut tutkimuksessaan Foucault'n tuotantoon tai viittaus tehtiin ainoastaan sekundäärilähdettä käyttämällä. Lisäksi rajasin pois sellaiset artikkelit, joissa Foucault'n julkaisema tutkimus kylläkin mainittiin nimeltä, mutta tarkempaa viittausta teokseen ei tekstissä esiintynyt. Esimerkiksi sellaiset tekstit, joissa kirjoittaja mainitsi Foucault'n nimen useamman kerran mutta ei viitannut tämän teoksiin tai muihin kirjoituksiin, ei täyttänyt aineistonkeruulle asetettuja kriteerejä.

Tieteellisten vertaisarvioitujen artikkelien lisäksi tarkastelin muutamia teoksia, jotka käsitelivät samoja aiheita, joita Foucault on tutkimuksissaan nostanut esiin. Haku teok-

sista poikkesi tutkimusartikkeleista siinä, että vapaatekstihakua ei ollut mahdollista suorittaa. Näin ollen oli mielekästä valita tarkasteluun sellaiset teokset, joissa käsitellään arkiston suhdetta valtaan, yhteiskuntaan ja tiedon tuottamiseen. Kävin läpi kolme alan julkaisua:

- 1) *Archives: Recordkeeping in Society* (toim. Sue McKemmish et al, 2005)
- 2) *The Future of Archives and Recordkeeping* (toim. Jennie Hill, 2011)
- 3) *Archives Power: Memory, Accountability, and Social Justice* (Randall C. Jimer-son, 2009)

Kahdessa ensin mainitussa esiintyy suoria viittauksia Foucault'n valta-analyysiin ja tekstit täyttävät yllä mainitut aineiston keruun kriteerit. Nämä teokset olen lukenut osaksi tutkimusaineistoa, mutta Jimer-sonin teoksen olen joutunut jättämään tarkastelun ulkopuolelle. Vaikka aiheen puolesta Jimer-sonin voisi olettaa saaneen innoitusta tekstiinsä Foucault'n filosofiasta, teoksen harvat viittaukset Foucault'n ajatteluun on tehty yksinomaan sekundäärilähteitä käyttämällä.

Teoksista *Archives: Recordkeeping in Society* ja *The Future of Archives and Record-keeping* erottuu yhteensä kolme lukua, joissa on otettu selviä vaikutteita Foucault'n tuotannosta. Viimeksi mainitun teoksen luvussa kolme "Strangely unfamiliar: ideas of the archive from outside the discipline" Alexandrina Buchanan tarkastelee asiakirjahallintaa ja arkiston käsitettä eri tieteenaloista käsin. Tässä luvussa Foucault'n tuotantoon viitataan useamman kerran. Ensimmäisessä teoksessa on puolestaan kaksi lukua, jotka on syytä lukea osaksi tutkimusaineistoa. Toisen luvusta (luku 8) on kirjoittanut Frank Upward ja toisen (luku 11) Eric Ketelaar. Molemmat arkistoteoreetikot ovat käsitelleet teoksen aiheita myös tieteellisten aikakauslehtien artikkeleissa. Ketelaarin arkistojen ja vallan suhdetta käsittelevä luku on laajennettu ja uudelleen muokattu versio vuonna 2002 *Archival Science* -lehdessä julkaistusta artikkelista "Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection". Upward on puolestaan käsitellyt asiakirjan

elinkaaren jatkumomallia yhteiskunnallisesta näkökulmasta useassa alan julkaisussa.¹¹ Sekä Buchanan, Ketelaar että Upward ovat molemmat saaneet selviä vaikutteita Foucault'n teoriasta, mikä tulee ilmi tutkimukseni tulosluvussa (ks. luku 4).

Aineiston keruun toisen vaiheen jälkeen tutkimusaineisto koostuu yhteensä 29 tekstistä (LIITE 2). Edellä mainitusta alan kirjallisuudesta aineistoon valikoitui kolme tekstiä: Alexandrina Buchanan ”Strangely unfamiliar: ideas of the archive from outside the discipline” (2011), Eric Ketelaarin ”Recordkeeping and societal power” (2005) sekä ”The records continuum” (2005). Tieteellisistä vertaisarvioituista artikkeleista lähempään tarkasteluun valikoitui yhteensä 26 artikkelia.

¹¹ Ks. Upward: ”Modelling the continuum as paradigm shift in recordkeeping and archiving processes, and beyond - a personal reflection” (2000, *Records Management Journal*); Upward & McKemmish: ”Teaching recordkeeping and archiving continuum style” (2005, *Archival Science*); Upward: ”Institutionalising the archival document: A republishing” (2007, *Archives & Social Studies*); Upward, McKemmish & Reed: ”Archivists and Changing Social and Information Spaces: A Continuum Approach to Recordkeeping and Archiving in Online Cultures” (2011, *Archivaria*).

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Yleiskatsaus tutkimustuloksiin

Alkuperäisenä oletuksena oli, että tutkimusaineistosta nousisi esiin muutaman Foucault'n filosofiaan perehtyneen arkistoteoreetikon joukko. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä tarkempaan analyysiin valitut 29 artikkelia ovat 25 eri kirjoittajan tuotoksia. Vaikka ensimmäisessä vaiheessa kerätyssä aineistossa esiintyi useita kirjoituksia samalta kirjoittajalta, osassa teksteistä Foucault'n nimi saattoi esiintyä pelkkänä kertamainintana. Tällaiset tekstit rajattiin pois aineiston keruun toisessa vaiheessa. Poikkeuksena mainittakoon Eric Ketelaar ja Bernadine Dodge, joiden artikkelit täyttivät myös ne kriteerit, joilla valitsin artikkeleita tarkempaa tarkastelua varten.

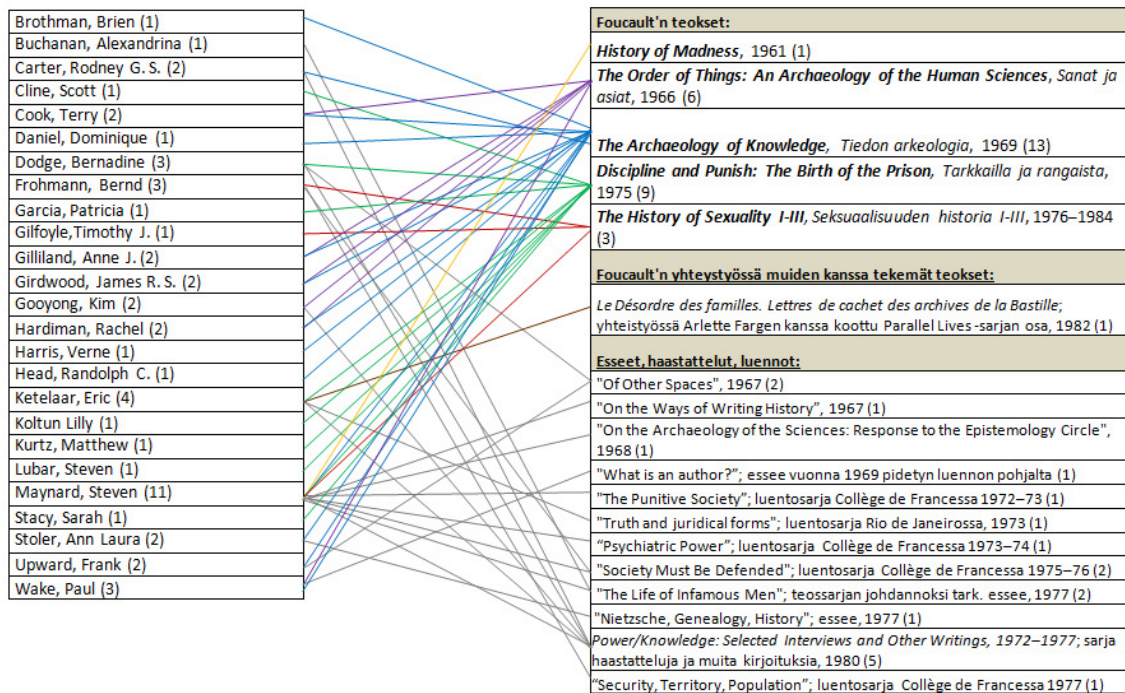
Huomattakoon, että makroseulonnan kehittäjä Terry Cookin neljästä artikkelista varsinaiseen tutkimusaineistoon valikoitui vain kaksi, vaikka muut arkistoteoreetikot, kuten Brian P. N. Beaven ja Victoria Lemieux, mainitsevat juuri Cookin saaneen omaan ajatteluunsa vaikutteita Michel Foucault'n tutkimuksista (ks. esim. Beaven 1999, 174; Lemieux 1998, 80). Ennakko-oletuksesta poiketen Cook ei käsittele Foucault'n filosofiaa erityisen laajasti, sillä kirjoituksissaan hän viittaa vain kahteen Foucault'n teokseen, *Sanat ja asiat* sekä *Tiedon arkeologia*. Joan M. Schwartzin ja Heather MacNeilin teksteistä puolestaan yksikään ei täyttänyt aineiston keruun toisen vaiheen valintakriteerejä, sillä Foucault'n ajatteluun viitataan joko mainitsemalla filosofi tekstissä ohimennen tai viittaamalla hänen ajatteluunsa toisen teoreetikon tutkimuksen kautta.

Varsinaisen tutkimusaineiston tarkempi analyysi osoittaa (Kuvio 1), että arkistoteoreetikot viittaavat pääasiassa kolmeen Michel Foucault'n teokseen:

- 1) *Sanat ja asiat* (6 kirjoittajaa),
- 2) *Tiedon arkeologia* (13 kirjoittajaa) sekä
- 3) *Tarkkailla ja rangaista* (9 kirjoittajaa).

Foucault'n teosten lisäksi arkistoteoreetikot viittaavat Foucault'n luentoihin, esseisiin ja muihin kirjoituksiin. Esimerkiksi Colin Gordonin toimittamaan kokoelmaan *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977* (1980) on viitannut

viisi arkistoteoreetikkoa. Sen sijaan Foucault'n *Hulluuden historiaan* on viitannut ainoastaan kanadalainen sosiaalishistorioitsija Steven Maynard ja *Seksuaalisuuden historian* osiin I-III on viitannut vain kolme arkistoteoreetikkoa. Teoreetikot viittaavat näihin teoksiin selvästi vähemmän kuin vuonna 1966–1975 julkaistuun tuotantoon, mikä saattaa johtua joko siitä, ettei teoksia nähdä arkistoteoreettisen keskustelun kannalta keskeisinä, tai siitä, ettei Foucault'n varhais- ja myöhäistuotantoon ole riittävästi perehdytty.

Kuvio 1. Arkistoteoreetikoiden Foucault-viittaukset

Koska tutkimusaineiston tekstit ovat useiden arkistoteoreetikkojen kirjoittamia, ei tutkimustulosten analysoimisessa ole hedelmällistä keskittyä kuhunkin teoreetikoon erikseen. Sen sijaan olen jakanut tekstien sisällönanalyysin sen mukaan, mihin Foucault'n teokseen tai tuotannon kauteen arkistoteoreetikot ovat viittaneet. Aineistosta nousee esiin erilaisia teemoja riippuen siitä, mistä Foucault'n tutkimuksista kirjoittajat ovat ottaneet vaikutteita. Kuten Kuviosta 1 käy ilmi, teoreetikot, jotka viittaavat *Sanoihin ja asioihin*, viittaavat usein myös *Tiedon arkeologiaan*. Tällaisia teoreetikoita ovat Terry Cook, Anne J. Gilliland, James R. S. Girdwood, Rachel Hardiman ja Paul Wake. Yleisesti voisi sanoa, että nämä kirjoittajat ovat ottaneet vaikutteita Foucault'n tiedon arkeologian kaudelta. Lisäksi viittaukset vallan genealogiaan, kuten teokseen *Tarkkailla ja rangaista* (9 kirjoittajaa), muodostavat selvästi oman kokonaisuutensa.

Arkistoteoreetikoiden viittausten perusteella aineiston analysointi on järkevä jakaa kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa (luku 4.1) tarkastelen sellaisia tekstejä, joissa viita-

taan tiedon arkeologiaan – erityisesti teoksiin *Sanat ja asiat* ja/tai *Tiedon arkeologia*. Toisessa osassa (luku 4.2) analysoin tekstejä, joissa kirjoittajat ovat ottaneet vaikutteita vallan genealogiasta ja erityisesti teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*. Vaikka Foucault’n tuotannosta on perinteisesti erotettu myös kolmas kausi, etiikka, ei tälle kokonaisuudelle ole mielekästä rakentaa omaa teemakokonaisuutta, sillä Foucault’n myöhäistuotantoon kuuluvat teokset (*Seksuaalisuuden historian osat II–III*) eivät ole arkistoteoreettisessa keskustelussa nousseet merkittävästi esiin.

Luku 4.1 jakaantuu teksteistä nousevien teemojen perusteella kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa (luku 4.1.1) analysoin tekstejä, joissa nostetaan esiin Foucault’n arkeologisen analyysiin liittyvä arkiston käsite sekä pohditaan arkiston suhdetta ajallisuuteen ja yhteiskunnan muistin säilyttämiseen. Toisessa osassa (luku 4.1.2) nostan esiin sellaiset arkistoteoreetikoiden tekstit, joissa Foucault yhdistetään postmoderniin paradigmaan ja sähköisten aineistojen tuomiin haasteisiin. Kolmannessa osassa (luku 4.1.3) pohdin Michel Foucault’n suhdetta ja Jacques Derridan ajatteluun, sillä molemmat filosofit mainitaan suuressa osassa tutkimusaineiston teksteistä. Tässä luvussa tarkastelen myös kriittisesti arkistoteoreetikkojen suhdetta Foucault’n arkiston käsitteeseen hyödyntäen etenkin Steven Maynardin artikkelia ”Police/Archives” (2009). Maynard on selvästi tutustunut Foucault’n tuotantoon muita arkistoteoreetikoita laajemmin, sillä hän viittaa artikkelissaan lähes kaikkiin Foucault’n keskeisiin teoksiin.¹²

Luvussa 4.2 huomio kohdistuu sellaisten arkistoteoreetikoiden teksteihin, jotka ovat viitanneet lähinnä Foucault’n teokseen *Tarkkailla ja rangaista*. Tämän luvun ensimmäisessä osiossa (luku 4.2.1) tarkastelen tekstejä, joissa nostetaan esiin Foucault’n ajatus Benthamin Panopticonista vallan ja institutionaalisen luokittelun symbolina. Keskeiseksi teoreetikoksi tässä luvussa nousee Eric Ketelaar, joka käsittelee artikkeleissaan arkiston asemaa vallankäytön keskuksena. Seuraavassa osiossa (luku 4.2.2) keskityn tarkastelemaan tekstejä, joissa kiinnitetään huomiota arkiston, vallan ja tiedon tuottamisen välisiin suhteisiin. Tutkin, miten arkistoteoreetikot määrittelevät vallan käsitteen ja mi-

¹² Steven Maynard viittaa artikkelissaan ”Police/Archives” (2009) useisiin Foucault’n teoksiin ja muihin kirjoituksiin. Yhteensä Maynard viittaa kahteentoista Foucault’n teokseen tai esseeseen, joista kaksi on julkaistu samassa Colin Gordonin toimittamassa kokoelmassa *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* (1980).

ten Foucault'n ajatus vallan produktiivisuudesta on huomioitu kirjoituksissa. Kolmannessa osiossa (luku 4.2.1) pohdin vallan ja vapauden välistä suhdetta sekä arkistoteoreetikkojen ajattelun että Foucault'n filosofian näkökulmasta. Tarkastelen, mikä rooli arkistolla nähdään olevan yksilön ja yhteiskunnan välisissä vallankäyttöpyrkimyksissä. Keskityn tässä luvussa pohtimaan erityisesti sitä, ymmärretäänkö arkistoteoreettisessa keskustelussa arkistoihin ja asiakirjoihin liittyvä valta yksilöihin kohdistuvana kontrollointi- ja sortomekanismina vai mahdollisesti jopa yksilön oikeuksia ja vapauksia turvaavana järjestelmänä.

4.2 Arkisto metaforana

4.2.1 Foucault'n arkisto

Arkistoteoreetikot ovat olleet kiinnostuneita arkiston käsitteestä ja arkiston saamista erilaisista merkityksistä. Vertailukohtaa perinteiselle arkiston määritelmälle (ks. luku 2) haetaan filosofiasta, jossa arkisto saa metaforisen merkityksen. Vaikka tutkimusaineistoni koostuu hyvin erilaisia aiheita käsittelevistä teksteistä, useat kirjoittajat nostavat esiin ajatuksen arkistoista kollektiivisina muistin säilyttäjinä, aktiivisina tiedon tuottajina ja ennen kaikkea kulttuurisina toimijoina. Arkistoteoreetikot ovat kiinnostuneet kulttuurintutkimuksesta, jossa arkistolla ei välttämättä viitata fyysisiin asiakirjoihin tai arkistihuoneeseen, vaan arkistoa tarkastellaan abstraktina käsitteenä.

Marlene Manoffin (2004, 10–11) mukaan kiinnostus arkiston käsitteeseen johtuu osittain sähköisten aineistojen kehittymisestä ja yleistymisestä. Koska arkistot eivät ole enää puhtaasti paperimuodossa, myös arkiston käsite on saanut aiempaa laajemman ja väljemmän merkityksen. Toinen keskeinen syy sille, miksi arkiston käsitteen määrittely on herättänyt yhä kasvavaa kiinnostusta, liittyy arkiston muuttuvaan rooliin ja siitä käytyyn filosofispainotteiseen keskusteluun. Manoff itse tarkastelee artikkelissaan eri tieteenaloilla käytyä keskustelua ja viittaa erityisesti *History of the Human Sciences* -lehden vuonna 1998–1999 julkaistuihin erikoisnumeroihin, joissa arkistojen määrittelmää ja merkitystä on käsitelty eri näkökulmista. Keskustelussa on otettu vahvasti vaikutteita filosofiasta, mistä kertoo jo se, että erikoisnumeroiden viidestätoista artikkelista jopa kymmenessä käsiteltiin ranskalaisen filosofi Jacques Derridan teosta *Archive Fever*.

Manoffin (2004, 18) mukaan arkistoteoreettiseen keskusteluun arkiston määritelmästä on vaikuttanut Derridan lisäksi myös Foucault. Tutkimusaineistoni perusteella alan tiedellisissä julkaisuissa Foucault'n arkiston käsitteen ovat nostaneet teksteissään esiin erityisesti Brien Brothman, Alexandrina Buchanan, Rodney G. S. Carter, Terry Cook, Anne J. Gilliland, James R. S. Girdwood, Verne Harris, Randolph C. Head, Steven Maynard ja Ann Laura Stoler. Kaikki edellä mainitut arkistoteoreetikot ovat käsitelleet teksteissään Foucault'n suhdetta arkistoon viittaamalla teokseen *Tiedon arkeologia*, jossa arkiston käsite nousee keskeiseksi teoksen neljännessä luvussa ”Lausuma ja arkisto”.

Kuten arkistoteoreetikot ovat huomanneet, Foucault'n *Tiedon arkeologian* arkiston käsitettä ei tule ymmärtää konkreettisenä rakennuksena tai paikkana, jossa asiakirjoja säilytetään, vaan käsite saa Foucault'n teoksessa abstraktin merkityksen.

In cultural theory, “the archive” has a capital “A”, is figurative, and leads elsewhere. It may represent neither material site nor a set of documents. Rather, it may serve as a strong *metaphor* for any corpus of selective forgetting and collections [...]. For these inspired more directly by Foucault's *Archaeology of Knowledge*, the archive is not an institution but “the law of what can be said”, not a library of events, but “that system that establishes statements as events and things”, that “system of their enunciabilities.” (Stoler 2002, 94.)

Ann Laura Stoler huomauttaa artikkelissaan “Colonial Archives and the Arts of Governance”, ettei arkisto ole Foucault'n ajattelun mukaan instituutio. Arkisto metaforisessa mielessä ei koostu fyysisistä teksteistä, jotka kulttuuri on säilyttänyt dokumentteina omasta menneisyydestään tai todisteena identiteetistään. Yleisesti arkistoteoreetikot määrittelevät Foucault'n arkiston tietyssä yhteiskunnassa syntyneiden diskursiivisten muodostelmien kokoelmaksi (Harris 1997, 134) tai lausumien järjestelmäksi, joka muodostaa rajat sille, mitä on mahdollista sanoa (Buchanan 2011, 44; Gilliland 2011, 104; Girdwood 2009, 152–154; Head 2007, 319, Stoler 2002, 96; vrt. Foucault 2005, 170–171).

Foucault'n määritelmä arkistosta toimii jonkinlaisena vertailukohtana perinteiselle arkiston määritelmälle ja esimerkkinä sille, millaisia eri merkityksiä arkiston käsitteeseen voidaan liittää. Esimerkiksi Randolph C. Head (2007, 319) huomauttaa Foucault'n tarkastelevan arkistoa eri tasolla kuin useimmat historian tutkijat tai arkistoteoreetikot ovat

omissa tutkimuksissaan tehneet. Alexandrina Buchanan kuvaa suhtautumista Foucault'n metaforiseen arkistokäsitykseen seuraavasti:

The definition of all the traces of the past (or pasts) as 'archival' has been supported by Foucault's identification of the 'archive' with the 'episteme', a metaphysical system which determines what can, and what cannot, be conceptualized and spoken at any given point in time. This metaphorical usage may be disconcerting to some archivists [...], but to others it may chime with the records continuum notion of the archive as a system into which individual records are captured but which is not identical to the totality of all the records it contains. (Buchanan 2011, 44.)

Buchanan huomauttaa, että vaikka osalle teoreetikoista Foucault'n arkisto-käsitteen metaforinen määritelmä on vieras, Foucault'n ajattelu voi toimia innoittajana esimerkiksi asiakirjan elinkaaren jatkumomallia koskevassa keskustelussa.

Arkisto voi merkitä filosofien ajattelussa jotakin muuta kuin sillä yleensä on arkistoalalla tarkoitettu, eikä käsitettä tulisi pitää oletusarvoisesti puolueettomana. Manoffin (2004, 14–15) mukaan monet tutkijat ovat todenneet, ettei arkisto ole käsitteenä ”puhdas” eikä neutraali. Erityisen varautuneesti arkiston käsitteeseen ovat suhtautuneet nais-tutkimuksen ja postkolonialismin tutkijat. Tutkimusaineistoni artikkeleista erityisesti Rodney G. S. Carterin (2006, 216) tekstissä arkisto määritellään paikkana, jossa valtaa käytetään. Palaan arkiston ja vallankäytön suhteeseen luvussa 4.3, jossa nostan esiin Foucault'n vallan genealogiasta vaikutteita ottaneita kirjoittajia. Näistä kirjoittajista poiketen Carter nostaa artikkelissaan keskeisesti esiin arkiston suhteen vallankäyttöön viittaamalla nimenomaan *Tiedon arkeologiaan*, ei esimerkiksi teokseen *Tarkkailla ja rangaista*.

Yleisesti voisi sanoa arkiston esiintyvän arkistoteoreetikoiden teksteissä metaforisessa merkityksessä silloin, kun kirjoittajat haluavat korostaa arkiston suhdetta historiaan, aikaan ja muistiin. Esimerkkinä mainittakoon Brien Brothmanin artikkeli “Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory” (2010), jossa kirjoittaja liittää arkistoon ajatuksen ajallisesta etäisyydestä. Brothman lainaa artikkelissaan seuraavaa *Tiedon arkeologian* katkelmaa, jossa Foucault vertaa arkistoja tähtiin:

Mutta arkisto myös saa aikaan sen, etteivät kaikki nämä sanotut asiat kasau-
du ikuisesti muodottomaan moneuteen. Ne eivät myöskään kirjaudu katkok-
settomaan lineaarisuuteen eivätkä katoa pelkän ulkoisten vahinkojen sattui-
man tähden; ne ryhmittyvät erottuviksi hahmoiksi, muodostavat toisensa

moninaisten suhteiden mukaan ja pysyvät yllä tai himmentyvät erityisten säännönmukaisuuksien mukaan. Tämä saa aikaan sen, etteivät ne lainkaan himmene samaa tahtia ajan kanssa, vaan eräät niistä loistavat hyvin kirkkaasti kuin meitä lähellä olevat tähdet, vaikka ovatkin itse asiassa hyvin kaukana, kun taas toiset, aivan tämänhetkiset, ovat jo äärimmäisen haalistuneita. (Foucault 2005, 171; ks. Brothman 2010, 142)

Kuten tähdet, myös arkistot syntyvät, kukoistavat ja kuolevat noudattamalla tiettyjä säännönmukaisuuksia. Toiset arkistot – olivat ne sitten kuinka vanhoja hyvänsä – saattavat olla siinä määrin mahtavia, että ne ovat aktiivisia vielä nykypäivänäkin, kun taas toisten arkistojen aktiivinen vaihe on huomattavasti lyhyempi. Foucault’n tapaan Brothman ei tekstissään käsitä arkistoja puhtaasti dokumentteina tai fyysisenä paikkana asiakirjojen säilyttämiselle. Arkistot edustavat ennen kaikkea suhdettamme aikaan ja menneisyyteen. Kuten Foucault esittää, arkistot eivät välttämättä jää unohduksiin ajan myötä, vaan ne voivat tähden tavoin olla ajankohtaisia ja näkyviä nykyihmiselle siitäkin huolimatta, että arkiston asiakirjat kuuluvat menneisyyteen.

Brothman (2010, 142–143 ja 159) kirjoittaa arkistojen ajallisesta ”tietoisuudesta” jolla hän viittaa arkistojen kykyyn antaa käsitys ajan kulumisesta nykyajan sokaisemalle ihmiselle. Brothman käsittää asiakirjojen säilyttämisen ja arkistoinnin jonkinlaisena *lahjan antamisena* (*gift giving*) sukupolvelta toiselle, sillä arkistot voivat muokata keskeisellä tavalla yksilön tai koko ihmiskunnan aikakäsitystä. Vaikka historialliset asiakirjat voivat toimia yhteiskuntaa yhdistävinä tekijöinä, Brothman näkee arkistoissa – monen muun arkistoteoreetikon tapaan – myös piilevän vallankäytön mahdollisuuden. Arkistojen kätköistä löytyvät asiakirjat voivat joskus aiheuttaa jännitteitä ja jopa yhteiskunnallista tai poliittista hajaannusta. Tässä mielessä kansakunnan muistina toimivat arkistot eivät toimi yksinomaan rauhan ja yhtenäisyyden ylläpitäjinä, vaan arkistojen sisältämät asiakirjat voivat välillisesti aiheuttaa esimerkiksi vakavia poliittisia taisteluja, väkivaltaisia konflikteja tai eri kansanryhmiin kohdistuvaa erottelua. (Brothman 2010, 160–161.) Arkiston rooli ”lahjan antajana” ei tässä suhteessa ole kovin yksinkertainen asia.

Metafora arkistojen lahjan antamisesta perustuu lahjoittamisen luonteeseen sekä asioiden välittämisenä että vastaanottamisena. Myös arkistoihin liittyy sekä uusien asiakirjojen vastaanottaminen osaksi arkistoa että historiallisten asiakirjojen välittäminen tulevien sukupolvien käyttöön. Brothmanin (2010, 163) mukaan lahjan antamisessa on pohjimmiltaan kyse sellaisesta sosiaalisesta käyttäytymisestä, johon sopimuksen laatimisen tavoin liittyy olennaisesti ennalta sovitut säännöt ja taloudellinen vaihdanta. Lahjan an-

taminen voi saada jopa poliittisia sävyjä, sillä lahja voi toimia esimerkiksi poliittisen liiton tai vallan vahvistajana.

Foucault'n arkiston käsite liitetään Brothmanin tekstissä metaforaan lahjan antamisesta. Brothman (2010, 165–167 ja 178) viittaa tekstissään myös Jacques Derridaan, joka kirjoittaa lahjan ambivalenssista ulottuvuudesta. Lahjan antamisesta tulee ristiriitainen teko, sillä todellinen lahjan antaminen edellyttäisi antajalta teon täydellistä unohtamista, jotta jatkuvasta välittämisen ja vastaanottamisen kehästä päästäisiin pois. Autenttinen ja vilpiton lahjoittaminen on tässä suhteessa suorastaan mahdottomuus. Ennen kaikkea arkistojen ”lahjan antaminen” on monitulkintainen ja moniselitteinen yhteiskunnallinen teko, sillä lahjat voivat joko vahvistaa yhteiskuntaa tai koetella sen yhtenäisyyttä.

Arkiston metaforalla voidaan Brothmanin tavoin korostaa sitä, miten arkistot ja niiden sisältämät asiakirjat tuovat historian tapahtumat nykyajan ihmisen silmien eteen. Myös Foucault on halunnut käyttää arkiston käsitettä *Tiedon arkeologiassa* tarkoittamaan ”sana- ja kirjallisuuden, jonka ihmiset ovat valmistaneet, joka on sijoitettu heidän tekniikoihinsa ja instituutioihinsa ja joka kietoutuu yhteen heidän olemassaolonsa ja historiansa kanssa” (Foucault 2014, 84). Arkiston merkitykseen liittyy olennaisesti suhde ihmiskunnan omaan olemassaoloon ja historiaan. Esimerkiksi James. R. S. Girdwood (2009, 154) kuvaa Foucault'n arkiston käsitettä historialliseksi a prioriksi, joka määrittelee tavan, jolla ihmisyyttä tarkastelemme.

Foucault-kommentaattorit Charles C. Lemert ja Garth Gillanin (1982, 53) mukaan *Tiedon arkeologiassa* esiin nouseva arkiston käsite kuvaa hyvin Foucault'n suhtautumista historiaan ja historian tutkimukseen. Arkisto on Foucault'n (2014, 84) antaman määritelmän mukaan todellinen joukko diskursseja, jotka ihmiset ovat tietynä aikana ja tietyssä paikassa tuottaneet. Vaikka Foucault'n arkeologisella analyysillä on tarkoitus tutkia arkistoa, järjestelmää on mahdoton analysoida kokonaisuudessaan. Nykyhetken diskursiivisia muodostelmia on mahdotonta kuvailla, sillä elämme niiden keskellä. Meitä ajallisesti kaukaisemmat arkistot ovat helpommin erotettavissa ja näin ollen myös tutkittavissa.

Foucault'n (2005, 172–173) mukaan on mahdollista kuvata vain sellaisia arkistoja, jotka perustuvat jo lakanneisiin diskursseihin. Vastaavasti historian tutkimuksessa kriittinen tarkastelu, kuten Lemert ja Gillan (1982, 53) huomauttavat, tulee mahdolliseksi vasta tietyn ajallisen etäisyyden päästä. Nykyhetken ilmiöistä poiketen menneisyyden lausu-

mista ja niiden muodostamista diskursiivista muodostelmista on mahdollista havaita tiettyjä säännönmukaisuuksia ja yhteiskunnallisia rakenteita. Toisaalta menneisyyden tutkiminen hyödyttää myös nykyihmistä, sillä se auttaa meitä ymmärtämään paremmin sitä maailmaa, jossa elämme.

Tiedon arkeologiassa esitetty arkiston käsite istuu paremmin ajatukseen sellaisesta arkistosta, jonka sisältämät asiakirjat eivät ole enää nykytutkijalle ajankohtaisia. Nähdäkseni Foucault'n arkiston käsite muistuttaa ainakin ajatuksen tasolla jakoa *archiven* ja *records managementin* välillä. Kuten todettu, Foucault'n arkeologinen analyysi kohdistuu jo lakanneisiin diskursseihin, sillä ajallinen etäisyys auttaa meitä erottamaan arkiston rajat paremmin. Foucault'n arkiston metafora ei näin ollen ole yhteydessä esimerkiksi suomalaiseen arkistokäsitykseen, jossa organisaation hallussa olevien asiakirjojen ja päätearkiston sisältämien historiallisten asiakirjojen välillä ei ole tehty yhtä selvää erottelua kuin monissa muissa maissa. *Tiedon arkeologiassa* esiintyvä arkisto ei viittaa ajankohtaisiin dokumentteihin tai yhä käytössä oleviin diskursiivisiin muodostelmiin, vaan arkeologisessa analyysissä tutkimus kohdistuu nimenomaan historiallisiin arkistoihin.

Yleisesti *Tiedon arkeologiaan* viittaavat arkistoteoreetikot ovat kiinnostuneita Foucault'n arkiston käsitteen metaforisesta merkityksestä, eivät esimerkiksi diskursiivisten käytäntöjen arkeologisesta analyysistä tai tietoon ja ajatteluun vaikuttavien historiallisten ehtojen tutkimisesta, joiden on usein ajateltu olevan Foucault'n *Tiedon arkeologiassa* keskiössä. Poikkeuksen muodostaa Anne J. Gilliland, joka kertoo artikkelissaan "Reflections on the Value of Metadata Archaeology for Recordkeeping in Global, Digital World" (2011) soveltavansa tutkimuksessaan Foucault'n arkeologista metodologiaa. Gillilandin (2011, 107) mukaan niin sanottu arkeologinen lähestymistapa on Foucault'n kehittämä metodi erilaisten diskursiivisten muodostelmien analysointiin. Gilliland siirtää tutkimuksessaan arkeologisen analyysin käytäntöön melko suoraviivaisesti lähestymällä metatietoja "foucault'laisesta" näkökulmasta:

But metadata in the broad view is slippery to contemplate. [...] It is precisely this slipperiness and variability that makes a Foucauldian metadata archaeology an attractive method for laying out the dimensions of different metadata discourses and manifestations. (Gilliland 2011, 115–116.)

Gilliland käyttämä *foucault'lainen metatietoarkeologia* on käsitteenä jokseenkin arveluttava. On totta, että Foucault (2014, 74 ja 84) itse viittaa arkeologialla arkiston, eli

todellisten diskurssien joukkojen, kuvailuun. Foucault ei kuitenkaan pyrkinyt *Tiedon arkeologiassa* luomaan yhtenäistä metodologiaa, jota voisi sinällään soveltaa käytännössä tai jolla voisi analysoida millaisia diskursseja tahansa. Alhasen (2007, 61–62) mukaan monet tutkijat ja Foucault-kommentaattorit pyrkivät turhaan rakentamaan kokonaisuutensa Foucault’n arkeologisesta metodista, sillä Foucault ei pyrkinyt muodostamaan valmista metodologiaa tai yleistä teoriaa. Alhanen korostaa Foucault’n halunneen pikemminkin ”osoittaa, millä *tasolla* diskursiivista käytäntöä ohjaavia sääntöjä voidaan analysoida” (Alhanen 2007, 62). *Tiedon arkeologiassa* esitettyjen esimerkkien yleistäminen esimerkiksi Gillilandin tapaan metatietoihin sovellettavaksi yleiseksi diskurssiteoriaksi ei tässä mielessä ole järkevää.

Tiedon arkeologiasta vaikutteita ottaneet arkistoteoreetikot ovat nostaneet Foucault’n arkiston käsitteen keskeiseen asemaan filosofin ajattelussa. Foucault-kommentaattorit eivät ole katsoneet arkistoa yhtä keskeiseksi käsitteeksi. Tässä tutkimuksessa esitellyistä kommentaattoreista arkiston käsitettä sivuavat Gary Gutting (1990, 242–243), Lemert & Gillan (1982, 52–53) sekä Dreyfus & Rabinow (1983, 86–87 ja 99), mutta aiheen käsittely jää heidänkin teoksissaan niukaksi. Kommentaattoreiden huomio keskittyy *Tiedon arkeologiassa* ennen kaikkea itse arkeologiseen analyysiin, lausumiin ja diskursiivisiin käytäntöihin sekä teokseen tapaan tutkia ajattelun historiaa. Martin Kusch (1993, 16) on maininnut jättäneensä epistemen ja arkiston käsitteet kokonaan tarkastelunsa ulkopuolelle vedoten käsitteiden vaikeaselkoisuuteen.

Vaikka monet Foucault-kommentaattorit ovat Kuschin tapaan sivuuttaneet arkiston käsitteen omissa teoksissaan, ovat arkistoteoreetikot olleet ilmeisen kiinnostuneita arkiston käsitteen esiintymisestä tunnetun filosofin ajattelussa. Tutkimusaineiston tekstien perusteella Foucault’n arkiston metaforan osuvuutta ei kuitenkaan analysoida kriittisesti, toisin kuin Derridan osalta on tehty. Manoffin (2004, 17–18) mukaan Jacques Derridan arkiston käsitteen soveltuvuutta on arvioitu eri tieteenaloilla käydyssä keskustelussa kriittiseen sävyyn. Toiset teoreetikot, kuten Carolyn Steedman, ovat pitäneet Derridan käyttämää metaforaa epäsovelloisena ja liian laaja-alaisena, kun taas toiset ovat suhtautuneet Derridan ajatteluun huomattavasti suopeammin ja ymmärtävämmin.

Valitettavasti Foucault’n arkisto-käsitteen vaikeaselkoisuuteen tai soveltuvuuteen ei arkistoteoreettisessa keskustelussa ole otettu kantaa, vaikka arkisto määritellään *Tiedon arkeologiassa* täysin uudella ja totutusta poikkeavalla tavalla. Foucault itse kertoo ni-

menneensä tutkimusmenetelmänsä arkeologiaksi ja pitävänsä nimivalintaa osuvana siksi, että sen voi ajatella viittaavan *arkiston kuvailuun*:

Aluksi käytin sanaa [arkeologia] jossain määrin sokeasti kehitelläkseni analysointitavan, joka ei olisi lainkaan historiaa [...] eikä myöskään olisi enää epistemologiaa eli jonkin tieteen sisäisen rakenteen analyysia. Tämän nimesin ”arkeologiaksi”; sitten jälkikäteen tajusin, ettei sattuma ole ohjannut minua lainkaan hullumpaan suuntaan: lopultahan sana ”arkeologia” – toivottavasti tämä likimain osuva rinnastus suodaan minulle anteeksi – voi merkitä *arkiston* kuvailua. (Foucault 2014, 74.)

Foucault yhdistää haastattelussa kaksi metaforaa, arkiston ja arkeologian metaforat, toisiinsa, sillä hänen tutkimuksessaan arkeologian voi katsoa tarkoittavan arkiston kuvailua. Arkeologian pitäminen arkiston kuvailumenetelmänä on arkistoalalta katsottuna eittämättä vieras ajatus, mutta aihetta ei ole arkistoteoreettisessa keskustelussa käsitelty.

4.2.2 Postmodernistit arkistoteoreettisen keskustelun innoittajana

Ranskalaiset filosofit Michel Foucault ja Jacques Derrida yhdistetään arkistoteoreettisessa keskustelussa postmodernismiin ajattelutapaan. Arkistoteoreetikot, kuten Terry Cook, Bernadine Dodge¹³, Rachel Hardiman ja Frank Upward, ovat tarkastelleet teksteissään postmodernia ajattelua suhteessa arkistoalalla tapahtuviin muutoksiin. Postmoderni maailma ja lisääntyvä sähköisten asiakirjojen käyttö kohdistaa asiakirjojen säilyttämiselle ja arkistoisemiselle uusia haasteita, jotka edellyttävät vanhojen käsitteiden ja toimintatapojen uudelleenarviointia. Erityisesti Terry Cook (2001) ja Rachel Hardiman (2009) esittelevät artikkeleissaan postmodernia ajattelua arkistoteoreettisesta näkökulmasta varsin monipuolisesti.

Puhe postmodernismista levisi Yhdysvalloista Eurooppaan jo 1960-luvulla. Tämä arkkitehtuurista ja kirjallisuudentutkimuksesta kehittynyt ajattelutapa otti vaikutteensa erityisesti ranskalaisesta Jean-Paul Sartren jälkeisestä filosofiasta ja levisi pian useille eri tieteenaloille. (Kotkavirta & Sironen 1986, 24.) Yksi keskeisimpiä postmodernismista kirjoittaneita ajattelijoita on ranskalainen filosofi Jean-François Lyotard, joka on kirjoittanut teoksessaan *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa* (1985 [1979]) tiedon muuttu-

¹³ Bernadine Dodgen artikkelia ”Places Apart: Archives in Dissolving Space and Time” (1997) analysoidaan tarkemmin luvussa 4.3.1.

vasta asemasta jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Lyotard (mts. 60) esittää, että postmodernissa yhteiskunnassa kysymys tiedon legimitoinnista asettuu toisin, minkä vuoksi suuret narratiivit särkyvät ja menettävän merkityksensä. Toisin sanoen suuret kertomukset, kuten laajat ja yleispätevät teorit tai filosofiat, katoavat, sillä postmodernissa yhteiskunnasta niihin on vaikea enää uskoa.

Terry Cookin (2001, 5–6) mukaan postmoderni on vaikuttanut filosofian ja kirjallisuudentutkimuksen lisäksi muun muassa historian tutkimukseen, psykoanalyysiin, antropologiaan ja koko taiteentutkimuksen kenttään. Vaikka postmodernismi mielletään vaikeasti määriteltäväksi käsitteeksi, yleisesti voidaan sanoa, että postmodernismi kapinoi modernismia vastaan kyseenalaistamalla yleisiä totuuksia. Postmodernit ajattelijat hylkäsivät aiemmin vallalla olleet käsitykset tieteellisestä rationalismista ja objektiivisesta tiedosta. Mikään ei ollut enää objektiivista tai neutraalia, vaan tutkimuksen kohteena olevat ilmiöt olivat nyt ensisijaisesti kulttuurin ja yhteiskunnan muokkaamia ja tuottamia.

Artikkelissaan Terry Cook (2001) käy läpi keskeisimmät muutokset, joihin postmoderni yhteiskunta on arkistoalan näkökulmasta vaikuttanut. Postmodernismin myötä ennen kaikkea käsitys asiakirjoista on kokenut muutoksen, sillä perinteinen ajatus teksteistä neutraaleina ja objektiivisina kertomuksina tapahtumasta on murentumassa. Tekstit, kuten asiakirjat, eivät kerro vain yhtä ”suurta kertomusta”, vaan kyse on pikemmin joukosta päällekkäisiä kertomuksia, jotka palvelevat eri yleisöjä riippuen ajasta ja paikasta. Sen sijaan, että tekstillä olisi yksi pysyvä merkitys, kuten positivismiin ajalla oli totuttu ajattelemaan, postmodernin käsityksen mukaan tekstin merkitys voi muuttua ajassa jatkuvasti.

Cookin (2001, 3–4) mukaan postmodernismi on haastanut arkistoalan ammattilaiset ajattelemaan uudella tavalla omaa alaansa ja sen keskeisiä käsitteitä. Myös Verne Harris on tehnyt artikkelissaan samankaltaisen havainnon: ”Within archival discourse narrowly defined, on the international stage there are growing number of theorists indebted to postmodernism who are reconceptualizing the word ‘archives’” (Harris 1997, 134). Arkistoalalla, jonka juuret ovat 1800-luvun positivismissa, joudutaan nyt kyseenalaistamaan vanhentuneita käsitteitä, strategioita ja metodeja, jotka eivät enää sovellu postmodernin ja elektronisen maailman tuomiin haasteisiin.

Postmodernin maailmankuvan tuoma muutos koetaan arkistoteoreettisessa keskustelussa merkittävänä. Tapahtumassa ei ole Cookin mukaan kyse pelkästä uusien toimintatapojen omaksumisesta, vaan olisi puhuttava kokonaisesta paradigman muutoksesta. Kuten Cook esittää, teoreettisen tarkastelun keskiössä ei ole enää itse asiakirja vaan koko se konteksti tai prosessi, jossa asiakirja on syntynyt (Cook 2001, 24; ks. myös Upward 2005, 208). Myös Rachel Hardiman (2009, 28) pitää postmodernistien esittämiä ajatuksia siinä määrin merkittävänä, ettei niitä voida arkistoteoreettisessa keskustelussa ohittaa, vaikka ne vaikuttaisivat asiakirjahallinnan ammattilaisten näkökulmasta vierailta.

Cook (2001, 4) liittää paradigman vaihdoksen sähköisten asiakirjojen yleistymiseen. Elektronisessa maailmassa asiakirjoja ei enää ymmärretä vain fyysisinä ja passiivisina objekteina, jotka ihminen tai tietty hallintokoneisto on tuottanut. Cook tiivistää artikkelissaan paradigman vaihdoksen seuraavasti:

Stated another way, archival theoretical discourse is shifting from product to process, from structure to function, from archives to archiving, from the record to the recording context, from the "natural" residue or passive by-product of administrative activity to the consciously constructed and actively mediated "archivalisation" of social memory. (Cook 2001, 4.)

Asiakirjat saavat uudessa tulkinnessa aktiivisemmän roolin ihmiskunnan ja organisaation muistin tuottajina. Cook painottaa erityisesti paradigman muutoksen edellyttämää arkistonhoitajan roolin uudelleen arviointia. Vanha käsitys arkistonhoitajasta passiivisena asiakirjojen suojelijana tulisi hänen mukaansa sivuuttaa, sillä ammatissaan arkistonhoitaja muokkaa aktiivisesti yhteiskunnan kollektiivista muistia. Myös arkistonhoitajan omat arvot vaikuttavat niihin asiakirjojen säilytystä koskeviin päätöksiin, joita he työssään joutuvat tekemään. Tämän vuoksi arkistonhoitajilla ja muilla asiakirjahallinnan asiantuntijoilla on merkittävä rooli asiakirjojen arvonmäärittämisprosessissa. (Cook 2001, 4 ja 24; 2007, 431.)

Keskeisimmäksi postmodernistiksi Cook nimeää Derridan, joka nostaa teoksessaan *Archive Fever* esiin arkiston yhteiskunnallisen merkityksen. Myös Foucault mainitaan Derridan ohella keskeisenä postmodernina ajattelijana, jonka historialliset tutkimukset mielisairaudesta, kriminologiasta ja seksuaalisuudesta ovat Cookin mukaan auttaneet kyseenalaistamaan asiakirjojen neutraalina pidettyä luonnetta. (Cook 2001, 7–9) Foucault tarkastelee muiden postmodernistien tapaan kieltä, diskurssia, dokumentteja ja koko informaatiojärjestelmää suhteessa omaan syntykontekstiinsa ja -aikaansa. Tällä

tavalla Foucault pyrkii Cookin mukaan paljastamaan dokumenttien taustalla olevat valtakenteet. (Cook 2001, 16.) Myös Upward (2005, 209–210) tunnustaa Foucault’n aseman keskeisenä ranskalaisena filosofina, joka on hylännyt subjektilähtöisen filosofian ja tarkastelee niitä historiallisia ehtoja, jotka vaikuttavat lausumien muodostamiseen.

Cookin tavoin Rachel Hardiman (2009, 36) nostaa sekä Foucault’n että Derridan keskeisiksi postmodernisteiksi filosofeiksi, mutta hän esittää myös kritiikkiä muun muassa Foucault’n historiakäsitystä kohtaan. Hardiman viittaa artikkelissaan keskusteluun, jossa Foucault’n tapaa hyödyntää historian tutkimuksen menetelmiä on kritisoitu (ks. luku 2.1). Vaikka Foucault’n ja Derridan ajatukset voidaan asettaa kritiikin kohteiksi eivätkä postmodernistien käyttämät tutkimusmenetelmät ole filosofianhistoriassa täysin uusia, on postmodernien tapa kyseenalaistaa yleisinä totuuksina pidettyjä asioita Hardimanin mielestä postmodernismin keskeisin anti. (Hardiman 2009, 37) Foucault’n ja muiden postmodernistien tapa asettaa tutut ilmiöt ja käsitteet kriittisen tarkastelun eteen on asia, jota ei voida arkistoteoreettisessa keskustelussa sivuuttaa, vaan siitä pitäisi pystyä ottamaan mallia.

Sekä Derrida että Foucault yhdistetään aineiston perusteella postmoderniin ajatteluun, mutta yhteyttä ei tulisi pitää itsestänselvyytenä. Frank Upward (2005, 209) nostaa tekstissään esiin postmodernin käsitteen kiistanalaisuuden, sillä monet tähän liitetyt ajattelijat eivät ole halunneet leimautua postmodernisteiksi. Myös Terry Cook ja Rachel Hardiman tiedostavat postmodernismin määrittelyn vaikeuden. Cook näkee erityisesti postmodernismin käsitteen laaja-alaisen käytön ongelmallisena:

The problem with postmodernism is of course one of definition. It affects so many aspects of society today that it can mean almost anything depending from which perspective and discipline a particular commentator speaks. The postmodernist field is filled with paradoxes and ironies, from Michel Foucault anchoring text in socio-political historical power realities in order to understand systems of organized knowledge and their discursive hegemonies, to Jacques Derrida deconstructing or dismantling those very same systems, indeed the very language on which they rest. (Cook 2001, 7.)

Keskenään hyvin erilaiset filosofit, kuten Foucault ja Derrida, ovat yhdistettävissä postmodernismiin, sillä käsitteelle on vaikea antaa tarkkaa määritelmää. Hardimanin (2009, 28) mukaan postmodernismi pakenee kaikkia määritelmiä, sillä se ei ollut yhtenäinen filosofiansuuntaus vaan yleinen ajattelutapa, joka levittäytyi niin politiikkaan,

kulttuuriin, arkielämään kuin akateemiseen maailmaankin. Hardimanin mukaan postmodernismilla voidaan viitata kirjoittajasta riippuen lähes mihin tahansa.

Postmodernismi määritellään yleensä kapinointina modernia vastaan, mutta *moderni* on jo itsessään yhtä monitasoinen käsite kuin postmodernikin. Modernilla voidaan viitata lähes mihin tahansa eri tieteenalojen sisällä vaikuttaviin virtauksiin. Sama monimerkityksisyys liittyy myös postmoderniin, sillä käsite määrittyy aina suhteessa moderniin. Keskustelu postmodernismista on ollut kirjavaa ja jopa sekavaa, sillä puheeseen sekoituu eri tasoja niin yhteiskunnasta, kulttuurista, historiasta kuin metafysiikastakin. (Korkavirta & Sironen 1986 23–28.) Yleistä määritelmää postmodernille on mahdoton antaa, sillä käsitettä saatetaan käyttää esimerkiksi arkistoteoreettisessa keskustelussa eri tavalla kuin muiden tieteenalojen sisällä käytävässä keskustelussa.

Foucault'n yhteys postmodernismiin voidaan asettaa kyseenalaiseksi, sillä hän itse piti postmodernin käsitettä vaikeaselkoisena. Haastattelussaan hän sanoo, ettei oikeastaan edes ymmärrä, mihin käsitteellä ”postmoderni” halutaan viitata (Foucault 2014, 255). Amerikkalainen filosofi Joseph Margolis (1993, 51–53) on sitä mieltä, että Foucault ei ole – ainakaan lyotardilaisessa mielessä – postmoderni ajattelija. Artikkelissaan Margolis ei yhdistä Foucault'n filosofiaa sen liiemmin modernismiin kuin postmodernismiin, mutta sekä Foucault että Derrida tulisi hänen mielestään yhdistää postmodernismiin sijaan jälkistrukturalismiin. Tosin hän huomauttaa, että Foucault ja Derrida ovat jälkistrukturalisteja aivan eri tavoilla. Foucault itse ei liittänyt omaa ajatteluaan sen liiemmin postmodernismiin kuin jälkistrukturalismiin, sillä piti käsitteitä liian vaikeasti määriteltävinä. Foucault (2014, 256) kertoo, ettei hän ymmärrä, mikä voisi olla sellainen kysymys tai ongelma, joka yhdistäisi kaikkia näihin suuntauksiin liitettyjä ajattelijoita.

Vaikka muutamat arkistoteoreetikot, kuten Cook ja Hardiman, ovat nostaneet esiin postmodernin määrittelyn problematiikan, Foucault liitetään teoksellaan *Tiedon arkeologia* arkistoteoreettisessa keskustelussa postmoderniin ajatteluun. Postmoderneja filosofiota halutaan tuoda teksteissä esiin erityisesti silloin, kun on kyse arkistoalalla tapahtuneesta paradigman muutoksesta ja uudenlaisen, jälkiteollisen, yhteiskunnan tuomista haasteista, jotka liittyvät muun muassa sähköiseen säilyttämiseen ja arkistohoitajan muuttuvaan rooliin.

4.2.3 Foucault ja Derrida arkistoteoreettisessa keskustelussa

Arkistoteoreetikot rinnastavat mielellään Michel Foucault'n nimen toisen ranskalaisen filosofin, Jacques Derridan, kanssa. Sekä Foucault että Derrida yhdistetään usein poststrukturalismiin tai postmodernismiin. Lisäksi molemmat filosofit ovat omassa ajattelussaan nostaneet esiin arkiston käsitteen. Tässä luvussa analysoin tarkemmin arkistoteoreetikkojen näkemyksiä Foucault'n ja Derridan ajattelusta ja suhteesta arkistoon. Pohdin myös, miten Foucault'n filosofia on rinnastettavissa Jacques Derridan kehittämän dekonstruktion kanssa.

Arkistoteoreetikkojen rinnastaessa Foucault'ta ja Derridaa keskenään kirjoittajat viittaavat usein Foucault'n *Tiedon arkeologiaan* ja erityisesti Derridan vuonna 1995 julkaistuun teokseen *Archive Fever: A Freudian Impression (Mal d'Archive: Une Impression Freudienne)*¹⁴. Jacques Derridan nimi mainitaan valtaosassa tutkimusaineiston teksteistä. Kaiken kaikkiaan aineisto koostui 29 artikkelista, joista molempien filosofien nimi mainittiin samassa tekstissä yhteensä 22 artikkelissa. Yhdessä artikkelissa mainittiin ”derridalaisuus”, mikä voidaan tulkita viittaukseksi Derridan ajatteluun.¹⁵ Näin ollen vain kuudessa artikkelissa Derridan nimeä ei mainita lainkaan.¹⁶

Artikkeleissa voidaan rinnastaa Foucault ja Derrida toisiinsa joko suoraan tai epäsuorasti. Osassa teksteistä molemmat filosofit mainitaan, mutta heidän ajatteluaan ei suoraan rinnasteta toisiinsa.¹⁷ Esimerkiksi Paul Wake (2008), joka tarkastelee arkistoja kertomuksentutkimuksen näkökulmasta, ei nivo Foucault'n ja Derridan ajattelua suoraan yhteen, vaikka tekstissä on useita viittauksia molempien filosofien tutkimuksiin. Sen sijaan jopa yksitoista teoreetikkoa yhdistää edellä mainitut filosofit selvästi toisiinsa tai

¹⁴ *Archive Fever* (1995) on käsikirjoitus Derridan pitämästä luennosta Lontoossa vuonna 1994.

¹⁵ Ks. Bernadine Dodge: “Across the Great Divide: Archival Discourse and the (Re)presentations of the Past in Late-Modern Society” (2002).

¹⁶ Derridan nimi ei esiinny seuraavissa tutkimusaineiston teksteissä: Bernd Frohmann: “Documentary ethics, ontology, and politics” (2008), Patricia Garcia: “Documenting and classifying labor: the effect of legal discourse on the treatment of H-2A workers” (2014), Timothy J. Gilfoyle: “Prostitutes in the Archives: Problems and Possibilities in Documenting the History of Sexuality” (1994), Anne J. Gilliland: “Reflections on the Value of Metadata Archaeology for Recordkeeping in Global, Digital World” (2011), Kim Gooyong: “The April 16 Archive: A Historiography in the Age of the New Media” (2008) ja Sarah Stacy: “The Legalization of the Photography of Canadian Prisoners” (2008).

¹⁷ Ks. Bernadine Dodge (1997), Brien Brothman (2010), Eric Ketelaar (2001, 2002, 2005), Lilly Koltun (2002), Matthew Kurtz (2006), Steven Lubar (1999), Ann Laura Stoler (2002) ja Paul Wake (2008).

käsittelee heidän ajatteluaan samassa yhteydessä. Tällaisia teoreetikoita ovat Alexandra Buchanan (2011), Rodney G. S. Carter (2006), Scott Cline (2009), Terry Cook (2001, 2007), Dominique Daniel (2014), James R. S. Girdwood (2009), Rachel Hardiman (2009), Verne Harris (1997), Randolph C. Head (2007), Steven Maynard (2009) ja Frank Upward (2005). Buchanaa ja Clinea lukuun ottamatta kaikki edellä mainitut kirjoittajat viittaavat artikkelissaan sekä Foucault'n *Tiedon arkeologiaan* että Derridan *Archive Feveriin*.

Jacques Derrida, jonka ajattelu on arkistoteoreettisessa keskustelussa kenties jopa suositumpi keskustelunaihe kuin Foucault'n tutkimus *Tiedon arkeologia*, käsittelee teoksessaan *Archive Fever* arkistoa kehittämänsä kriittisen lukutavan, dekonstruktion, avulla. Rachel Hardimanin (2009, 29) mukaan postmodernisteista juuri Derrida on ollut arkistoteoreetikkojen suosiossa. Etenkin Terry Cook, Brien Brothman ja Verne Harris ovat perehtyneet muita syvällisemmin Derridan ajatteluun, vaikka filosofin vaikutus arkistoteoreettisessa keskustelussa on jäänyt Hardimanin arvion mukaan vähäiseksi. Myös Marlene Manoff (2004, 11) mainitsee Derridan vaikuttaneen keskusteluun arkiston merkityksestä niin arkisto- ja kirjastoalalla kuin muidenkin tieteenalojen puolella.

Jacques Derrida on ottanut vaikutteita ajatteluunsa psykoanalyysista, etenkin Freudin kirjoituksista koskien alitajuntaa ja kuolemanviettiä. Nämä vaikutteet näkyvät keskeisesti myös *Archive Feverissa*, joka kulkee alaotsikolla *A Freudian Impression*. Arkiston voi nähdä Derridan teoriassa kuvastavan ihmisen alitajuntaa, jonka sisältöä emme voi aivan tarkkaan koskaan saada selville. Derridan mukaan me ihmisinä tarvitsemme arkistoja. Voisi puhua jonkinlaisesta halusta tai intohimosta etsiä menneisyyttä, jota emme voi koskaan täysin tavoittaa:¹⁸

The trouble de l'archive stems from a mal d'archive. We are en mal d'archive: in need of archives. [...] It is to burn with a passion. It is never to rest, interminably, from searching for the archive right where it slips away. It is to run after the archive, even if there's too much of it, right where something in it anarchives itself. It is to have a compulsive, repetitive, and nostalgic desire for the archive, an irrepressible desire to return to the origin,

¹⁸ Vrt. Foucault'n arkisto, jota ei voi koskaan täydellisesti kuvailla. Foucault'n mukaan arkisto "antautuu katkelmina, alueina ja tasoina" (Foucault 2005, 172).

homesickness, a nostalgia for the return to the most archaic place of absolute commencement. (Derrida 1996, 91.)

Ihmisyyteen kuuluu jollain perustavalla tavalla halu etsiä menneisyyttä, metaforista arkistoa, joka koko ajan etääntyy meistä ajallisesti. Steven Lubarin (1999, 13) mukaan arkistot ovat Derridalle samalla sekä paikkoja salaisuuksien ylläpitämiseen että niiden paljastamiseen. ”Archive fever” eli jonkinlainen ”arkistokuume” tarkoittaa Derridan ajattelussa palavaa halua muistaa sekä arkistoimalla ja taltioimalla että hakemalla tietoa julkisesta muistista, arkistosta.

Arkisto on Derridan ajattelussa yhteiskunnan keinotekoisesti jatkettu muisti. *Archival Fever* -teoksessa Derrida tuo esiin teknologian roolin kansakunnan yhteisen muistin jatkamisessa. Manoffin (2004, 12) mukaan Derridan tutkimuksen keskeinen anti liittyy huomioon siitä, että arkiston rakenne määrittelee sen, mitä on mahdollista arkistoida. Arkistot eivät pelkästään taltioi tai museoi menneisyyttä sinällään, sillä Derridan mukaan tekninen rakenne määrittää arkistoinnissa paljolti myös talteen otettavan asian sisällön. Teknisten menetelmien (*archivization*) avulla tuotetaan itse tapahtuma yhtä paljon kuin sillä tallennetaan tapahtuma yhteiskunnan muistiin. (Derrida 1996, 16–17.)

Derridan tekemien havaintojen pohjalta voi todeta, etteivät asiakirjat ole neutraaleja ja välttämättä edes tarkkoja kuvauksia historian tapahtumista, sillä menneisyyttä on arkiston kautta mahdoton tavoittaa sellaisenaan. Arkistolla on näin ollen aktiivinen rooli yhteiskunnan muistin tuottamisessa ja muokkaamisessa. Manoffin (2004, 12–13) mukaan arkistojen ja kirjastojen tekniset ratkaisut muokkaavat samalla sekä historiankuvaa että yhteiskunnan muistia. Vastaavasti Steven Lubar viittaa artikkelissaan Derridaan ja painottaa, että arkistointi – eli tapa, jolla muistamme – muuttaa samalla sitä, mitä muistamme (Lubar 1999, 13).

Arkistoteoreetikot yhdistävät yleisesti Derridan ja Foucault’n filosofian arkiston käsitteen ympärille. Esimerkiksi Verne Harris rinnastaa Foucault’n ajattelun suoraan Derridan psykoanalyysistä ammentavaan teoriaan seuraavasti:

The French philosopher Jacques Derrida regards the word “archive” as the least reliable, least clear of any today. It was Freud, with his unfolding of the unconscious and repression (that instinct of forgetfulness at the very heart of memorization), who made possible the idea of an “archive” without “archives”. Michel Foucault defined “the archive” as the assemblage of all discursive formations existing in a given society”. Derrida himself, with his insistence on sign rather than image, questions any simple notion of ar-

chives as the documentation of process, let alone as reflection of reality.
(Harris 1997, 134.)

Harris kiinnittää artikkelissaan huomiota tapaan, jolla filosofit määrittelevät arkiston käsitteen. Foucault viittaa arkistolla diskursiivisten muodostelmien kokoelmaan, joka on syntynyt tiettyssä yhteiskunnassa. Derridalle arkisto merkitsee puolestaan epäluotettavuutta. Harrisin ohella myös James R. S. Girdwood (2009, 152) on havainnut Derridan arkiston käsitteeseen liittyvän epäluotettavuuden, jonka hän liittää erityisesti teknologian kehityksessä tapahtuviin muutoksiin.

Rodney G. S. Carter ja Rachel Hardiman yhdistävät molemmat filosofit arkistoon, mutta heitä kiinnostaa erityisesti käsitteen suhde valtaan ja vallankäyttöön:

But power and silence are complex concepts. Just as silence manifests itself in multiple ways, power, too, is not simply matter of domination. Informed by the work of Michel Foucault and Jacques Derrida, this paper will begin by exploring how the powerful can introduce silences into the archives by denying marginal groups their voice and the opportunity to participate in the archives. (Carter 2006, 217.)

Foucault was centrally preoccupied with power and its mediation; Derrida put questions of power and the power to order at the very heart of his concept of archive. (Hardiman 2009, 31.)

Sekä Carterin että Hardimanin mukaan arkisto ei ole neutraali käsite, sillä siihen liittyy aina vallankäytön mahdollisuus. Carter, joka käsittelee artikkelissaan hiljaisuutta osana arkistoihin liittyvää vallankäyttöä, nostaa esiin marginaaliryhmien oikeuden omaan ”ääneensä” ja yhteiseen muistiinsa. Foucault’n ja Derridan ajattelu liitetään voimakkaasti arkistojen vallankäyttöön, sillä arkisto määrittyy ennen kaikkea paikaksi, jossa valtaa käytetään. Carterin (2006, 219) mukaan arkisto edustaa Derridalle (valtion) vallankäyttöä, sillä vain harvat ja valitut asiakirjat pääsevät osaksi arkistoa. Vain ne asiakirjat tai äänet, jotka sopivat yhteen vallankäyttäjien ajattelun kanssa, hyväksytään arkistoon. Muut ”soraäänet” jäävät ulkopuolelle. Myös Hardiman (2009) nostaa artikkelissaan esiin arkistojen roolin aktiivisesti yhteiskunnan muistia tuottavina järjestelminä.

Arkistoteoreetikot, kuten Dominique Daniel, Randolph C. Head ja Frank Upward, ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miten Foucault ja Derrida ovat saaneet arkistoteoreetikot ja historian tutkijat tarkastelemaan arkistoa uudesta näkökulmasta. Upward (2005, 209) nostaa esiin sekä Derridan että Foucault’n pyrkimyksen tarkastella dokumentteja tai

tekstejä uudella tavalla. Daniel ja Head puolestaan kuvaavat filosofien tapaa ymmärtää arkisto totutusta poikkeavalla tavalla:

As a document, the archive is no longer the raw material of history, but a historical product. Derrida's analysis brings us to a new stage in the epistemological transformation of history's relationship to its sources, which Michel Foucault [...] had already announced in 1969 in the *Archaeology of Knowledge*. (Daniel 2014, 187.)

Most recently, scholarship on archives has responded to impulses from critical theory and post-structuralism, especially from Michel Foucault's *Archaeology of Knowledge* and from Jacques Derrida's *Archive Fever* [...]. Foucault's invocation on archive [...] makes it clear that he operates on different motivations, than do most historians and archivists, and the same can be said about Derrida's *arkhe*, yet both thinkers share historians' concern with issues of knowledge and power. (Head 2007, 319).

Sekä Foucault'n *Tiedon arkeologiassa* että Derridan *Archive Fever* -teoksessa käsitellään arkiston suhdetta historian tutkimukseen ja ajallisuuteen. Danielin mukaan Derrida tarkastelee uudella tasolla historian tutkimuksen suhdetta omiin lähteisiinsä, mikä luo yhteyden Derridan tutkimuksen ja vuonna 1969 julkaistun Michel Foucault'n *Tiedon arkeologian* kanssa. Danielin mukaan filosofit, kuten Foucault ja etenkin Derrida, ovat ajattelullaan mahdollistaneet uudenlaisen lähestymistavan arkistoihin ja niiden sisältämiin asiakirjoihin. Asiakirjat eivät ole enää menneisyydestä kertovia ääniä, vaan ne tarjoavat tietyn representaation tapahtumista. Head puolestaan kuvaa artikkelissaan, miten Derrida ja Foucault käsittelevät arkistoa toisella tasolla kuin arkistoteoreettisessa keskustelussa on aiemmin totuttu tekemään. Heidän ajattelunsa saattaa tuntua vieraalta konkreettisista käytännöistä ja arkistojen arkitodellisuudesta kiinnostuneille kirjoittajille, mutta historian tutkijoiden tapaan filosofit tuovat esiin keskeisiä arkiston, tiedon ja valan suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Sekä Foucault'n että Derridan ajattelussa heijastuu arkiston keskeinen yhteiskunnallinen rooli historiallisten asiakirjojen säilyttäjinä ja kansakunnan muistin aktiivisina tuottajina.

Yhtäläisyydet Foucault'n ja Derridan välillä voisi kiteyttää ainakin kolmeen pääkohtaan. 1) Sekä Foucault että Derrida ovat kommentoineet toistensa tekstejä. 2) Molemmat filosofit ovat tuotannossaan viitanneet arkiston käsitteeseen. 3) Lisäksi filosofit voidaan yhdistää postmodernismiin ja/tai jälkistrukturalismiin, vaikka suuntaukset ovatkin vaikeasti määriteltäviä ja tässä mielessä ongelmallisia. Seuraavaksi tarkastelen edellä mainittuja filosofien välisiä yhteyksiä kriittisestä näkökulmasta.

Vaikka filosofit ovat kommentoineet toistensa näkemyksiä, keskustelua ei ole käyty aina myönteisessä sävyssä. Derrida, jonka opettajana Foucault aiemmin toimi, kommentoi Foucault'n *Hulluuden historiaa* vuonna 1963 pitämällään luennolla ja myöhemmin teoksessa *Writing and Difference* (1978, *L'écriture et la différence*). Derrida arvosteli erityisesti teoksen Descartesia käsittelevää osaa, jonka kartesiolaisen tekstin tulkintaa Derrida piti naiivina ja jopa vaarallisena. (Derrida 1978, 31–63; ks. myös Eribon 1993, 160–161.) Myöhemmin, vasta vuonna 1971 julkaistussa kirjoituksessaan¹⁹, Foucault (2014, 116–143) vastasi kärkevästi Derridan luennolla esitettyihin näkemyksiin *Hulluuden historiasta*. Vastauksessa Foucault arvioi kriittiseen sävyyn entisen oppilaansa ajattelua. Tästä kamppailusta alkoi Derridan ja Foucault'n välirikko, joka kesti lähes kymmenen vuotta.²⁰

Artikkelissaan Maynard (2009, 161–162) kiinnittää huomiota tapaan, jolla Foucault liitetään arkistoteoreettisessa keskustelussa Derridan teokseen *Archive Fever*. Hänen mukaansa rinnastus on outo, sillä filosofien poliittiset ja intellektuaaliset lähtökohdat eroavat toisistaan. Toisin sanoen filosofit eroavat ajattelijoina toisistaan olennaisella tavalla. Yksi keskeinen Derridan ja Foucault'n ajattelua erottava tekijä on psykoanalyysi, josta Derrida otti selviä vaikutteita mutta johon Foucault suhtautui Maynardin (2009, 161–162) mukaan varauksella. Foucault'n sanoutui ajattelussaan jyrkästi irti psykoanalyysistä – erityisesti lacanilaisesta psykoanalyysistä – viimeistään *Seksuaalisuuden historian* ensimmäisellä osalla *Tiedontahto* (Eribon 1993, 322). Gary Gutting (1990, 10–11) kertoo Foucault'n ottaneen tuotannossaan vaikutteita sekä marxilaisesta, freudilaisesta että strukturalistisesta ajattelusta sitoutumatta mihinkään edellä mainituista liikkeistä. Foucault'n voisi liittää hänen mukaansa pikemminkin filosofi Georges Canguilhemin ”verkostoon”. Canguilhem ei itse kuulunut marxilaiseen liikkeeseen eikä strukturalisteihin, mikä vaikutti osaltaan siihen, miksi myöskään Foucault'n ajattelu ei noudata ajalle tyypillisiä malleja. Haastattelussaan Foucault on selvin sanoin ilmoittanut,

¹⁹ ”Kehoni, tämä paperi, tämä tuli” julkaistiin sekä vuonna 1971 *Paideia*-lehdessä että vuonna 1972 *Hulluuden historian* uuden painoksen lopussa.

²⁰ Filosofien keskinäiset suhteet muuttuivat paremmiksi vasta vuonna 1981, kun Foucault tuki Derridaa tämän jouduttua Prahassa pidätetyksi. Eribonin mukaan Derrida esitti kiitoksensa Foucault'n tuesta, minkä jälkeen filosofit tapasivat toisiaan useissa yhteyksissä. (Eribon 1993, 162.)

ettei hän halua tulla leimatuksi sen liiemmin psykoanalyysiin, marxilaisuuteen kuin strukturalismiinkaan.²¹

Vaikka Foucault ja Derrida eroavat toisistaan ajattelijoina, heidät voidaan kirjoitustensa perusteella liittää metaforiseen arkiston käsitteeseen – tai näin arkistoteoreettisessa keskustelussa on tehty. Steven Maynard kuitenkin kyseenalaistaa yhteyden arkistoon Foucault’n osalta. Maynard (2009, 160) tarkastelee artikkelissaan poliisilaitoksen ja arkiston suhdetta, jota Michel Foucault on itse käsitellyt Collège de Francen luennoillaan vuonna 1972–1973. Tutkimuksessaan Maynard hämmästelee, miten vähän aihe on ollut esillä arkistoteoreettisessa keskustelussa. Syynä vähäiselle huomiolle Maynard pitää tapaa, jolla Foucault’n ajatteluun on totuttu arkistoteoreettisessa keskustelussa viittaamaan.

The reason for this may be that when Foucault and archives are invoked in archival writing, it is done in a very specific way. [...] In the now common-place distinction between “the archive” as institution and “the Archive” as metaphor, Foucault is routinely aligned with the latter. (Maynard 2009, 160–161.)

Maynard on huomannut saman ilmiön, jota olen luvussa 4.2.1 kuvannut. Kun on kyse Foucault’n suhteesta arkistoon, arkistoteoreetikot viittaavat tutkimuksissaan mielellään *Tiedon arkeologiaan*, jossa Foucault ei tarkoita arkistolla instituutiota tai konkreettista asiakirjojen kokonaisuutta. Arkisto ymmärretään kyseisessä tutkimuksessa metaforisessa merkityksessä.

Maynardin artikkelissa Foucault’n arkistolle annetaan vaihtoehtoinen, materiaalisempi, merkitys. Maynard jatkaa: “[b]ut Foucault also had a less metaphoric, more material understanding of archives, one perhaps more congenial to archivists and historians” (Maynard 2009, 161). Arkistoteoreettisessa keskustelussa asetetaan usein vastakkain kaksi erilaista arkistokäsitystä: arkisto instituutiona ja arkisto metaforana. Foucault yhdistetään Derridan tavoin usein jälkimmäiseen käsitykseen, mutta Maynardin (2009, 163) mukaan jopa arkeologisen kauden sisällä Foucault’n voidaan nähdä liittävän arkiston käsitteeseen erilaisia merkityksiä. Maynard viittaa tekstissään vuonna 1967 tehtyyn

²¹ ”En ole koskaan ollut freudilainen enkä ole koskaan ollut marksilainen enkä ole koskaan ollut strukturalisti” (Foucault 2014, 244).

haastatteluun ”Historian kirjoittamisen tavoista”²², jossa Foucault kuvaa arkistoa seuraavasti: ”[K]ohteenani ei ole kieli vaan arkistot eli diskurssin kasaantunut olemassaolo. Arkeologia sellaisena kuin sen ymmärrän ei ole sukua geologialle [...] kuin genealogialle [...], vaan se on diskurssin analyysia sen arkistomuodossa.” (Foucault 2014, 25.) Tässä, ennen *Tiedon arkeologian* ilmestymistä tehdyssä, haastattelussa on Maynardin (2009, 163) mukaan kyse arkistosta siinä merkityksessä kuin historioitsijat sen saattavat ymmärtää – arkisto työskentelypaikkana, jossa tutkijat viettävät aikaa etsien tietoa ja tutkien lähteitä.

Arkistot merkitsevät Foucault’lle muutakin kuin *Tiedon arkeologiassa* esitettyä lausumien järjestelmää. Arkistot ovat konkreettisia käytäntöjä tai paikkoja tutkimusta varten tehtävälle tiedonhauille (Maynard 2009, 163). Kirjastojen ja arkistojen merkitystä Foucault’n tutkimuksille ja ajattelulle ei tulisi aliarvioida, sillä Foucault ei tyytynyt käyttämään muiden historian tutkijoiden tekemiä teoksia lähteinä omille tutkimuksilleen. Hän halusi päästä käsiksi alkuperäislähteisiin. Didier Eribon (1993, 115) kuvaa teoksessaan, miten esimerkiksi Upsalan Carolina Rediviva -kirjasto osoittautui Foucault’lle *Hulluuden historian* kirjoitusvaiheessa oikeaksi aarreaditaksi. Koska Foucault’n tapa tehdä tutkimusta erosi paljolti perinteisestä historiankirjoituksesta²³, halusi hän päästä käsiksi arkistojen alkuperäisiin asiakirjoihin: ”Oli siis ollut välttämätöntä lähteä penkomaan arkistoja, ja sieltä pölyisten dokumenttien kätköistä löytyi todisteita sille, että ’hulluus ei ole luonnontila’, vaan ’sivilisaation tila’” (Eribon 1993, 149). Koska perinteinen historiankirjoitus ei vastannut Foucault’n käsitystä siitä, miten tutkimusta tuli tehdä, Foucault joutui viettämään paljon aikaa arkistoissa ja kirjastoissa tutkien vanhoja käsikirjoituksia ja luetteloja, joista hän kokosi itse oman kuvansa historian tapahtumista.²⁴

²² Kyseessä on R. Bellourin tekemä haastattelu (ransk. ”Sur les façons d’écrire l’histoire”, engl. ”On the Ways of Writing History”) vuonna 1967.

²³ ”On sanomattakin selvää, että olisin halutessani voinut siteerata teoksissani jonkun Mathiezin tai muun historian tutkijan kirjoituksia. Jätin sen tekemättä, koska en analysoi samalla tavoin. Sillä hyvä.” (Foucault 2014, 218.)

²⁴ Annalistien tapaan Foucault kritisoi historiankirjoitusta, joka keskittyi pitkiin ajanjaksoihin. Foucault’n mukaan historian tutkimuksessa tulisi keskittyä epäjatkuvuuksiin ja aukkoihin. Tutkimuksessa keskitytään muodostamaan historiallisista tapahtumista sarjoja, jotka eivät kehity keskenään samanaikaisesti. Esimerkiksi aineellisen sivilisaation historia (mm. viljelystekniikat tai liikennevälineet) ei noudata samaa kehityskulkua kuin poliittisten instituutioiden historia tai rahavirtojen historia. (Foucault 2014, 33–34, 75–76 ja 85.)

Sekä Ranskan kansalliskirjaston (*Bibliothèque nationale de France*) aineistot että Bastillen arkiston (*Archives de la Bastille*) asiakirjat olivat Foucault'n hulluuden historiaa koskevien tutkimusten keskeisiä lähteitä (Maynard 2009, 163). Maynardin (2009, 164–165) mukaan Foucault sai tiedonhakua suorittaessaan ”arkistokuumeen”, mutta hän ei viittaa tällä Derridan psykoanalyysistä ammentavaan teoriaan. Foucault halusi pikemminkin päästä konkreettisesti sisälle arkistoihin tekemään tutkimusta ja tarkastelemaan niissä säilytettäviä historiallisia asiakirjoja. Foucault'n työskentelytavat ja hänen tutkimustensa taustat huomioon ottaen arkiston käsitettä ei tulisi Foucault'n ajattelussa ymmärtää puhtaasti vain metaforana, kuten *Tiedon arkeologian* perusteella voisi tulkita, vaan lisäksi myös instituutiona, joka huolehtii asiakirjojen säilyttämisestä.

On totta, että juuri *Tiedon arkeologiassa* Foucault määrittelee arkiston lausumien järjestelmäksi, ei instituutioksi tai kokoelmaksi tekstejä, jotka tietty taho on säilyttänyt omasta toiminnastaan. Maynardin mukaan Foucault käyttää arkistoa tutkimuksessaan abstraktissa ja jopa ”taiteellisessa” merkityksessä, eikä käsitteellä viitata arkistojen käytännön todellisuuteen, josta arkistoteoreetikot ovat yleisesti kiinnostuneet. Maynard pitää osittain Foucault'n itsensä aiheuttamana sitä, että hänet niin usein liitetään metaforiseen arkiston käsitteeseen, sillä 1960-luvun loppupuolella Foucault'n tutkimuksissa liikuttiin hyvin teoreettisella ja abstraktilla tasolla. Toisaalta Gilles Deleuze lisäsi yhteyttä Foucault'n ja arkiston käsitteen välille vielä vuonna 1986 nimetessään Foucault'n kirjoituksessaan *uudeksi arkistonhoitajaksi (a new archivist)*, joka käsittelee tutkimuksessaan puhtaasti lausumia – ei lauseita tai propositionia, kuten aiemmat ”arkistonhoitajat” ovat tehneet. (Deleuze 2006, 3–20; Maynard 2009, 162.)

1970-luvulla Foucault ei enää käsitellyt arkistoa metaforisessa ja abstraktissa merkityksessä. Maynardin (2009, 166) mukaan Foucault'n arkistokäsitys muuttui materiaaliseen suuntaan, sillä arkisto määrittyi vankilalaitosta käsittelevissä tutkimuksissa pikemminkin instituutioksi, jonka historia liittyy ennen kaikkea kurinpitoyhteiskunnan syntyymiseen. Näitä Foucault'n *Tiedon arkeologian* jälkeen kirjoitettuja tutkimuksia käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa analysoin sellaisia tutkimusaineistoon kuuluvia tekstejä, joissa arkistoteoreetikot ovat ottaneet vaikutteita Foucault'n vallan genealogiasta, erityisesti teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*.

4.3 Arkisto vallankäytön keskipisteenä

4.3.1 Panoptinen arkisto

Tutkimusaineistosta erottuu joukko tekstejä, joissa vaikutteita on otettu Foucault'n vallan genealogiaan lukeutuvista tutkimuksista, joissa Foucault käsittelee vankilalaitoksen historiaa ja yhteiskunnan kurinpitomekanismeja. Erityisesti teos *Tarkkailla ja rangaista* on innoittanut arkistojen ja yhteiskunnan harjoittaman vallankäytön suhdetta tarkastelevia kirjoittajia. Yhteensä kyseiseen teokseen on viitannut yhdeksän arkistoteoreetikkoa: Scott Cline (2009), Bernadine Dodge (2002), Patricia Garcia (2014), Eric Ketelaar (2001, 2002, 2005), Lilly Koltun (2002), Matthew Kurtz (2006), Steven Lubar (1999), Steven Maynard (2009) ja Sarah Stacy (2008). Vallankäytön ja arkiston suhteesta kiinnostuneet kirjoittajat viittaavat harvemmin Foucault'n tiedon arkeologisen kauden tutkimuksiin. Poikkeuksena mainittakoon Rodney G.S. Carterin artikkeli "Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power in Silence", jossa kirjoittaja käsittelee arkiston vallankäytön ulottuvuutta viittaamalla Foucault'n teokseen *Tiedon arkeologia*.

Foucault'n Panopticon-vertaus on kiinnostanut osaa arkistoteoreetikoista, sillä yhdeksästä teokseen *Tarkkailla ja rangaista* viitanneesta kirjoittajasta viisi mainitsee Panopticonin ja/tai panoptismin käsitteen omassa tekstissään. Tällaisia kirjoittajia ovat Bernadine Dodge (2002), Eric Ketelaar (2002, 2005), Steven Lubar (1999), Steven Maynard (2009) ja Sarah Stacy (2008). Tässä luvussa käsittelem sellaisia artikkeleita, joissa kirjoittaja tuo tekstissään Foucault'n Panopticon-vertauksen keskeisesti esiin. Näissä teksteissä arkistot nähdään panoptisena järjestelmänä, jotka eivät ole vain informaation säilyttäjiä tai välittäjiä vaan ennen kaikkea vallankäytön keskuksia.

Tutkimusaineistoon lukeutuu kolme Eric Ketelaarin kirjoittamaa artikkelia, joissa kaikissa on viittaus Foucault'n vallan genealogiaan. Ketelaar tunnetaan muun muassa vallan ja arkiston suhdetta käsittelevänä arkistoteoreetikkona. Vuonna 2001 *Archival science* -lehdessä julkaistussa artikkelissa "Tacit Narratives: The Meanings of Archives" Ketelaar kirjoittaa arkistojen luonteesta aktiivisesti muistia tuottavina organisaatioina – ei vain passiivisina aineiston kerääjinä, luokittelijoina tai säilyttäjinä. Arkistot kantavat ja tuottavat monia päällekkäisiä ja vaihtoehtoisia merkityskokonaisuuksia, hiljaisia kertomuksia, sillä seuraavat sukupolvet eivät lue tai tulkitse asiakirjoja välttämättä samalla tavalla kuin edeltävä sukupolvi on tehnyt. Artikkelissa Ketelaar (2001, 141)

painottaa useiden merkitysten mahdollistamista tutkimalla hallinnollisen kontekstin lisäksi myös asiakirjan syntyyn, käyttöön ja sen arkistointiin vaikuttanutta yhteiskunnallista, kulttuurista poliittista ja jopa uskonnollista kontekstia. Tätä Ketelaar kutsuu arkiton semanttisen genealogian selvittämiseksi.

Ketelaar on ottanut vaikutteita muun muassa teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*, ja filosofisten vaikutteiden voi nähdä kasvavan vuosien myötä. Kun vuonna 2001 julkaistussa artikkelissa Ketelaar viittaa Foucault'n teksteistä ainoastaan edellä mainittuun teokseen, vuonna 2002 ja 2005 julkaisunsa saaneissa artikkeleissa on jo useita viittauksia Foucault'n muihinkin tiedon ja vallan suhdetta käsitteleviin kirjoituksiin. Kahdessa myöhemmässä artikkelissaan Ketelaar viittaa Foucault'n Arlette Fargen kanssa yhteistyössä koottuun Parallel Lives -sarjan osaan *Le Désordre des familles. Lettres de cachet des archives de la Bastille* (1982), Rio de Janeirossa pidettyyn luentosarjaan "Truth and juridical forms" (1973) sekä *Power/Knowledge*-kokoelmassa (1980) julkaistuihin kirjoituksiin "Questions on Geography" ja "The Eye of Power".

Sekä vankilalaitosta käsittelevissä tutkimuksissa että haastatteluissa Foucault (2000b, 273–274; 2002, 58) nostaa esiin Jeremy Benthamin arkkitehtonisen kaavan, jolla oli mahdollista hallita ihmisruumiin lisäksi myös ihmismieltä (*a mind-over-mind-type of power*). Panopticon tuo vangeille jatkuvan näkymisen tilan, mihin koko vallan toiminta perustuu. Kirjoituksissaan Ketelaar nostaa esiin termin *the panoptic sort*, joka on hänen mukaansa Oscar Gandyn teoksessa *The Panoptic Sort. A Political Economy of Personal Information* (1993) annettu nimitys kurinpidolliselle tarkkailulle:

This social reification is not the monopoly of the state. It is a consequence of the panoptic sort, the name given by Oscar Gandy to the system of disciplinary surveillance by government and in the private sector, using a complex of technologies involving the collection, processing, and sharing of information about citizens, employees, and customers – information which is used to coordinate and control their access to the goods and services in daily life. (Ketelaar 2001, 134.)

Vielä vuonna 2001 julkaistussa artikkelissa yhteys Foucault'n valta-analyysin ja Oscar Gandyn antaman nimityksen hallinnon ja yksityisen tahon harjoittamalle valvonnalle ei ilmene, vaikka Panopticon-vertaus on epäilemättä lähtöisin Michel Foucault'n valta-analyysistä.

Ketelaar nostaa esiin käsitteen ”the panoptic sort” vielä 2002 ja 2005 julkaistuissa teksteissä, mutta hän yhdistää käsitteen nyt selvemmin Foucault’n valta-analyysin kanssa. Gandyn käsitteellä viitataan Ketelaarin mukaan (2002, 228) kurinpitäjärjestelmään, joka käyttää erilaisia teknologioita kansalaisia koskevan informaation keräämiseksi ja jakamiseen. Vaikka Ketelaar on myöhemmissä artikkeleissaan syventänyt tuntemustaan Panopticon-vertauksesta, jää epäselväksi, mitä uutta Gandyn käsite tuo Foucault’n teoriaan modernista kurinpitoyhteiskunnasta. Foucault (2002, 57) halusi kuvata panoptisilla yhteiskuntaa, jossa oikeusinstituution lisäksi valvontaa ja kurinpitoa harjoittavat instituutiot kuten poliisi, sairaala, psykiatriset laitokset ja koulu. Foucault’n ajattelun mukaisesti näiden instituutioiden tarkoitus on vaikuttaa ennen kaikkea ojentavasti eli harjoittaa jonkinlaista yhteiskunnallista ortopediaa niitä yksilöitä kohtaan, jotka jollain tavalla toimivat tai ajattelevat ”normaalista” poikkeavalla tavalla. Kurinpitoon liittyy olennaisesti Gandyn kuvaama informaation kerääminen ja hyödyntäminen. Nähdäkseni viittaus Gandyn tutkimukseen Ketelaarin tekstissä ei tarjoa uutta näkökulmaa Foucault’n panoptisen hallinnan mallista.

Vuonna 2001 julkaistussa artikkelissa Ketelaar nostaa esiin Foucault’n valta-analyysin lyhyesti sekundäärilähteen, Mark Posterin teoksen *The Mode of Information. Poststructuralism and Social Context* (1990), kautta.

Collecting information constitutes individuals, Mark Poster writes, reinforcing Michel Foucault’s argument on the ‘power of writing’. Such reification can be linked to Derrida’s argument that archives not merely serve to preserve an archivable content of the past. No, life itself and its relation to the future are determinate by technique of archiving. “The archivization produces as much as it records the event.” (Ketelaar 2001, 134.)

Ketelaar viittaa Foucault’n ajatukseen kirjoittamiseen ja informaatioon liittyvästä valvankäytöstä. Sen sijaan, että Foucault yhdistettäisiin tekstissä Gandyn hyödyntämään panoptismi-vertaukseen, arkistoteoreettiselle keskustelulle tunnusomaiseen tapaan (ks. luku 4.2.3) Ketelaar yhdistää Foucault’n nimen toisen ranskalaisen filosofin, Jacques Derridan, kanssa.

Analyysi yhteiskunnan harjoittamasta kurinpitovallasta ei yhdisty Foucault’n valtateoriaan vielä vuonna 2001 julkaistussa artikkelissa, mutta Ketelaar on syventänyt teoreettista pohjaansa seuraavana vuonna julkaistussa *Archival Science* -lehden artikkelissaan ”Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection” (2002), jossa käyttöön on otettu jo käsite *Foucauldian panopticism*. Tätä artikkelia Ketelaar on laa-

jentanut ja muokannut edelleen vuonna 2005 julkaistun teoksen *Archives: Recordkeeping in Society* luvussa ”Recordkeeping and societal power”. Molemmissa teksteissä Ketelaar (2005, 279; 2002, 227) viittaa Foucault’n teokseen *Tarkkailla ja rangaista* kuvaillessaan Jeremy Benthamin suunnittelemaa Panopticonia, jonka ideana on Ketelaarin mukaan vankeihin kohdistuva jatkuva valvonta. Ketelaar muistuttaa, että Panopticonin malli on vaikuttanut vankiloiden lisäksi myös muunlaiseseen arkkitehtuuriin, kuten kirjastoihin. Esimerkkinä tästä hän käyttää muun muassa the British Museumin lukuhuonetta.

Vaikka Ketelaar on etenkin myöhempien kirjoitustensa myötä perehtynyt Michel Foucault’n tuotantoon, kuvaus Panopticonista vaatii täydennystä. On hyvä huomata, että vaikka Benthamin ajatus olikin vankien mahdollisimman tarkka valvottavuus ja näkyvyys, keskeinen ajatus Foucault’n valta-analysissä ei ole niinkään valvonnan tosiasiallinen jatkuvuus vaan sen anonyymi luonne. Kuten jo luvussa 2.4 esitin, Panopticonin keskeisin idea on jatkuvan valvonnan *ajatuksen* istuttaminen vankien mieliin. Tämän on oivaltanut Steven Lubar vuonna 1999 *The American Archivist* -lehden julkaisemassa artikkelissa ”Information Culture and the Archival Record”. Lubarin (1999, 14) mukaan panoptisen mallin mukaan suunnitellussa vankilassa vankien on toimittava siten kuin heitä koko ajan seurattaisiin, sillä heitä saatetaan millä hetkellä tahansa tarkkailla. Lisäksi Lubar kiinnittää tutkimusartikkelissaan huomiota tiedon tallentamiseen vallankäytön välineenä. Palaan aiheeseen seuraavassa luvussa, jossa käsittelen tiedon ja vallan suhteita.

Panoptisen hallinnan mallissa valvonta voi tosiasiaissa aina olla katkonaista, sillä tarkkailevaa vanginvartijaa on selleistä käsin mahdotonta nähdä. Foucault’n mukaan on ”päästävä siihen, että valvonta on vaikutukseltaan jatkuvaa, vaikka se olisikin käytännössä katkonaista, ja että vallan täydellisyys tekee sen tosiasiallisen harjoittamisen lähes tarpeettomaksi” (Foucault 2000b, 274). Lopulta anonyymi valta, tietoisuus jatkuvasta katseen kohteena olemisesta, saa vangit tarkkailemaan toisiaan ja jopa itseään, mistä muodostuu hierarkkisen ja verkostomaisen vallan ydin. Myös vartijat joutuvat tarkkailemaan sekä vankeja, kollegoja että itseään, sillä hekin ovat vastuussa omasta toiminnastaan muille työntekijöille ja johdolle. Tietoisuus jatkuvasta ja kaikkialla vallitsevasta näkymättömän tarkkailun mahdollisuudesta istutetaan yksilöiden mieliin niin syväälle, että todellisesta valvonnasta ja katseen kohteena olemisesta tulee toissijaista.

Foucault ei tutkimuksissaan tyytynyt analysoimaan Benthamin arkkitehtonista kaavaa vain vankilakontekstissa. Vankiloissa käytettyjä kurinpitomenetelmiä hyödynnetään niin sairaaloissa, tehtaissa kuin kouluissakin. Esimerkiksi kiinteä päiväjärjestys on Foucault'n (2000b, 204–205) mukaan omaksuttu laajempaan käyttöön luostariyhteisöiltä. Luostareista tutut menetelmät, kuten ajan jaksottaminen, pakolliset toimet ja kertausvaiheet, on nyt siirretty koululuokkiin, työpaikoille ja sairaaloihin. Uskonnolliset järjestöt ovat olleet jo vuosisatoja jonkinlaisia kurinpidon asiantuntijoita ja toimineet näin esikuvina tai malleina muille laitoksille, kuten psykiatrisille sairaaloille ja tehtaille.

Ketelaar (2002, 233–235) ei vertaa tekstissään arkistoja suoraan luostareihin vaan temppeleihin, jotka ovat vallan ja valvonnan arkkitehtonisia keskuksia. Arkistot, huolimatta konkreettisten arkistorakennusten arkkitehtonisesta mallista, ovat symbolisessa mielessä temppeleitä, sillä ne varjelevat aineistoa asiaan vihkiytymättömiltä ja harjoittavat tiukkaa valvontaa niidenkin osalta, joilla on asiakirjoihin pääsy. Jopa tutkijanhuone voidaan mieltää panopticonina, jossa tutkija joutuu jatkuvan tarkkailun alaisuuteen. Jo tilan huolellisella suunnittelulla voidaan vaikuttaa siihen, että tutkijaa on mahdollista tarkkailla esteettömästi. Tutkijanhuoneeseen pyrkijää voidaan pyytää jättämään laukunsa ja henkilökohtaiset tavaransa huoneen ulkopuolelle sekä joissakin tapauksissa jopa edellyttää käyttämään vain arkistoinstituution tarjoamia kirjoitusvälineitä. Aineistoon pääsyn rajoittamisella ja erilaisilla rituaalisilla käytännöillä pyritään täydelliseen valvontaan ja hallintaan. Yksilö joutuu alistumaan jokaiseen rajoitukseen ja sääntöön, jotta hän pääsisi tarkastelemaan haluamiaan asiakirjoja.

Ketelaar on artikkelissaan kuvannut osuvasti Foucault'n ajatuksen tilajaon kurinpidollisesta vaikutuksesta, vaikka hän ei suoraan liitäkään pohdintaa arkistojen tilanhallinnan ja vallan suhteesta Foucault'n valta-analyysiin. Teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* Foucault (2000b, 193–204) kuvaa yksityiskohtaisesti, miten kuri jaottelee ihmiset tilassa. Keinona kurin luomiselle voidaan esimerkiksi käyttää yksilön eristämistä suljettuun ja muista eristettyyn paikkaan. Ketelaarin kuvaama tutkijanhuone on tästä yksi esimerkki. Myös jako ruutuihin (vrt. esim. koulun luokkahuone tai kirjaston lukusali) on kurinpidolle keino organisoida tila niin, että yksilöiden toimintaa sekä läsnä- ja poissaoloja on mahdollisimman vaivatonta seurata. Monet kurinpitokeinoista vaikuttavat vähäpätöisiltä ja liian yksityiskohtaisilta ollakseen merkityksellisiä, mutta Foucault korostaa juuri näiden sääntöjen ja tarkastuksien tapaisten pikkuasioiden merkittävyyttä kurin luomisessa. Vastaavasti Ketelaar on laittanut merkille arkiston yksityiskohtaisten sääntöjen, kuten

oikeanlaisten kirjoitusvälineiden käyttämisen tai henkilökohtaisten tavaroiden rajoittamisen, vaikutuksen kurin luomiseen.

Panopticon-kuvauksen lisäksi Ketelaar nostaa sekä artikkelissa ”Archival Temples, Archival Prison” että tekstissä ”Recordkeeping and societal power” esille Foucault’n ”Truth and Juridical Forms” -nimeä kantavan luentosarjan keskeisen käsitteen *panoptismi* (*le panoptisme, panopticism*). Foucault’n mukaan yhteiskunnassamme hallitsee panoptismi, jolla hän viittaa vallankäytön muotoon, jonka ytimen muodostavat jatkuva valvonta ja tutkinta:

The Panopticon is the utopia of a society and a type of power that is basically the society we are familiar with at present, a utopia that was actually realized. This type of power can properly be given the name panopticism. We live in a society where panopticism reigns. [...] With panopticism, something altogether different would come into being; there would no longer be inquiry, but supervision [*surveillance*] and examination. (Foucault 2002, 58–59.)

Elämme modernissa panoptisessa järjestelmässä, jossa tieto on järjestetty sen mukaan, mikä on normaalia ja mikä ei. Valvonnan ja kontrolloinnin lisäksi järjestelmän tehtävänä on myös oikaista yksilöt tiettyjä normeja vastaaviksi. Benthamin Panopticon ei ole jäänyt vain utopistiseksi suunnitelmaksi täydellisestä vankilasta, vaan mallista on tullut Foucault’n mukaan yhteiskunnassamme esiintyvän vallankäytön perusrakenne.

Panoptismin lisäksi Ketelaar mainitsee artikkelissaan toisen Foucault’n valta-analyysin keskeisen käsitteen, *knowledge-power*, joka esiintyy myös usein muodossa *power-knowledge* (*pouvoir-savoir*): ”The panoptical archive disciplines and controls through knowledge-power” (Ketelaar 2002, 234). Juuri tiedon ja vallan välinen suhde on Foucault’n valtateorian keskeinen anti, sillä Foucault’n (2002, 31) mukaan tieto on valtaa, mutta toisaalta tietoa ei voisi olla ilman valtaa. Tieto ja (poliittinen) valta siis edellyttävät toinen toisiaan, sillä vallankäyttö edellyttää tiedon keräämistä yksilöiden toiminnasta ja liikkeistä, mutta samalla valta tuottaa tarvitsemaansa tietoa erilaisiin rekistereihin ja tietojärjestelmiin. Ketelaarin (2002, 228) mukaan Isoveli – tai pikemminkin kokonainen järjestelmä Isoveljiä – valvoo sekä ihmisiä että organisaatioiden toimintaa lakkaamatta. Palaan tiedon ja vallan suhteeseen seuraavassa luvussa, jossa käsittelen vallan luonnetta tarkemmin.

Kuten edellä on todettu, Eric Ketelaar ei ole arkistoteoreettisessa keskustelussa ainoa, joka on saanut vaikutteita Foucault'n teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*. Samassa *Archival Science* -lehden julkaisussa Ketelaarin artikkelin "Archival Temples, Archival Prisons" kanssa julkaistu Lilly Koltunin artikkeli "The Architecture of Archives: Whose Form, What Functions?" (2002) käsittelee muodon, funktionaalisuuden ja vallan suhdetta etenkin the National Archives of Canadian vuonna 1997 avaaman Gatineau Preservation Centren arkkitehtuurissa. Koltun ei käsitä tekstissään *paikkaa* (*place*), kuten arkistoa, neutraalina käsitteenä, vaan pinnan alla kuohuvien valtataisteluiden kenttänä. Arkkitehtuurin uumenista voi erottaa monitulkintaisia symbolisia merkityksiä. Koltun liittää tekstissään rakennuksista lähtevään tulkintaansa ihmisruumiin sekä metaforisena että konkreettisena vallankäytön ja kontrollin välikappaleena.

Artikkelissaan Koltun tuo esiin Ketelaarin tapaan Foucault'n tiedon ja vallan yhteenliittävän "power-knowledge"-käsitteen. Koltunin mukaan Foucault tiedostaa ruumiin hallinnan sekä fyysisellä että metaforisella tasolla:

Foucault identified the knowledge and control of the body on a physical level as a site where the interests of the metaphorical "body politic" were activated, and where the "possible domains of knowledge" were manifested through the processes and struggles of an inevitably reciprocal power-knowledge interplay. (Koltun 2002, 258.)

Foucault'n teoriassa ruumis on jatkuvasti vallan keskiössä. Ruumis astuu ja alistuu osaksi valtakoneistoa, joka "tutkii sen läpikotaisin, hajottaa ja muovaa sen uudelleen" (Foucault 2000b, 189). Tällä Foucault'n kutsumalla *poliittisella anatomialla*, eli ruumiiden haltuunotolla ja muovaamisella, pyritään saamaan aikaan alistettuja ja harjaantuneita, "kuuliaisista", ruumiita. Tavoitteena on muovata sääntöjä ja määräyksiä noudattava yksilö, joka on kuuliainen virkakoneistolle – esimerkiksi arkistojen ja virastojen henkilökunnalle.

Koltun yhdistää artikkelissaan ajatuksen ruumiista vallankäytön välineenä moderniin arkkitehtuuriin. Metafora rakennuksen ruumiista saa fyysisiä piirteitä, kun tarkastelu kohdistetaan myös niihin henkilöihin, jotka rakennuksessa toimivat, asuvat tai työskentelevät. Kanadan Gatineau Preservation Centre ei ole arkkitehtonisena kokonaisuutena missään määrin neutraali paikka, vaan kokonaisuus kantaa sisällään erilaisia symbolisia merkityksiä. Jo rakennuksen sijainti vahvasti ranskankielisessä Quebecin provinssissa voidaan tulkita poliittisesti (Koltun 2002, 259), sillä Quebec on historian aikana pyrki-

nyt itsenäistymään muusta Kanadasta. Jos Quebec itsenäistyisi, Kanadan kansallisen muistin keskus, Gatineau Preservation Centre, siirtyisi samalla sen rajojen ulkopuolelle.

Steven Maynard, joka kritisoi artikkelissaan tapaa yhdistää Foucault yksinomaan metaforiseen arkiston käsitteeseen, tutkii kirjoituksessaan poliisin ja arkiston suhdetta. Toisaalta Maynard tarkastelee poliisiarkistoja, mutta toisaalta hän tarkastelee arkistoja panopticonin ”poliiseina”:

Much as Foucault’s own work – certainly the *History of Madness and Discipline and Punish* – could not have been written without the police/archive. The police as archives, then, constitute an integral dimension of the reciprocal police/archives relationship. But I want to focus on another link Foucault sketched in the police-archives-panopticism relationship: the one between archives and panopticism, or archives as police. (Maynard 2009 167.)

Maynardin termi *police/archives* viittaa Foucault’n Collège de Francessa 1972–1973 pidetyillä luennoilla esitettyihin näkemyksiin poliisin ja arkistojen suhteesta. Suhteella ei viitata konkreettisten poliisiviranomaisten paikallaoloon rakennuksessa, vaan kyse on paljon hienovaraisemmasta hallinnan tavasta. Ketelaarin tapaan myös Maynard tuo artikkelissaan esiin tilan sommittelun merkityksen yksilöiden hallintaan niin arkistoissa kuin kirjastoissakin. Kuten Panopticonissa, myös poliisiarkistoissa tilan organisointi ja arkkitehtoninen sommittelu takaavat jatkuvan tarkkailun mahdollisuuden. Toinen keskeinen vallankäytön keino on poliisiarkistojen saavuttama status ”täydellisinä ja ankariina laitoksina”. (Maynard 2009, 167–168.) Foucault (2000b, 315) käyttää teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* vankiloista nimitystä ”täydelliset ja ankarat laitokset”. Samaa nimitystä käyttämällä Maynard siirtää Foucault’n kuvauksen vankilalaitoksesta tarkkailu-, kirjaamis- ja arviointikoneistona poliisilaitokseen.

Vaikutteita Foucault’n panoptismista on ottanut myös Bernadine Dodge, joka käsittelee *Archivaria*-lehdessä julkaistussa artikkelissaan ”Across the Great Divide: Archival Discourse and the (Re)presentations of the Past in Late-Modern Society” digitaalisen ajan tuomia muutoksia arkistodiskurssiin ja arkistoalan ammattilaisten käsityksiin arkistoinnista. Tekstissään Dodge (2002, 26) tarkastelee kriittisesti arkistoalan ammatillisia periaatteita, kuten autenttisuuden ihannetta. Myöhäismodernin ajan ”teknologian kulttuuri” (”techno-culture”) laittaa arkistoalan ammattilaisenkin kyseenalaistamaan, mitä voidaan pitää autenttisena.

Samaan aikaan, kun arkistot tarjoavat yhä enemmän mahdollisuuksia päästä aineistoihin käsiiksi sähköisesti esimerkiksi verkkosivujen kautta, arkiston käyttäjistä tulee yhä tuntemattomampia. Dodge onnistuu yhdistämään tällaisen anonyymin, arkistonhoitajalle näkymättömän, käyttäjän erikoisella tavalla Foucault'n Panopticon-vertaukseen:

We do not really know what narratives are being constructed from our digitized images and we have fallen victim to the panopticon effect to the various forms of surveillance which seek to discipline and normalize us – creating subjects capable of, and amenable to, self-censure. [...] In recent decades our visibility has expanded. In the past our exposure was limited to simple directory listings, for ourselves and our repository, and to brief descriptions of holdings that we contributed voluntarily to a print union list. We are now visible to the whole wired world. [...] Total strangers, not to mention friends and colleagues, now click their way to our doorstep: these visitors are unseen and beyond our control. (Dodge 2002, 27.)

Dodgen artikkelissa sähköiset aineistot nähdään jonkinlaisena vapaana riistana, joista Internetin kasvottomiksi jäävät käyttäjät voivat vapaasti luoda omia kertomuksiaan ja tehdä vaihtelevia tulkintoja. Sähköisten aineistojen myötä arkistojen ja asiakirjojen näkyvyys lisääntyy siinä määrin, että arkistot ovat pian näkyvissä koko maailmalle.

Erikoisen Dodgen vertauksesta tekee se, ettei panoptista mallia yhdistetä Ketelaarin tapaan arkistoinstituution käyttämään valtaan yksittäisiä vierailijoita, kuten historian tutkijoita, kohtaan. Dodge kääntää asetelman pääläelleen esittäessään, että jatkuvan katseen kohteena ovat nyt ”me” – arkistonhoitajat – ja tarkkailijoina toimivat itse asiassa digitaalisen aineiston anonyymit käyttäjät, joita arkistonhoitaja ei kykene fyysisesti näkemään. Toisin sanoen Dodge sijoittaa Panopticonin sellisiin arkistonhoitajat aineistoihin, joita tuntemattomat käyttäjät keskustornista, eli Internetistä käsin, seuraavat. Väite on mielenkiintoinen, sillä nyt instituutio ja sen edustajat asetetaan vangin asemaan yksilön toimiessa viranomaisen tai vartijan roolissa, mutta Foucault'n alkuperäisestä valta-analyysistä tehty muunnos vaatisi tuekseen lisää perusteluja. On vaikea nähdä, osoittaa-ko asetelman pääläelleen kääntäminen älyllistä leikittelyä Foucault'n panoptisen hallinnan mallilla vai tahatonta yritystä muuntaa Foucault'n valta-analyysia uuteen käyttöön kiinnittämättä huomiota Panopticon-esimerkin alkuperäiseen, instituutioiden yksilöön kohdistamaa kurinpitovaltaa korostavaan, tarkoitukseen.

4.3.2 Vallan luonne

Muutammat arkistoteoreetikot ovat olleet ilmeisen kiinnostuneita vallan luonteesta ja arkistojen suhteesta valtaan. Artikkeleissa dokumentointia ja arkistointia on tarkasteltu nimenomaan vallankäytön näkökulmasta. Arkistoteoreetikot ovat havainneet, että valalla ja vallankäyttäjillä on taipumus tuottaa tietoa dokumentoinnin avulla. Dokumentointimenetelmien avulla yhteiskunnasta ja kansalaisista tuotetaan tietoa, johon liittyy aina vallankäytön ulottuvuus. Vallan luonnetta tarkastellessa arkistoteoreetikot tukeutuivat usein Foucault'n tutkimuksiin vankilalaitoksesta sekä vallan ja tiedon suhteesta.

Marlene Manoffin (2004, 14) mukaan keskusteluun arkiston luonteesta liittyy sekä kysymys siitä, mitä arkistoon tulisi lukea kuuluvaksi, ja toisaalta kysymys arkistoaineiston totuudenmukaisuudesta. Arkistoihin liittyvä vaatimus ”totuudesta” on asettunut kyseenalaiseksi. Monet teoreetikot ovat joutuneet muuttamaan käsitystään historiallisista asiakirjoista ja niiden luonteesta luotettavina todisteina menneisyydestä. Oli kyse sitten kirjastojen tai arkistojen asiakirjoista, aineistot eivät tarjoa tutkijalle suoraa pääsyä menneisyyteen. Tutkijan on huomioitava, että asiakirjat on sisällytetty arkistoon tietystä syystä ja että vain osa aineistoista on säilynyt jälkipolvien nähtäville.

Arkistoteoreetikoista erityisesti Scott Cline on kiinnostunut artikkelissaan ”’To the Limit of Our Integrity’: Reflections on Archival Being” (2009) arkistinhoitajan suhteesta valtaan ja totuuteen. Hän viittaa lyhyesti teoksen *Tarkkailla ja rangaista* kohtaan, jossa Foucault kuvaa kurinpitovallan hallintakeinoksi muodostunutta ”tutkinnon” käsitettä, jonka tavoitteena on ihmisruumiin poliittinen haltuunotto. Tutkinto sisällyttää itseensä sekä voiman käytön että totuuden. Foucault'n mukaan ”kaikissa kurijärjestelmissä tutkinto on mitä suurimmassa määrin ritualisoitu. Siinä yhtyvät vallan seremonia ja kokeen muoto, voiman näyttö ja totuuden esiin tuominen.” (Foucault 2000b, 251.) Foucault'n näkemyksen mukaan tutkinto liittyy tietynlaisen vallankäytön ja tiedonmuodostumisen toisiinsa. Tutkimuksessaan Foucault on nostanut esiin sen, miten vaikeasti määriteltävä käsite totuus oikeastaan on, sillä se on alisteinen vallankäytölle. Cline (2009, 332) ei pidä artikkelissaan totuutta neutraalina käsitteenä, eikä se ei ole hänen mukaansa esiintynyt objektiivisessa merkityksessään arkistoteoreettisessa kirjallisuudessa enää Hilary Jenkinsonin jälkeen.

Myös Patricia Garcia on kiinnostunut vallan luonteesta. Hän tutkii artikkelissaan “Documenting and classifying labor: the effect of legal discourse on the treatment of H-2A

workers” (2014), miten maahanmuuton dokumentointi toimii yhteiskunnan yksilöä kohtaan harjoittamana vallankäyttö- ja alistuskeinona. Garcian (2014, 345 ja 350) tutkimus kohdistuu H-2A-ohjelmaan, joka on suunnattu väliaikaisesti USA:ssa asuville maataloustyötä tekeville ulkomaalaisille työläisille. Ohjelman perimmäinen tarkoitus on vähentää niin sanottua laitonta maahanmuuttoa antamalla ulkomaalaisille laillinen mahdollisuus asua ja työskennellä USA:ssa tilapäisesti. H-2A-ohjelman hakuprosessiin liittyy kuitenkin maahanmuuton huolellinen dokumentointi, mikä edellyttää hakijalta paljon paperityötä. Ohjelmaan pyrkivän kielitaito ei välttämättä riitä tarvittavien asiakirjojen täyttämiseen ja toimittamiseen, joten hakijat saattavat joutua maksamaan kotimaassaan siitä, että joku tekee valmistelut heidän puolestaan. Artikkelissaan Garcia kertoo monen ulkomaalaisen olevan tämän vuoksi velkaantunut jo ennen kuin he pääsevät ansaitsemaan rahaa ohjelman kautta.

Garcian (2014, 351) mukaan hakuprosessin monimutkaisuus ja vaadittavien dokumenttien paljous kätkee taakseen valtasuhteita, joita luodaan esimerkiksi näennäisesti objektiivisilta vaikuttavien hakemusten ja luokittelujärjestelmien avulla. Valta dokumentoida on samalla valtaa kontrolloida tilapäistyötä tekevien ulkomaalaisten toimintaa ja elämää. Garcia nostaa esiin Foucault’n teoksen *Tarkkailla ja rangaista*, jossa Foucault kuvaa tutkimiseen liittyvien kirjaamismenetelmien mahdollistamaa yksilöiden välistä vertailua, ryhmittelyä ja luokittelua vallankäyttö- ja kontrolloimiskeinona.

Vaikka Garcia liittää Foucault’n teorian lähdeviitteineen liiankin suoraan omaan tutkimusaiheeseensa – teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* Foucault ei käsittele USA:n maahanmuuttopolitiikkaa, vaikka näin voisi Garcian artikkelin pohjalta päätellä – Garcian havainnot USA:n harjoittamasta siirtolaisten luokittelusta tukevat omalta osaltaan Foucault’n esittämää kuvaa vallasta. Dokumentointi ja luettelointi eivät ole neutraaleja tai objektiivisiä toimintoja, sillä niiden avulla voidaan luoda valtasuhteita. Luokat, kuten ”dokumentoitu”/”dokumentoimaton” työläinen tai ”ulkomainen”/”kansallinen” työvoima, ovat aina suhteellisia, sillä yhden luokan olemassaolo edellyttää aina tämän vastapoolia: jos on olemassa joukko dokumentoimattomia työläisiä, on olemassa myös dokumentoitujen työläisten luokka. Garcian (2014, 359) mukaan H-2A-ohjelman kaltaiset luokitusjärjestelmät vaikuttavat maahanmuuttajan saamaan kohteluun ja tämän nauttimiin oikeuksiin. Liittovaltion käyttämät luokitukset vaikuttavat ennen kaikkea maahanmuuttajien elämään ja tulevaisuuden näkymiin, sillä työläisten saama kohtelu ja ih-

misoikeuksien säilyttäminen riippuu viime kädessä siitä, luokitellaanko heidät dokumentoiduiksi vai dokumentoimattomiksi työläisiksi.

Patricia Garcian ja Steven Maynardin ohella myös Sarah Stacy on kiinnostunut dokumentoinnista osana yhteiskunnan harjoittamaa vallankäyttöä. Stacy pohtii artikkelissaan ”Study in Documents. The Legalization of the Photography of Canadian Prisoners” (2008), miten valokuvauksen yleistyminen ja laillistuminen Kanadan vankiloissa rikollisten dokumentointi- ja tunnistuskeinona kytkeytyy osaksi yhteiskunnan harjoittamaa valvontaa ja kurinpitoa. Artikkelissaan Stacy siteeraa kohtaa Foucault’n teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*, jossa Foucault esittää kuvauksen katseen kohteena olemisesta.

Ihmisen joutuminen katseiden ja tarkkailun kohteeksi, hänen toimintojensa yksityiskohtainen selostaminen sekä niiden seuraaminen jatkuvan kirjaamisen muodossa merkitsivät eräänlaista etuoikeutta. [...] Nykyään kurinpitokeinot kääntävät kyseisen suhteen päinvastaiseksi, painavat kuvattavissa olevan yksilöllisyyden kynnyksen alas sekä tekevät tästä kuvauksesta kontrolloikeinon ja hallitsemismenetelmän. (Foucault 2000b, 261; vrt. Stacy 2008, 108.)

Aiemmin historiassa yksilön, esimerkiksi kuninkaan, elämänvaiheiden dokumentoiminen ja tämän katseen kohteeksi tekeminen oli jonkinlainen vallan rituaali. Modernissa kurinpitoyhteiskunnassa dokumentointitavat ovat saaneet uudenlaisen merkityksen, sillä ne toimivat yksilön kontrollointi- ja valvontamekanismeina. Käsitys yksilöllisyydestä on muuttunut siinä määrin, ettei valokuvauksen tai kirjoittamisen kohteeksi tuleminen ole enää yläluokan etuoikeus. Foucault’n (2000b, 261) mukaan dokumentointitekniikkaa hyödyntävässä tutkinnassa jokaisesta yksilöstä tehdään ”tapaus”, joka on sekä tiedon että vallankäytön kohde. Juuri tapaukseksi muuttamisen avulla yksilöä on mahdollista arvioida ja verrata suhteessa muihin vastaavanlaisiin tapauksiin.

Foucault’n mukaan ”elämäntulkijien kirjaamisen tavoitteena ei enää ole sankarihahmojen luominen, vaan se toimii objektivointi- ja alistuskeinona” (Foucault 2000b, 261–262). Yhteiskunta on valjastanut dokumentointitekniikat omaan käyttöönsä yksilöiden seuraamiseksi ja valvomiseksi. Dokumentointia voidaan hyödyntää niin laittoman ja laillisen maahanmuuton seuraamiseen ja kontrollointiin kuin pidätettyjen henkilöiden valokuvaamiseen rikollisten tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi. Valta on ennen kaikkea sellaista toimintaa, jolla voidaan vaikuttaa toisen yksilön toimintaan. Myös Ketelaar määrittelee vallan Foucault’n teorian pohjalta toiminnaksi: ”Power and control are exer-

cised whenever an individual or organization, public or private, wants something to be done” (Ketelaar 2005, 278).

Arkistoteoreettisessa keskustelussa nousee esiin valta toisaalta tukahduttavana ja alistavana voimana mutta toisaalta myös tietoa tuottavana, positiivisena, mekanismina. Esimerkiksi Ketelaar (2005, 289–290; 2002, 229–230) kiinnittää huomiota tiedon tuottamiseen osana vallankäyttöä, mikä ei pelkästään palvele julkista tai yksityistä organisaatiota vaan voi auttaa myös yksilöitä peräämään oikeuksiaan. Palaan tähän seuraavassa luvussa, jossa käsittelen tarkemmin yksilön suhdetta valtaan ja vapauteen. Kuitenkin juuri vallan positiivinen, tuottava, luonne on yksi Foucault’n valta-analyysin ydinajatuksia. Valta ei ole vain yhden tahon hallussa olevaa omaisuutta, jota harjoitetaan toisia kohtaan kielloilla ja käskyillä, vaan kyse on monimutkaisesta tiedon ja vallan suhdeverkostosta.

Matthew Kurtz viittaa artikkelissaan ”A Postcolonial Archive? On the Paradox of Practice in Northwest Alaska Project” (2006) Foucault’n valta-analytiikkaan ja huomauttaa, että subjekti tuotetaan yhteiskunnan harjoittamien dokumentointimenetelmien avulla. Subjekti voi saada rekisteriin esimerkiksi rikollisen tai potilaan merkinnän erilaisten tarkkailu- ja mittausten menetelmien seurauksena. Foucault kuvaa vallan produktiivista, subjekteja tuottavaa, puolta seuraavasti:

On pikemminkin myönnettävä, että valta myös tuottaa tietoa (eikä vain hyödynnä sitä suosimalla soveltavaa tietoa tai käyttämällä sitä, koska se on hyödyllistä); että valta ja tieto edellyttävät toinen toisiaan; että ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi sitä vastaavaa tietokenttää, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja samalla muodostaisi valtasuhteita. Näitä vallan ja tiedon välisiä suhteita ei siis voida eritellä lähtemällä tietävästä subjektista, joka olisi joko vapaa tai riippuvainen valtarakenteista; on otettava päin vastoin huomioon, että tietävä subjekti, tunnettavat kohteet sekä tiedon soveltamistavat ovat kaikki seurausta näistä vallan ja tiedon suhteiden perusedellytyksistä. ja niiden historiallisista muutoksista. (Foucault 2000b, 42.)

Foucault’n mukaan tieto ja valta kietoutuvat toisiinsa ilman, että nämä olisivat kuitenkaan yksi ja sama asia. Moderni yhteiskunta ottaa dokumentoinnin kohteeksi koko väestön, eikä katseen ja kuvauksen kohteena oleminen ole enää harvojen etuoikeus.

Foucault puhuu *biovallasta* ja *biopolitiikasta*, joka toimii yksilöitä luokittelemalla. Tällainen hienovarainen ihmisten luokittaminen ”sairaisiin” ja ”terveisiin” tai ”työssä käyviin” ja ”työttömiin” on osa modernin yhteiskunnan vallankäyttöä. Ilpo Helénin luon-

nehdinnan mukaan biovalta ”kohdistuu eläviin ihmisyksilöihin ja -populaatioihin, ja sillä tarkoitetaan pyrkimystä muovata, hyödyntää, voimaperäistää ja ohjata ihmisten kykyjä ja ominaisuuksia, jotka voivat olla ruumiillisia, sielullisia, ajatuksellisia tai yhteisöllisiä” (Helén 2004, 207–208). Tieto ja valta kytkeytyvät biovaltaan elimellisesti, sillä biovallan pyrkimys on ennen kaikkea hallita koko väestöä. Foucault nostaa teksteissään esiin käsitteen *hallinnallisuus* (*gouvernementalité*, *governmentality*), jolla kuvataan tietynlaista vallan harjoittamisen tapaa, jonka tarkoitus on ihmisjoukkojen, yhteisöjen ja yksilöiden toiminnan kontrollointi ja hallinta (Helén 2004, 208–209).

Vaikka arkistoteoreetikot nostavat esiin sekä Foucault’n valta-analyysin että dokumentoinnin ja luokittelun merkityksen vallankäyttökeinona, artikkeleissa ei juuri mainita Foucault’n biovallan tai hallinnallisuuden käsitettä. Erityisesti Patricia Garcian tutkimuksessa biovallan käsitteen esiin nostaminen syventäisi tutkimuksen teoreettista pohjaa, sillä kirjoittaja hyödyntää artikkelissaan muutenkin Foucault’n ajattelua. Garcia tarkastelee tutkimuksessaan juuri niitä USA:n maahanmuuttajiin kohdistamia vallankäyttömekanismeja, joilla pyritään tuottamaan ja muovaamaan eläviä subjekteja. Tällaista kontrolloiyhteiskuntaa, jossa vallankäytön kohteena on elämä itse, voi Foucault’n käsittein kutsua biovallaksi. Väestön dokumentoinnin avulla määritellään, ketkä ovat laillisia maahanmuuttajia ja ketkä tilapäisiä tai laittomia, ”dokumentoimattomia”, työläisiä.

Yllättävää on, että biovallan ja biopolitiikan käsitteet jää nostamatta esiin muissakin valtaa ja Foucault’n valta-analyysia sivuavissa artikkeleissa. Tosin Bernd Frohmann mainitsee artikkelissaan ”Documentary ethics, ontology, and politics” (2008) Foucault’n biovallan käsitteen, joka määritellään tekstissä Foucault’n vuonna 1978 Collège de Francea pitämän luennon pohjalta, mutta artikkelissa liikutaan arkistoteoreettisen keskustelun rajamailla. Frohmann haluaa yhdistää analyysissaan biovallan käsitteen antropologian tieteenalan tutkimusantologiassa *Global assemblages: Technology, politics, and ethics as anthropological problems* (Ong & Collier 2005) keskeiseksi nousevaan käsitteeseen *régimes of living*. Biovaltaa ei näin oikeastaan oteta osaksi arkistoteoreettista keskustelua, vaan se yhdistetään lähinnä antropologian tutkimukseen.

Arkistoteoreetikot tuntuvat tunnistavan vallankäytön positiivisen eli muun muassa tietoa tuottavan puolen, mutta tätä ei aina sidota Foucault’n valta-analyysiin. Esimerkiksi Ketelaarin teksteissä arkistoihin liittyvä valta kuvataan samalla sekä alistavana että vapaut-

tavana mekanismina, mutta Foucault'n tutkimuksiin viitataan vain silloin, kun valtaa käsitellään tukahduttavassa tai yksilön asemaa sortavassa mielessä. Poikkeuksen muodostavat Gooyong Kim, Steven Lubar ja Steven Maynard. Poliisien ja arkistojen suhdetta artikkelissaan käsittelevä Maynard (2009, 170) määrittelee Foucault'n vallan toisaalta rankaisevaksi mutta toisaalta tuottavaksi. Myös Gooyong Kim kiinnittää huomiota Foucault'n ajatukseen vallan ja tiedon yhteydestä: "[a]nalyzing the relationship between power and knowledge, Foucault [...] maintains that knowledge is inseparable from the legitimacy of power" (Kim 2008, 254). Kim viittaa artikkelissaan teokseen *Power/Knowledge*, joka on kokoelma Foucault'n vallan luonnetta käsitteleviä haastatteluja ja muita kirjoituksia.

Steven Lubar puolestaan kirjoittaa arkistoista yhteisen muistin tuottajina ja säilyttäjinä. Lubarin tutkimuksen teoreettiset vaikutteet tulevat kulttuurintutkimuksen puolelta, sillä kirjoittaja hyödyntää artikkelissaan muun muassa Jacques Derridan, Michel Foucault'n ja Bruno Latourin filosofiaa. Artikkelin keskeinen lähtökohta on muutos, jonka uudet teknologiat ovat tuoneet arkistoalalle. Koska ilmiötä tarkastellaan kulttuurintutkimuksen näkökulmasta, artikkelissa arkistot käsitetään ennen kaikkea paikkoina, joissa kulttuuria tuotetaan. Lubarin (1999, 11 ja 21) mukaan sähköisten asiakirjojen yleistymisen edellyttää kokonaan uudenlaista ajattelutapaa sekä paperiaineistoista että sähköisistä aineistoista. Lubar painottaa artikkelissaan etenkin metatietojen tärkeyttä, jotta museoiden kulttuuriesineisiin verrattavissa olevien asiakirjojen konteksti säilyisi ja alkuperäinen käyttöyhteys pysyisi ymmärrettävänä.

Artikkelissa arkistoa tarkastellaan sekä Derridan teorian että Foucault'n valta-analyysin näkökulmasta. Lubar poikkeaa monista muista valtaa käsittelevistä arkistoteoreetikoista nostamalla keskeiseksi Foucault'n ajattelussa vallan produktiivisen luonteen. Lubar (1999, 14–15) esittää, ettei panoptinen hallinnan malli perustu yksinomaan näkyväksi tekemiseen vaan ennen kaikkea tiedon tallentamiseen, jossa arkistot ovat olennaisella tavalla mukana. Arkistojen aineistot tarjoavat välineitä vallankäytölle, jonka tarkoitus ei ole hallita yksinomaan nykyaikaa vaan myös tulevaisuutta. Lubarin mukaan tulevaisuuden hallitsemiseksi meidän on kuitenkin pystyttävä kontrolloimaan, mitä tiedämme menneisyydestä. Tässä yhteiskunnan muistin aktiivisessa tuottamisessa tai rajaamisessa arkistoilla on merkittävä rooli.

4.3.3 Yksilö ja valta

Arkistoteoreettisessa keskustelussa yhteiskunnan ja arkistojen vallankäyttöä ei koeta ainoastaan yksipuolisena ja yksilöihin ylhäältä kohdistuvana mekanismina, vaan yksilöillä nähdään olevan mahdollisuus muuttaa tai ainakin horjuttaa hallitsevaa valta-asetelmaa. Eric Ketelaar käsittelee asiakirjojen valtaa toisaalta alistamisen ja sortamisen näkökulmasta mutta myös vapautumisen ja ihmisoikeuksien saavuttamisen näkökulmasta. Esimerkiksi totalitaarisessa yhteiskunnassa asiakirjoja voidaan käyttää äärimmäisen valvonnan, alistamisen ja jopa kiduttamisen tai tappamisen välineinä. Vaikka asiakirjat itsessään eivät voi tarttua miekkaan, tulisi sorrosta mahdotonta ilman näiden sisältämää tietoa. (Ketelaar 2005, 289.)

Vaikka arkistot voivat palvella totalitaarisen yhteiskunnan sortomekanismeja, voivat aineistot koitua myös yksilön eduksi. Eric Ketelaar kirjoittaa artikkelissaan arkistojen kahtalaisesta valtasuhteesta:

The archives have a two-fold power: being evidence of wrong-doing and evidence for undoing the wrong. [...]. If the fact of oppression appears in records originally inscribed for surveillance and tyranny, they can also be used for reclaiming human rights and regaining freedom. (Ketelaar 2002, 231).

Asiakirjat voivat olla samalla sekä alistavan ja tukahduttavan vallankäytön välineitä että vapautumisen ja oikeuksien turvaamisen työkaluja. Alun perin yksityisen tai julkisen organisaation omiin tarpeisiin laaditut asiakirjat voivat myöhemmin toimia paitsi voimassaolevien valta-asetelmien vahvistajina myös yksilön käyttämän vallan välineinä. Arkistoilla on näin ollen tärkeä tehtävä turvata tulevaisuuden kansalaisille oikeus saada tietoa ja taistella omista (ihmis)oikeuksistaan. Arkistot voivat jopa pelastaa ihmishenkiä. Ketelaar (2005, 287) käyttää esimerkkinä Alankomaissa toisen maailmansodan aikaan sattunutta tapausta, jossa arkistojen vihkitodistuksia väärennettiin tilapäisesti, jotta juutalaisia ei lähetettäisi keskitysleireille. Teon taustalla vaikuttivat Nürnbergin lait, joiden perusteella henkilö, jonka kaikki neljä isovanhempaa olivat juutalaisia, luokiteltiin itsekin juutalaiseksi. Jos yksi tai useampi isovanhemmista voitiin todistaa ei-juutalaiseksi, henkilö saattoi välttyä keskitysleiriltä. Arkistosta löytyvä väärennetty todistus juutalaisen ja kristityn välisestä avioliitosta saattoi näin ollen pelastaa lapsenlapsen hengen.

Ketelaar antaa analyysissään arkistonhoitajalle suuren vastuun yksilön voimaannuttamisen mahdollistamisesta. Ketelaarin (2002, 237–238) mukaan arkistoja hallitsee arkis-

tonhoitaja, joka liittää erilaiset panoptiset järjestelmät toisiinsa. Jotta arkistonhoitaja toimisi eettisesti ja yhteiskunnan tältä odottamalla tavalla, hänen olisi kyettävä käyttämään valta-asemaansa myös yksilön vapauksien turvaamiseen. Näin arkistoon liittyvä vallankäyttö liitetään ennen kaikkea arkistonhoitajaan, joka toimii portinvartijana asiakirjojen ja vapauksiaan peräävien yksilöiden välillä.

Steven Maynard (2009, 181) pohtii artikkelissaan vallankäytön suhdetta yksilön vapauteen. Moderni valta kaikessa salakavaluudessaan voi tuntua tukahduttavalta, sillä vapauden harjoittaminen voi johtaa yhä tiukempaan hallitsemiseen. Silti Maynard korostaa, ettei yksilön tehtävänä ole luovuttaa, sillä esimerkiksi Foucault ei nähnyt ratkaisuna luopumista valtataistelusta. Oikeastaan hän piti taistelua poliittisesta vallankäytöstä tärkeänä, oli sitten kyse vankilalaitoksesta, psykiatrisesta laitoksesta tai poliisi/arkistosuhteesta. Yksi tapa osallistua taisteluun on Maynardin mukaan historiallis-arkistollisen tutkimuksen tekeminen. Tällaisen taistelun avulla on mahdollista esimerkiksi kerätä historiallista tietoa aiemmista kamppailuista ja hyödyntää tätä tietoa tulevaisuudessa tai, kuten Maynard artikkelissaan painottaa, vaatia tutkijoille laajempaa ja helpompaa pääsyä arkiston aineistoihin.

Sarah Stacy nostaa esiin rikollisten dokumentointia käsittelevässä artikkelissaan yksilöiden ja kansalaisten halun vastustaa yhteiskunnan harjoittamaa vallankäyttöä. Stacyn (2008, 114 ja 122) artikkelissa tuodaan ilmi kansalaisten huoli pidätettyjen valokuvauksen eettisyydestä. Vaikka Kanadassa kasvokuvien ottaminen pidätetyistä henkilöistä keksittiin keinoksi tunnistaa rikolliset ja saada heidät nopeammin kiinni, herätti uudenlainen dokumentointitekniikka moraalisia ja eettisiä kysymyksiä liittyen kansalaisten oikeuteen säilyttää oma yksityisyytensä. Asiasta olivat huolissaan kansalaisten lisäksi myös viranomaiset, jotka pohtivat valokuvien kopioiden levittämisestä ja niiden keskitetystä arkistoinnista mahdollisesti koituvia eettisiä ja moraalisia ongelmia.

Myös lainrikkijat ovat itse suhtautuneet kielteisesti valtion harjoittamaa dokumentointia kohtaan. Pidätetyt ovat yrittäneet muun muassa osoittaa vastustuksensa liikahtamalla kameran edessä kuvaushetkellä toivoen, että kuvasta tulisi sumea:

Prisoners expressed their own dissatisfaction with the Act of being photographed as soon as the Identification of Criminals Act legalized it. [...] Prisoners quickly learned that if they moved about while the photo was being taken they could successfully ruin the photograph and the results would not be seen until later in the darkroom [...]. (Stacy 2008, 119.)

Koska valokuvat olivat aluksi kovin kalliita kehittää, oli todennäköistä, ettei lainrikkojista yleensä vaivauduttu ottamaan useampia otoksia terävän ja hyvälaatuisen lopputuloksen varmistamiseksi. Vaikka valokuvaus on jäänyt keskeiseksi rikollisten dokumentointimenetelmäksi, väittely kansalaisten valokuvauksen eettisyydestä ja yksityisyydensuojan säilymisestä suhteessa yleiseen turvallisuuteen jatkuu yhä (Stacy 2008, 123). Toisaalta valokuvauksella on tarkoitus tehostaa rikollisten kiinnijäämistä ja tunnistaa kansalaisten henkilöllisyyksiä, mutta toisaalta yksilön pakottaminen valokuvattavaksi on todellinen eettinen ongelma.

Stacy tuo artikkelissaan keskeisesti esiin huolen yksityisyydensuojasta ja yksilön vapaudesta päättää siitä, tuleeko hän kuvatuksi. Foucault'n valta-analyysiin viitataan kuitenkin vain niiltä osin, kun kyse on yksilön alistamisesta kameran eteen. Stacyn (2008, 122) mukaan vankien pyrkimys välttää valokuvaamista on erinomainen esimerkki Foucault'n kuvaamasta dokumentointitekniikoiden käyttämisestä yksilön hallitsemiseksi ja alistamiseksi. Valitettavaa kyllä, Foucault'n filosofiaa käsitellään artikkeleissa kovin yksipuolisesti, sillä Foucault on kirjoittanut myöhemmissä tutkimuksissaan juuri yksilön vapaudesta ja suhteesta vallankäyttöön. Stacyn ja Ketelaarin kaltaisille yksilön vapaudesta ja oikeuksista kiinnostuneille arkistoteoreetikoille Foucault'n etiikkaa käsittelevät kirjoitukset voisivat olla tutkimuksen kannalta hedelmällisiä lähtökohtia.

Foucault'n tutkimuksiin viitataan usein silloin, kun kyse on yhteiskunnan vallankäytöstä yksilön kustannuksella, mutta Foucault kehitti jatkuvasti käsitystään vallasta. Foucault ei pyrkinyt luomaan yhtenäistä valtateoriaa, vaan hän tutki vallankäyttöä mikrotasolla, kuten vankiloissa ja mielisairaaloissa. Myöhemmissä tutkimuksissa hän muutti kokonaan painotustaan kiinnostuttuaan antiikin kreikkalaisesta ja roomalaisesta kulttuurista. *Seksuaalisuuden historian* osissa II-III valtaa käsitelläänkin nyt yksilön vapauden näkökulmasta. Foucault tutkii yksilön mahdollisuutta muodostaa itsestään eettinen subjekti kehittämällä itseään erityisten minuustekniikoiden avulla.

Valta ja vapaus kuuluvat Foucault'n teoriassa yhteen, ja niillä on voimakas vuorovaikutussuhde. Jotta valtasuhteet voisivat olla liikkuvia, on pystyttävä toimimaan ja tekemään itsenäisiä päätöksiä. On oltava ainakin teoreettinen mahdollisuus muuttaa vallalla olevaa tilannetta. Vapaus valita tai toimia toisin on samalla edellytys eettisen subjektin synty miselle. Vapaudesta tulee poliittista, sillä esimerkiksi orjalla ei voi olla etiikkaa, koska tällä ei ole muuta mahdollisuutta kuin totella isäntänsä käskyjä (Foucault 2014, 275).

Sergei Prozorovin (2007, 27) mukaan vapaus on Foucault'n teoriassa itseään toteuttavan yksilön välttämätön ominaisuus. Valtasuhteiden olemassaolo edellyttää vapautta, sillä muussa tapauksessa kyse on hallintatiloista tai ylivallasta (Foucault 2014, 271). Koska valtasuhteet – siinä mielessä kuin Foucault niitä tutkii – ovat luonteeltaan liikkuvia ja epävakaita, ne edellyttävät edes jossain määrin vapaita subjekteja. John Caputon (1993, 253) mukaan Foucault'n kuvaama vapaus voidaan määritellä historialliseksi kapasiteetiksi olla toisin.

Tässä kohtaa on hyvä huomauttaa, ettei Foucault (2014, 270–272) halua sekoittaa vapautta vapautumiseen siinä mielessä, että yksilö voisi palata johonkin alkuperäiseen tai luonnonmukaiseen tilaan. Vapautumisen käsite on hänen mukaansa ongelmallinen silloin, jos tällä viitataan johonkin ihmisluontoon tai perustaan, joka on tukahdutettu yksilöiden ulottumattomilta erilaisten historiallisten, taloudellisten ja sosiaalisten prosessien myötä. Edellä mainittuun käsitykseen liittyy läheisesti oletus siitä, että mekanismien lukitsevat tilat voisi purkaa ja ihminen löytäisi uudelleen luontonsa ja pääsisi kosketuksiin alkuperänsä kanssa. Foucault painottaa, että vapautumisen käsitteen sijasta olisi parempi puhua yksinkertaisesti vain vapaudesta, vaikka vapautuminen olisikin joissakin tapauksissa ehto päästä pois hallintatilasta, jossa valtasuhteet ovat muuttuneet kiinteiksi.

Arkistoteoreettisessa keskustelussa arkistojen ja vallan suhde nousee esiin sekä yhteiskunnan harjoittaman hallinnan näkökulmasta että yksilön vapauden ja oikeuden näkökulmasta. Foucault on käsitellyt tutkimuksissaan vallankäyttöä monimuotoisesti keskittyen toisinaan mielisairaaloihin, vankiloihin ja lopulta yksilön itsesuhteeseen. Arkistoteoreetikot tuntuvat kuitenkin viittaavan Foucault'n tutkimuksiin – etenkin teokseen *Tarkkailla ja rangaista* – silloin, kun kirjoituksessa halutaan korostaa vallan alistavaa ja tukahduttavaa luonnetta. Vaikka Ketelaar tiedostaa asiakirjojen luonteen yksilön asemaa turvaavina työkaluina ja Stacy nostaa esiin yksilön mahdollisuuden vastustaa yhteiskunnan harjoittamaa pakkodokumentointia, Foucault'n tutkimuksiin yksilön vapauden ja vallankäytön suhteesta ei viitata.

Vaikka Foucault korostaa kirjoituksissaan vastarinnan ja taistelun merkitystä, on hän Gary Wighamin (1986, 166) mukaan kuvannut kurinpitovallan niin mahtavaksi voimaksi, ettei taistelu sitä vastaan tunnu mahdolliselta. Myös Tuula Varis (1989, 70–71) näkee Foucault'n teorian ongelmakohtana vapauden problematiikan. Tutkimuksessaan Varis kyseenalaistaa Foucault'n omien tutkimuskohteiden, kuten mielisairaiden, lasten, koulu-

laisten ja vankien, tosiasiallisen vapauden ja toisin toimimisen mahdollisuuden. Yleinen käsitys foucault'laisesta vallasta sortavana ja alistavana voimana saattaa osittain perustua teokseen *Tarkkailla ja rangaista*, johon arkistoteoreetikotkin ovat viitanneet. Erityisesti tässä tutkimuksessa yhteiskunnan harjoittama vallankäyttö kuvataan yksilön ruumista hyödyntävänä, muokkaavana ja sortavana voimana.

5 LOPUKSI

Tutkimuksessani olen selvittänyt arkistoteoreettisen keskustelun filosofista pohjaa. Olen tutkinut, miten arkistoalan tieteellisissä julkaisuissa on otettu vaikutteita ranskalaisen filosofi ja sosiologi Michel Foucault'n ajattelusta. Foucault on selvästi herättänyt kiinnostusta arkistoteoreettisessa keskustelussa, sillä tutkimukseni mukaan filosofin nimi esiintyy sadassa alan tieteellisessä artikkelissa. Useissa julkaisuissa kirjoittaja viittaa filosofiaan kuitenkin vain kertamaininnalla, mikä saattaa kertoa siitä, ettei Foucault'n ajatteluun ole vielä kovin hyvin perehdytty. Aineiston keruun toisessa vaiheessa tutkimusaineistoon valittiin mukaan sellaiset alan tieteelliset kirjoitukset, joissa Foucault'n nimi esiintyi useamman kerran ja joissa viitattiin suoraan johonkin Foucault'n kirjoittamaan teokseen tai muuhun kirjoitukseen.

Tutkimuksessa tarkempaan analyysiin valittiin yhteensä 29 alan tieteellistä kirjoitusta, joista suurin osa on julkaistu vertaisarvioituina artikkeleina. Tarkastelin myös muita alan tieteellisiä julkaisuja, joista kolme tekstiä valikoitui edellä mainittujen kriteerien perusteella osaksi tutkimusaineistoa. Ennakko-oletuksena oli, että aineistosta nousisi esiin muutama Foucault'n filosofiaan perehtyneen arkistoteoreetikon joukko, joka käsitelisi kirjoituksissaan Foucault'n ajattelua muita perusteellisemmin. Näin ei kuitenkaan käynyt, sillä tutkimusaineiston tekstit olivat 25 eri arkistoteoreetikon kirjoittamia. Kirjoittajat nostivat teksteissään kuitenkin esiin samoja teemoja, joihin Foucault'n ajattelu yhdistettiin.

Vaikka arkistoteoreetikot, kuten Brian P. N. Beaven ja Victoria Lemieux, ovat maininneet erityisesti Terry Cookin ottaneen vaikutteita Foucault'n tutkimuksista, Cook ei käsittele Foucault'n filosofiaa teksteissään erityisen laaja-alaisesti. On totta, että Cook makroseulonnan kehittäjänä on tutustunut postmodernismiin liitettyjen ajattelijoiden, kuten Foucault'n ja Derridan, filosofiaan, mutta tutkimukseni perusteella Cook viittaa artikkeleissaan vain kahteen Foucault'n tutkimuksista. Syy, miksi Beaven ja Lemieux ovat nähneet Cookin Foucault'lta ottamat vaikutteet merkittävinä, saattaa liittyä siihen, etteivät he kirjoitustensa perusteella ole syventyneet aiheeseen tutustumalla itse Foucault'n tutkimuksiin.

Aineiston analysointi osoitti, että arkistoteoreetikot viittaavat pääasiassa kolmeen Foucault'n teokseen: *Sanat ja asiat*, *Tiedon arkeologia* sekä *Tarkkailla ja rangaista*. Perin-

teisesti Foucault'n tuotanto jaotellaan kolmeen osaan: tiedon arkeologiaan, vallan genealogiaan ja etiikkaan. Kaksi ensin mainittua teosta kuuluvat tiedon arkeologian kanteen ja muodostavat arkistoteoreettisessa keskustelussa selvästi oman kokonaisuutensa, sillä teoreetikot, jotka viittaavat *Sanoihin ja asioihin*, viittaavat usein myös *Tiedon arkeologiaan*. Toiset kirjoittajat ovat puolestaan ottaneet vaikutteita vallan genealogiasta ja viittaavat yleensä teokseen *Tarkkailla ja rangaista*. Foucault'n varhais- ja myöhäistuotantoon, kuten *Hulluuden historiaan* tai *Seksuaalisuuden historian* osiin I–III, kohdistuvat viittaukset ovat jääneet vähäisiksi.

Arkistoteoreetikot ovat kiinnostuneet erityisesti arkiston käsitteen määrittelystä ja arkiston luonteen uudelleenarvioinnista. Arkistot eivät ole pelkkiä aineiston säilyttäjiä vaan myös aktiivisia kollektiivisen muistin tuottajia. Näin ollen myös arkisto käsitteenä liittyy kirjoituksissa aikaan, historiaan ja muistiin. Vertailukohtaa perinteiselle arkiston määritelmälle on haettu sekä Foucault'n että Derridan ajattelusta. Foucault'n teoksessa *Tiedon arkeologia* arkisto saa metaforisen merkityksen, sillä käsitteellä ei viitata arkistoon instituutiona tai kokoelmana asiakirjoja. Arkisto on lausumien järjestelmä, joka asettaa rajat sille, mitä tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa voidaan sanoa. Arkistoteoreettisessa keskustelussa arkisto ei ole enää neutraali käsite, vaan siihen liittyy aina vallan käytön ulottuvuus; arkistot ovat paikkoja, joissa valtaa käytetään.

Foucault-kommentaattorit eivät ole pitäneet arkistoa yhtä keskeisenä käsitteenä filosofin tuotannossa kuin arkistoteoreetikot. Osa kommentaattoreista käsittelee teoksissaan arkiston määritelmää lyhyesti, kun taas osa on jättänyt arkiston käsitteen tutkimuksistaan kokonaan pois viitaten käsitteen monitulkintaisuuteen ja vaikeaselkoisuuteen. Arkistoteoreetikot puolestaan yhdistävät Foucault'n nimen toistuvasti *Tiedon arkeologiassa* esiintyvän metaforisen arkiston käsitteen kanssa. Vain yhdessä tutkimusaineiston artikkelissa yhteys nähtiin epäsopivana. Steven Maynard kritisoi kirjoituksessaan tapaa liittää Foucault yksinomaan arkiston metaforaan, sillä Foucault'n suhde arkistoon on hänen mukaansa paljon monimuotoisempi. Foucault työskenteli arkistoissa ja haki täältä innoitteensa tutkimuksiin, minkä vuoksi arkisto oli hänelle myös konkreettinen instituutio.

Keskustelu arkiston määritelmästä ja arkiston luonteesta liittyy laajempaan alalla tapahtuneeseen muutokseen. Muun muassa sähköisten aineistojen yleistyminen on saanut arkistoteoreetikot pohtimaan uusia tapoja määritellä ja tarkastella arkistoa. Alan tieteellisessä keskustelussa kirjoittajat ovat kiinnostuneet filosofeista, jotka ovat tuotannossaan

määritelleet arkiston uudella tavalla. Foucault'n abstrakti ja metaforinen arkiston käsite on tästä hyvä esimerkki. Tutkimusaineiston perusteella Foucault'n abstraktilla tasolla liikkuva arkiston tarkastelu herättää arkistoteoreettisessa keskustelussa enemmän innostusta kuin kritiikkiä. Vaikka Foucault'n filosofia saattaa tuntua osalle arkistoalan asiantuntijoista vieraalta, arkistoteoreetikot katsovat, että Foucault'n ajattelusta olisi hyvä ottaa mallia. Yleisesti voidaan todeta, että *Tiedon arkeologian* keskeiset käsitteet, kuten arkisto ja arkeologia, ovat ainakin osalle teoreetikoista tuttuja, mutta Foucault'n käyttämien metaforien osuvuuteen ole arkistoalalla otettu kantaa.

Foucault nähdään arkistoteoreettisessa keskustelussa postmodernismin edustajana. Postmoderni maailma ja erityisesti sähköisten asiakirjojen lisääntyvä käyttö asettavat asiakirjahallinnalle uusia haasteita. Suuret narratiivit menettävät merkityksensä, ja käsitys teksteistä neutraaleina ja objektiivisina kertomuksina tapahtuneesta on kyseenalaistettu. Postmodernin ajattelun myötä myös arkistoalalla joudutaan määrittelemään uudelleen vanhoja toimintatapoja ja käsitteitä sekä pohtimaan arkistojen ja asiakirjojen luonnetta uudesta näkökulmasta. Terry Cook pitää muutoksia siinä määrin merkittävinä, että olisi puhuttava kokonaisesta paradigman muutoksesta.

Osa arkistoteoreetikoista, kuten Terry Cook ja Rachel Hardiman, ovat artikkeleissaan nostaneet esiin postmodernismin käsitteen määrittelyn problematiikan. Koska postmodernismi on väljä ja vaikeasti määriteltävä käsite, monet ajattelijat eivät itse halunneet tulla yhdistetyiksi postmodernismiin. Arkistoteoreettisessa keskustelussa sekä Foucault että Derrida edustavat ennen kaikkea postmodernisteja, mutta on kyseenalaista, tulisiko Foucault'ta liittää postmodernismiin lainkaan. Vaikka Foucault'n voidaan ajatella edustavan postmodernistista filosofiaa toisaalta rakentamalla strukturalistiselle ajattelulle ja toisaalta hylkäämällä strukturalismi viimeistään teoksellaan *Tiedon arkeologia*, Foucault piti itse postmodernin käsitettä vaikeaselkoisena eikä ymmärtänyt, mikä postmodernismiin liitettyjä ajattelijoina yhdistää.

Arkistoteoreettisessa keskustelussa Foucault rinnastetaan toisen postmodernismiin ja jälkistrukturalismiin liitetyn ranskalaisen ajattelijan, Jacques Derridan, kanssa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan Foucault'n ajattelua arkistoteoreettisen keskustelun innoittajana, mutta myös Derridan nimi nousi aineistossa selvästi esiin. Arkistoteoreetikot, kuten Rachel Hardiman, ovat arvioineet, että Derrida on jopa suosituampi viittauskohde kuin Foucault. Jatkotutkimuksen kannalta olisi kiinnostavaa analysoida

vastaavasti Derrida-viittauksia alan tieteellisissä julkaisuissa ja selvittää, miten Derridan filosofia on vaikuttanut arkistoteoreettiseen keskusteluun.

Aineiston perusteella yhteys Foucault'n ja Derridan välillä perustuu arkiston käsitteen käyttöön uudenaikaisessa merkityksessä. Sekä Foucault'n *Tiedon arkeologiassa* että Derridan *Archive Fever* -teoksessa nostetaan esiin abstrakti ja metaforisen merkityksen saava arkiston käsite. Yleisesti ottaen tutkimuksissa käsitellään arkiston suhdetta historiallisuuteen ja ajallisuuteen. Vaikka Derrida ja Foucault rinnastetaan arkistoteoreettisessa keskustelussa toisiinsa lähes rutiininomaisesti, eroavat filosofit ajattelijoina toisistaan. Yksi keskeinen erottava tekijä heidän välillään on psykoanalyysi, josta Derrida otti vahvasti vaikutteita mutta johon Foucault suhtautui varautuneesti. Steven Maynardin artikkelia lukuun ottamatta filosofien tutkimuksellisten ja intellektuaalisten lähtökohtien eroa ei ole arkistoteoreettisessa keskustelussa pohdittu, minkä vuoksi Derridan ja Foucault'n rinnastaminen toisiinsa pelkän arkiston käsitteen perusteella vaikuttaa toisinaan keinotekoiselta.

Arkistoteoreetikot ovat ottaneet innoitteita tiedon arkeologian lisäksi vallan genealogiasta, erityisesti teoksesta *Tarkkailla ja rangaista*. Osa teoreetikoista on kiinnostunut Foucault'n esiin nostamasta Benthamin Panopticonista. Panoptista hallinnan mallia verrataan keskustelussa arkistoon, joka nähdään vallankäytön keskipisteenä. Teoreetikoista erityisesti Eric Ketelaar on soveltanut tutkimuksissaan Panopticon-vertausta. Hän on myös syventänyt tuntemustaan Foucault'n ajattelusta vuosien 2001–2005 aikana. Foucault'n valta-analyysia on sovellettu arkistoalalla moniin erilaisiin tutkimuskohteisiin, kuten konkreettisen arkiston tilojen ja arkkitehtuurin analysointiin sekä viranomaisten ja arkistonhoitajan harjoittaman vallankäytön luonteen tarkasteluun.

Arkistoteoreettisessa keskustelussa on noussut esiin vallan positiivinen, tietoa tuottava, luonne. Teoreetikot ovat kiinnittäneet huomiota dokumentointijärjestelmiin, joiden tarkoitus on tuottaa kansalaisista tietoa muun muassa luokittelun avulla. Dokumentointi on modernin yhteiskunnan tapa kontrolloida ja valvoa kansalaisia. Vallan produktiivinen luonne on myös Foucault'n valta-analyysin keskeinen ajatus. Tieto ja valta ovat erottamattomasti yhteydessä toisiinsa, eikä valta voisi toimia ilman tietoa. Vastaavasti tieto on riippuvainen valtarakenteista. Foucault'n tutkimusten pohjalta valtaa voisi kuvata jatkuvasti läsnä olevaksi produktiiviseksi suhdeverkoksi. Foucault'n käsite biovalta, jonka pyrkimys on hallita väestöä erilaisten luokittelumekanismien avulla, ei ole noussut ar-

kistoteoreettisessa keskustelussa esiin. Koska dokumentoinnin ja luokitusjärjestelmien suhde kansalaisten kontrollointiin on herättänyt kiinnostusta arkistoteoreetikoissa, biovallan käsite olisi hedelmällinen lähtökohta tutkimuksille.

Vaikka arkistoteoreetikot ovat huomanneet vallan tuottavan puolen, tätä ei aina sidota yhteen Foucault'n valta-analyysin kanssa. Esimerkiksi Eric Ketelaar huomioi artikkeleissaan vallan tietoa tuottavan piirteen, mutta kirjoittaja viittaa Foucault'n tutkimuksiin vain silloin, kun kyse on vallan tukahduttavasta ja yksilön asemaa sortavasta puolesta. Kuva Foucault'n valtateoriasta jää valitettavan yksipuoliseksi, jos teoriaa hyödynnetään vain niiltä osin, kun halutaan korostaa yhteiskunnan harjoittamaa kontrollointia ja tarkkailua yksilöä alistavassa tai sortavassa mielessä.

Vaikka arkistoteoreetikot ovat käsitelleet yhteiskunnan vallankäyttöä yksilöä alistavassa mielessä, he ovat nostaneet esiin myös yksilön mahdollisuuden taistella oikeuksiensa puolesta. Yksilöllä nähdään olevan mahdollisuus muuttaa tai ainakin horjuttaa vallalla olevaa valta-asetelmaa tukeutumalla arkistoihin ja niiden tarjoamiin asiakirjoihin. Organisaatioiden omiin tarkoituksiin tuottamat asiakirjat voivat toimia myös yksilön ihmisoikeuksien turvaajina, ja yksilöllä on mahdollisuus perätä oikeuksiaan asiakirjojen avulla. Erityisesti Ketelaar antaa vastuun yksilön oikeuksien kiinni pitämisestä ennen kaikkea arkistonhoitajalle, jonka olisi kyettävä käyttämään omaa valta-asemaansa eettisesti ja oikeudenmukaisesti.

Foucault'n ajattelussa valta ja vapaus kuuluvat yhteen, ja etenkin myöhemmissä tutkimuksissaan hän tarkasteli yksilön mahdollisuutta muodostaa itsestään eettinen subjekti. Foucault'lle valta edellyttää aina vapautta. Yksilöllä on oltava edes teoreettinen mahdollisuus toimia toisin ja vapaus tehdä itsenäisiä päätöksiä – olla eettinen subjekti. Foucault ei tarkoita vallalla sellaisia hallintatiloja, joissa valtasuhteet eivät ole liikkuvia eikä niistä voi käydä kamppailua. Vaikka Foucault kehitti jatkuvasti käsitystään vallasta ja esitti jälkikäteen aiemmista tutkimuksistaan uusia tulkintoja, hänen valtakäsityksensä perustuu ajatukseen vallasta strategisena pelinä ja ennen kaikkea toimintana. Valtapelissä myös yksilöllä on oltava mahdollisuus muuttaa omalla toiminnallaan pelin kulkua.

Mikäli arkistoteoreetikot perustavat kuvansa Foucault'n teoriasta lähinnä teoksille *Tiedon arkeologia* ja *Tarkkailla ja rangaista*, jää Foucault'n jatkuvasti kehittämästä ja täydentämästä valtakäsityksestä paljon käsittelyn ulkopuolelle. Esimerkiksi Foucault'n kirjoitukset etiikasta voisivat olla hyvä lähtökohta arkistonhoitajan (ammatti)etiikan

pohtimiselle. Kenties Foucault'n kuvaama vapaus on myös arkistonhoitajan työssä eettisen subjektin edellytys. Voisi ajatella, että valta, silloin kun se käsitetään strategisena tilanteena, ei muodostu ylivallaksi silloin, kun toimijat ovat jossain määrin vapaita tekemään itsenäisiä valintoja.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus:

ALHANEN, KAI 2007: *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.

BEAVEN, BRIAN P. N. 1999: "Macro-Appraisal: From Theory to Practice". *Archivaria* 48, 154–198.

BROTHMAN, BRIEN 2010: "Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory". *Archival Science* 10:2, 141–189.

BUCHANAN, ALEXANDRINA 2011: "Strangely unfamiliar: ideas of the archive from outside the discipline" – *The Future of Archives and Recordkeeping*. Toim. Jennie Hill. Lontoo: Facet publishing, 37–62.

CAPUTO, JOHN 1993: "On Not Knowing Who We Are" – *Foucault and the Critique of Institutions*. Toim. John Caputo & Mark Yount. University Park: Pennsylvania State University Press, s. 233–262.

CARTER, Rodney G. S. 2006: "Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power in Silence". *Archivaria* 61, 215–233.

CLINE, SCOTT 2009: "To the Limit of Our Integrity": Reflections on Archival Being". *The American Archivist* 72:2, 331–343.

COOK, TERRY 2001: "Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts". *Archival Science* 1:1, 3–24.

COOK, TERRY 2007: "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era". *Archives & Social Studies* 1:0, 399–443.

DANIEL, DOMINIQUE 2014: "Archival representations of immigration and ethnicity in North American history: from the ethnicization of archives to the archivization of ethnicity". *Archival Science* 14:2, 145–155

- DELEUZE, GILLES 2006 [1986]: *Foucault*. Lontoo: Continuum.
- DERRIDA, JACQUES 1978: *Writing and Difference*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul. Kääntänyt: Alan Bass.
- DERRIDA, JACQUES 1996 [1995]: *Archive Fever: A Freudian Impression*. Chicago: University of Chicago Press. Kääntänyt: Eric Prenowitz.
- DEWS, PETER 1986 [1979]: "The Nouvelle Philosophie and Foucault" – *Towards a Critique of Foucault*. Toim. Mike Gane. Lontoo: Routledge & Kegan Paul, 61–105.
- Dictionary of Archival Terminology* 1988. Toim. Peter Walne. München: Saur.
- DODGE, BERNADINE 2002: "Across the Great Divide: Archival Discourse and the (Re)presentations of the Past in Late-Modern Society". *Archivaria* 53, 16–30.
- DREYFUS, HUBERT L. & RABINOW, PAUL 1983 [1982]: *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton : Harvester Press.
- ERIBON, DIDIER 1993 [1991]: *Michel Foucault*. Suom. Päivi Järvinen & Pertti Hynynen. Tampere: Vastapaino (Jyväskylä: Gummerus).
- FOUCAULT, MICHEL 1980: "The Confessions of the Flesh" – *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Toim. Colin Gordon. Kääntänyt: Colin Gordon (et al). New York: Pantheon Books.
- FOUCAULT, MICHEL 1997: "On the Genealogy of Ethics" – *Ethics. Subjectivity and Truth. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. Paul Rabinow. Kääntänyt Robert Hurley et al. Penguin Books, 253–280.
- FOUCAULT, MICHEL 1997: "Subjectivity and Truth" – *Ethics. Subjectivity and Truth. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. Paul Rabinow. Kääntänyt Robert Hurley et al. Hurley et al. Penguin Books, 87–106.
- FOUCAULT, MICHEL 1998 [1984]: "Huoli itsestä" – *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus, 281–448.
- FOUCAULT, MICHEL 1998 [1984]: "Nautintojen käyttö" – *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus, 115–280.

FOUCAULT, MICHEL 1998 [1976]: ”Tiedontahto” – *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus, 10–114.

FOUCAULT, MICHEL 2000a: ”Madness and Society” – *Aesthetics. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. James D. Faubion. Kääntänyt Robert Hurley et al. Lontoo: Penguin, 335–342.

FOUCAULT, MICHEL 2000a: ”Structuralism and Post-structuralism” – *Aesthetics. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. James D. Faubion. Kääntänyt Robert Hurley et al. Lontoo: Penguin, 433–458.

FOUCAULT, MICHEL 2000b [1975]: *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

FOUCAULT, MICHEL 2002 [2000]: ”Truth and Juridical Forms” – *Power. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. Paul Rabinow. Kääntänyt Robert Hurley et al. Lontoo: Penguin, 1–89.

FOUCAULT, MICHEL 2002 [2000]: ”Truth and Power” – *Power. Essential Works of Foucault 1954–1984*. Toim. Paul Rabinow. Kääntänyt Robert Hurley et al. Lontoo: Penguin, 111–133.

FOUCAULT, MICHEL 2005 [1969]: *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

FOUCAULT, MICHEL 2009 [1964]: *Madness and Civilization. A History of Insanity in the Age of Reason*. Kääntänyt Richard Howard. Lontoo & New York: Routledge.

FOUCAULT, MICHEL 2010 [1966]: *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Suom. Mika Määttä. Helsinki: Gaudeamus.

FOUCAULT, MICHEL 2014: ”Diskurssin ei pidä katsoa olevan...” – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 152–153.

FOUCAULT, MICHEL 2014: ”Erään mailman synty” – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 83–86.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Foucault selittää *Tiedon arkeologiaa*" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 74–82.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Haastattelu 1980" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 178–238.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Historian kirjoittamisen tavoista" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 13–31.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Itsestä huolehtimisen etiikka vapauden harjoittamisena" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 269–291.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Kehoni, tämä paperi, tämä tuli" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 116–143.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Onko ihminen kuollut?" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 7–12.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Strukturalismi ja jälkistrukturalismi" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 239–268.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Tieteiden arkeologiasta" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 32–73.

FOUCAULT, MICHEL 2014: "Valta ja keho" – *Michel Foucault. Parhaat*. Ranskankielinen alkuteos: *Dits et écrits I-IV*, 1994. Suom. Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 144–151.

FROHMANN, BERND 2008: "Documentary ethics, ontology, and politics". *Archival Science* 8:3, 165–180.

GARCIA, PATRICIA 2014: "Documenting and classifying labor: the effect of legal discourse on the treatment of H-2A workers". *Archival Science* 14:3, 345–363.

GILLILAND, ANNE J. 2011: "Reflections on the Value of Metadata Archaeology for Recordkeeping in Global, Digital World". *Journal of the Society of Archivists* 1, 103–118.

GIRDWOOD, JAMES R. S. 2009: "(Re)Conceptualising mnemonic technology in light of hermeneutic ontology". *Archival Science* 9:3–4, 145–155.

GUTTING, GARY 1990 [1989]: *Michel Foucault's archaeology of scientific reason*. Cambridge: Cambridge University Press.

HARDIMAN, RACHEL 2009: "En mal d'archive: Postmodernist Theory and Record-keeping". *Journal of the Society of Archivists* 1, 27–44.

HARRIS, VERNE 1997: "Claiming Less, Delivering More: A critique of Positivist Formulations on Archives in South Africa". *Archivaria* 44, 126–135.

HEAD, RANDOLPH C. 2007: "Mirroring governance: archives, inventories and political knowledge in early modern Switzerland and Europe". *Archival Science* 7:4, 317–329.

HELÉN, ILPO 1994: "Michel Foucault'n valta-analytiikka" – *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Toim. Risto Heiskala. Helsinki: Gaudeamus, 270–315.

HELÉN, ILPO 2004: "Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka" – *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Toim. Keijo Rahkonen. Helsinki: Gaudeamus, 206–236.

KETELAAR, ERIC 2001: "Tacit Narratives: The Meanings of Archives". *Archival Science* 1:2, 131–141.

KETELAAR, ERIC 2002: "Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection". *Archival Science* 2:3, 221–238.

KETELAAR, ERIC 2005: "Recordkeeping and societal power" – *Archives: Recordkeeping in Society*. Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga: Centre for Information Studies, 277–297.

KIM, GOOYONG 2008: "The April 16 Archive: A Historiography in the Age of the New Media". *Archives & Social Studies* 2:1, 253-278.

KOIVUSALO, MARKKU 1998: "Elämän politiikasta eli katsaus biovallan teemaan" – *Elämänpolitiikka*. Toim. J. P. Roos & Tommi Hoikkala. Helsinki: Gaudeamus, 265–291.

KOIVUSALO, MARKKU 2010: "Ihmistieteet vailla ihmistä" – *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus, 374–413.

KOLTUN, LILLY 2002: "The Architecture of Archives: Whose Form, What Functions?" *Archival Science* 2:3, 239–261.

KOTKAVIRTA, JUSSI & SIRONEN, ESA (toim.) 1986: *Moderni/postmoderni: lähtökohtia keskusteluun*. Helsinki: Tutkijaliitto.

KURTZ, MATTHEW 2006: "A Postcolonial Archive? On the Paradox of Practice in a Northwest Alaska Project". *Archivaria* 61, 63–90.

KUSCH, MARTIN 1993 [1991]: *Tiedon kentät ja kerrostumat – Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat*. Suom. Heini Hakosalo. Oulu: Kustannus Pohjoinen.

LEMERT, CHARLES C. & GILLAN, GARTH 1982: *Michel Foucault. Social Theory as Transgression*. New York: Columbia University Press.

LEMIEUX, VICTORIA 1998: "Applying Mintzberg's Theories on Organizational Configuration to Archival Appraisal". *Archivaria* 46, 32–85.

LUBAR, STEVEN 1999: "Information Culture and the Archival Record". *The American Archivist* 62, 10–22.

LYOTARD, JEAN-FRANCOIS 1985 [1979]: *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

MANOFF, MARLENE 2004: "Theories of the Archive from Across the Disciplines". *Libraries and the Academy* 4:1, 9–25.

MARGOLIS, JOSEPH 1993: "Redeeming Foucault" – Foucault and the Critique of Institutions. Toim. John Caputo & Mark Yount. University Park: Pennsylvania State University Press, s. 41–59.

MAYNARD, STEVEN 2009: "Police/Archives". *Archivaria* 68, 159–182.

McGOWEN, RANDALL 1998 [1995]: "Power and humanity, or Foucault among the historians" – *Reassessing Foucault. Power, medicine and the body*. Toim. Colin Jones & Roy Porter. Lontoo: Routledge, 91–112.

MEGILL, ALLAN 1992: "Foucault, ambiguity and the rhetoric of historiography" – *Rewriting the History of Madness. Studies in Foucault's Histoire de la folie*. Toim. Arthur Still & Irving Velony. Lontoo: Routledge, 86–104.

MIDELFORT, H.C. ERIK 1992: "Reading and believing: on the reappraisal of Michel Foucault" – *Rewriting the History of Madness. Studies in Foucault's Histoire de la folie*. Toim. Arthur Still & Irving Velony. Lontoo: Routledge, 105–109.

PROZOROV, SERGEI 2007: *Foucault, Freedom and Sovereignty*. Aldershot: Ashgate.

RABINOW, PAUL (toim.) 1984: *The Foucault Reader*. New York: Pantheon.

STACY, SARAH 2008: "The Legalization of the Photography of Canadian Prisoners". *Archivaria* 65, 107–123.

STOLER, ANN LAURA 2002: "Colonial Archives and the Arts of Governance". *Archival Science* 2:1–2, 87–109.

UPWARD, FRANK 2005: "The records continuum". *Archives: Recordkeeping in Society*. Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga: Centre for Information Studies, 197–222.

VARIS, TUULA 1989: *Vallan genealogia. Tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä*. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos. Rauhan- ja kehitystutkimuksen yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.

WAKE, PAUL 2008: "Writing from the archive: Henry Garnet's powder-plot letters and archival communication". *Archival Science* 8:2, 69–84.

WIGHAM, GARY 1086 [1983]: “Power and power analysis: beyond Foucault?” – *Towards a Critique of Foucault*. Toim. Mike Gane. Lontoo: Routledge & Kegan Paul, 149–179.

Verkkolähteet:

Arkistolaitoksen Arkistowiki. <http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Arkisto>. Viitattu 4.11.2014.

A Glossary of Archival and Records Terminology, 2005. Chicago: SAA. Toim. Richard Pearce-Moses. <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf>. Viitattu 4.11.2014.

LYBECK, JARI et al. 2006: *Arkistot. Yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitoksen toimituksia 2. Helsinki: Arkistolaitos. http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf. Viitattu 4.11.2014.

LIITE 1: TIETEELLISTEN AIKAKAUSLEHTIEN TUKIMUSARTIKKELIT

<u>Tekijä(t) ja julkaisu-</u> <u>vuosi:</u>	<u>Artikkelin nimi:</u>	<u>Julkaisu:</u>
Acker, Amelia (2013)	"How cells became records: standardization and infrastructure in tissue culture"	<i>Archival Science</i> 15:1, 1–24
Anderson, Scott R. & Allen, Robert B.	"Envisioning the Archival Commons"	<i>The American Archivist</i> 72:2, 383–400
Bastian, Jaeanette A. (2012)	"The records of memory, the archives of identity: celebrations, texts and archival sensibilities"	<i>Archival Science</i> 13:2–3, 121–131
Battley, Belinda; Daniels, Elizabeth & Rolan, Gregory (2014)	"Archives as multifaceted narratives: linking the 'touchstones' of community memory"	<i>Archives and Manuscripts</i> 42:2, 155–157
Beaven, Brian P. N (1999)	"Macro-Appraisal: From Theory to Practice"	<i>Archivaria</i> 48, 154–198
Berger, Stefan (2013)	"The role of national archives in constructing national master narratives in Europe"	<i>Archival Science</i> 13:1, 1–22
Brothman, Brien (2006)	"Archives, Life Cycles, and Death Wishes: A Helical Model of Record Formation"	<i>Archivaria</i> 61, 235–269
Brothman, Brien (2010)	"Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory"	<i>Archival Science</i> 10:2, 141–189
Burke, Peter (2008)	"Commentary"	<i>Archival Science</i> 7:4, 391–397
Buchanan, Alexandrina (2011)	"Strangely unfamiliar: ideas of the archive from outside the discipline"	<i>The Future of Archives and Recordkeeping</i> . Toim. Jennie Hill. Lontoo: Facet publishing.
Cardin, Martine (2001)	"Archives in 3D"	<i>Archivaria</i> 51, 112–136
Carter, Rodney G. S. (2006)	"Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power in Silence"	<i>Archivaria</i> 61, 215–233
Cline, Scott (2009)	"'To the Limit of Our Integrity': Reflections on Archival Being"	<i>The American Archivist</i> 72:2, 331–343
Conway, Paul (2014)	"Digital transformations and the archival nature surrogates"	<i>Archival Science</i> 15:1, 51–69
Cook, Terry (2001a)	"Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts"	<i>Archival Science</i> 1:1, 3–24
Cook, Terry (2001b)	"Fashionable Nonsense or Professional Rebirth: Postmodernism and the Practice of Archives"	<i>Archivaria</i> 51, 14–35
Cook, Terry (2005)	"Macroappraisal in Theory and Practice: Origins, Characteristics and Implementation in Canada, 1950–2000"	<i>Archival Science</i> 5:2–4, 101–161

Cook, Terry (2007)	"Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era"	<i>Archives & Social Studies</i> 1:0, 399-443 (open access)
Cook, Tim (2002)	"Archives and Privacy in a Wired World: The Impact of the Personal Information Act (Bill C-6) on Archives"	<i>Archivaria</i> 53, 94–114
Cox, Richard J. (2008)	"Revisiting the Archival Finding Aid"	<i>Journal of Archival Organization</i> 5:4, 5–32
Curral, James & Moss, Michael (2008)	"We are archivists, but are we OK?"	<i>Records Management Journal</i> 18:1, 69–91
Daniel, Dominique (2014)	"Archival representations of immigration and ethnicity in North American history: from the ethnicization of archives to the archivization of ethnicity"	<i>Archival Science</i> 14:2, 145–155
Darms, Lisa (2009)	"The Archival Object: A Memoir of Disintegration"	<i>Archivaria</i> 67, 143–155
Dever, Maryanne (2014)	"Archiving Feminism: Papers, Politics, Posterity"	<i>Archivaria</i> 77, 25–42
Dirks, John M. (2004)	"Accountability, History, and Archives: Conflicting Priorities or Synthesized Strands?"	<i>Archivaria</i> 57, 29–49
Dodge, Bernadine (1997)	"Places Apart: Archives in Dissolving Space and Time"	<i>Archivaria</i> 44, 118–131
Dodge, Bernadine (2002)	"Across the Great Divide: Archival Discourse and the (Re)presentations of the Past in Late-Modern Society"	<i>Archivaria</i> 53, 16–30
Duff, Wendy M. & Harris, Verne (2002)	"Stories and Names: Archival Description as Narrating Records and Constructing Meanings"	<i>Archival Science</i> 2: 3–4, 263–285
Duff, Wendy M.; Monks-Leeson, Emily; Galey, Allan & INKE Team (2011)	"Contexts built and found: a pilot study on the process of archival meaning-making"	<i>Archival Science</i> 12: 1, 69–92
Duncan, Chris (2009)	"Authenticity or Bust"	<i>Archivaria</i> 68, 97–117
Flynn, Sarah J. A. (2001)	"The Records Continuum Model in Context and its Implications for Archival Practice"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 22:1, 79–93
Frohmann, Bernd (2008)	"Documentary ethics, ontology, and politics"	<i>Archival Science</i> 8:3, 165–180
Gale, Colin (2006)	"Record-keeping as an Ethical Imperative"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 27:1, 17–27
Garcia, Patricia (2014)	"Documenting and classifying labor: the effect of legal discourse on the treatment of H-2A workers"	<i>Archival Science</i> 14:3–4, 345–363
Gilfoyle, Timothy J. (1994)	"Prostitutes in the Archives: Problems and Possibilities in Documenting the History of Sexuality"	<i>The American Archivist</i> 76:2, 302–334
Gilliland, Anne J. (2011)	"Reflections on the Value of Metadata Archaeology for Recordkeeping in Global, Digital World"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 32:1, 103–118

Gilliland, Anne & McKemmish, Sue (2004)	"Building an Infrastructure for Archival Research"	<i>Archival Science</i> 4:3–4, 149–197
Girdwood, James R. S. (2009)	"(Re)Conceptualising mnemonic technology in light of hermeneutic ontology"	<i>Archival Science</i> 9:3–4, 145–155
Greene, Mark A. (2013)	"A Critique of Social Justice as an Archival Imperative: What Is It We're Doing That's All That Important?"	<i>The American Archivist</i> 76:2, 302–334
Hardiman, Rachel (2009)	"En mal d'archive: Postmodernist Theory and Recordkeeping"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 30:1, 27–44
Harris, Verne (1997)	"Claiming Less, Delivering More: A critique of Positivist Formulations on Archives in South Africa"	<i>Archivaria</i> 44, 126–135
Harris, Verne (2002)	"The Archival Sliver: Power, Memory, and Archives in South Africa"	<i>Archival Science</i> 2:1–2, 63–86
Harris, Verne (2009)	"Against the grain: psychologies and politics of secrecy"	<i>Archival Science</i> 9:3–4, 133–142
Head, Randolph C. (2007)	"Mirroring governance: archives, inventories and political knowledge in early modern Switzerland and Europe"	<i>Archival Science</i> 7:4, 317–329
Head, Randolph C. (2010)	"Preface: Historical research on archives and knowledge cultures: an interdisciplinary wave"	<i>Archival Science</i> 10:3, 191–194
Heald, Carolyn (1996)	"Is There Room for Archives in the Postmodern World?"	<i>The American Archivist</i> 59:1, 88–101
Hemmings, Terry; Randall, Dave; Francis, Dave; Marr, Liz; Divall, Colin & Porter, Gaby (1997)	"Situated Knowledge and the Virtual Science and Industry Museum: Problems in the Social-Technical Interface"	<i>Archives & Museum Informatics</i> 11:2, 147–164
Hobbs, Catherine (2001)	"The Character of Personal Archives: Reflections on the Value of Records of Individuals"	<i>Archivaria</i> 52, 126–135
Hubner, Brian Edward (2007)	"This is the Whiteman's Law": Aboriginal resistance bureaucratic change and the Census of Canada, 1830–2006"	<i>Archival Science</i> 7:3, 195–206
Kallas, John & Linardis, Apostolos (2010)	"A question documentation model on the needs of comparative research"	<i>Archival Science</i> 10:1, 65–83
Ketelaar, Eric (2001)	"Tacit Narratives: The Meanings of Archives"	<i>Archival Science</i> 1:2, 131–141
Ketelaar, Eric (2002)	"Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection"	<i>Archival Science</i> 2:3–4, 221–238
Ketelaar, Eric (2005)	"Recordkeeping and societal power"	<i>Archives: Recordkeeping in Society</i> . Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga: Centre for Information Studies.
Kim, Gooyong (2008)	"The April 16 Archive: A Historiography in the Age of the New Media"	<i>Archives & Social Studies</i> 2:1, 253–278 (open access)
Klopper, Lisa (2001)	"Oral History and Archives in the New	<i>Archivaria</i> 52, 100–125

	South Africa: Methodological Issues"	
Koltun Lilly (1999)	"The Promise and Threat of Digital Options in an Archival Age"	<i>Archivaria</i> 47, 114–135
Koltun Lilly (2002)	"The Architecture of Archives: Whose Form, What Functions?"	<i>Archival Science</i> 2:3–4, 239–261
Kurtz, Matthew (2006)	"A Postcolonial Archive? On the Paradox of Practice in a Northwest Alaska Project"	<i>Archivaria</i> 61, 63–90
Lemieux, Victoria (1998)	"Applying Mintzberg's Theories on Organizational Configuration to Archival Appraisal"	<i>Archivaria</i> 46, 32–85
Lemieux, Victoria (2001)	"Let the Ghosts Speak: An Empirical Exploration of the "Nature" of the Record"	<i>Archivaria</i> 51, 81–111
Light, Michelle (2005)	"Evidence of Sanctity: Record-keeping and Canonization at the Turn of the 13th Century"	<i>Archivaria</i> 60, 105–123
Lubar, Steven (1999)	"Information Culture and the Archival Record"	<i>The American Archivist</i> 62, 10–22
MacNeil, Heather (2001)	"Trusting Records in a Postmodern World"	<i>Archivaria</i> 51, 36–47
MacNeil, Heather (2006)	"Contemporary Archival Diplomats as a Method of Inquiry: Lessons Learned from Two Research Projects"	<i>Archival Science</i> 4:3–4, 199–232
MacNeil, Heather (2008)	"Archivalterity: Rethinking Original Order"	<i>Archivaria</i> 66, 1–24
Maynard, Steven (2009)	"Police/Archives"	<i>Archivaria</i> 68, 159–182
McIntosh, Robert (1998)	"The Great War, Archives and Modern Memory"	<i>Archivaria</i> 46, 1–31
McKemmish, Sue (2001)	"Placing Records Continuum Theory and Practice"	<i>Archival Science</i> 1:4–4, 333–359
Menne, Mareike (2011)	"Confession, confusion, and rule in a box? Archival accumulation in north-western Germany in the age of confessionalization"	<i>Archival Science</i> 10:3–4, 299–314
Millar, Laura (2006)	"Touchstones: Considering the Relationship between Memory and Archives"	<i>Archivaria</i> 61, 105–126
Miller, Thea (2003)	"Action, Transaction, and Vorgang: Gaining New Insights from Old Practice"	<i>Archival Science</i> 3:4, 413–430
Momryk, Myron (2001)	"'National Significance': The Evolution and Development of Acquisition Strategies in the Manuscript Division, National Archives of Canada"	<i>Archivaria</i> 52, 151–174
Moss, Michael (2005)	"Archivist: friend or foe?"	<i>Records Management Journal</i> 15:2, 104–114
Namhila, Ellen Ndeshi (2014)	"Content and use of colonial archives: an under-researched issue"	<i>Archival Science</i> 14:2 (open access)
Nesmith, Tom (1999)	"Still Fuzzy, But More Accurate: Some Thoughts on the "Ghosts" of Archival	<i>Archivaria</i> 47, 136–150

	Theory"	
Nesmith, Tom (2004)	"What's History Got to Do With It?: Reconsidering the Place of Historical Knowledge in Archival Work"	<i>Archivaria</i> 57, 1–27
Pang, Natalie; Liew, Kai Khiun & Chan, Brenda (2014)	"Participatory archives in a world of ubiquitous media"	<i>Archives and Manuscripts</i> 42:1, 1–4
Partington, Gill (2014)	"Libraries, Literatures and Archives"	<i>Archives and Manuscripts</i> 42:3, 301–302
Roberts, John (2001)	"One Size Fits All? The Portability of Macro-Appraisal by a Comparative Analysis of Canada, South Africa, and New Zealand"	<i>Archivaria</i> 47, 47–68
Rosén, Frederik (2008)	"Off the record: outsourcing security and state building to private firms and the question of record keeping, archives, and collective memory"	<i>Archival Science</i> 8:1, 1–14
Sassoon Joanna (2007)	"Beyond chip monks and paper tigers: towards a new culture of archival format specialists"	<i>Archival Science</i> 7:2, 133–145
Sherman, Sonya (2014)	"People telling stories"	<i>Archives and Manuscripts</i> 42:2, 204–208
Sinclair, Kathy (2010)	"Victoria: The Keep-It-All State? The Impact on Archives of the Crimes (Document Destruction) Act 2006 and the Evidence (Document Unavailability) Act 2006"	<i>Archivaria</i> 69, 117–142
Stacy, Sarah (2008)	"The Legalization of the Photography of Canadian Prisoners"	<i>Archivaria</i> 65, 107–123
Stoler, Ann Laura (2002)	"Colonial Archives and the Arts of Governance"	<i>Archival Science</i> 2:1–2, 87–109
Schwartz, Joan M. (2000)	"Records of Simple Truth and Precision': Photography, Archives, and the Illusion of Control"	<i>Archivaria</i> 50, 1–40
Schwartz, Joan M. (2002)	"Coming to Terms with Photographs: Descriptive Standards, Linguistic 'Othering,' and the Margins of Archivry"	<i>Archivaria</i> 54, 142–171
Schwartz, Joan M. (2006)	"'Having New Eyes': Spaces of Archives, Landscapes of Power"	<i>Archivaria</i> 61, 1–25
Schwartz, Joan M. (2009)	"Reading Robin Kelsey's Archival Style Across the Archival Divide"	<i>Journal of Archival Organization</i> 6:3, 201–210
Schwartz, Joan M. & Cook, Terry (2002)	"Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory"	<i>Archival Science</i> 2:1–2, 1–19
Todd, Malcolm (2006)	"Power, Identity, Integrity, Authenticity, and the Archives: A Comparative Study of the Application of Archival Methodologies to Contemporary Privacy"	<i>Archivaria</i> 61, 181–214
Tough, Alistair G. (2000)	"Archives in sub-Saharan Africa half a century after independence"	<i>Archival Science</i> 9:3–4, 187–201
Tyacke, Sarah (2001)	"Archives in a Wider World: The Culture and Politics of Archives"	<i>Archivaria</i> 52, 1–25

Upward, Frank (2005a)	"Modelling the continuum as paradigm shift in recordkeeping and archiving processes, and beyond - a personal reflection"	<i>Records Management Journal</i> 10:3, 115–139
Upward, Frank (2005b)	"The records continuum"	<i>Archives: Recordkeeping in Society. Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga : Centre for Information Studies.</i>
Upward, Frank (2007)	"Institutionalising the archival document: A republishing"	<i>Archives & Social Studies</i> 1:0, 467-493 (open access)
Upward, Frank & McKemmish, Sue (2005)	"Teaching recordkeeping and archiving continuum style"	<i>Archival Science</i> 6:2, 219–230
Upward, Frank; McKemmish, Sue & Reed, Barbara (2011)	"Archivists and Changing Social and Information Spaces: A Continuum Approach to Recordkeeping and Archiving in Online Cultures"	<i>Archivaria</i> 72, 197–237
Wake, Paul (2008)	"Writing from the archive: Henry Garnet's powder-plot letters and archival communication"	<i>Archival Science</i> 8:2, 69–84
Wallace, David A. & Stuchell, Lance (2011)	"Understanding the 9/11 Commission archive: control, access, and the politics of manipulation"	<i>Archival Science</i> 12:1, 69–92
Wareham, Evelyn (2002)	"From Explorers to Evangelists: Archivists, Recordkeeping, and Remembering in the Pacific Islands"	<i>Archival Science</i> 2:3–4, 187–207
Winter, Jay (2007)	"The Generation of Memory: Reflections on the "Memory Boom" in Contemporary Historical Studies"	<i>Archives & Social Studies</i> 1:0, 363-397 (open access)
Withers, Charles W.J. & Grout, Andrew (2006)	"Authority in Space?: Creating a Digital Web-based Map Archive"	<i>Archivaria</i> 61, 27–46

LIITE 2: ANALYYSIN RAJATTU TUTKIMUSAINEISTO

<u>Tekijä(t)</u>	<u>Artikkeli:</u>	<u>Julkaisussa:</u>
Brothman, Brien (2010)	"Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory"	<i>Archival Science</i> 10:2, 141–189
Buchanan, Alexandra (2011)	"Strangely unfamiliar: ideas of the archive from outside the discipline"	<i>The Future of Archives and Recordkeeping</i> . Toim. Jennie Hill. Lontoo: Facet publishing.
Carter, Rodney G. S. (2006)	"Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power in Silence"	<i>Archivaria</i> 61, 215–233
Cline, Scott (2009)	"'To the Limit of Our Integrity': Reflections on Archival Being"	<i>The American Archivist</i> 72:2, 331–343
Cook, Terry (2001)	"Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts"	<i>Archival Science</i> 1:1, 3–24
Cook, Terry (2007)	"Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era"	<i>Archives & Social Studies</i> 1:0, 399–443 (open access)
Daniel, Dominique (2014)	"Archival representations of immigration and ethnicity in North American history: from the ethnicization of archives to the archivization of ethnicity"	<i>Archival Science</i> 14:2, 145–155
Dodge, Bernadine (1997)	"Places Apart: Archives in Dissolving Space and Time"	<i>Archivaria</i> 44, 118–131
Dodge, Bernadine (2002)	"Across the Great Divide: Archival Discourse and the (Re)presentations of the Past in Late-Modern Society"	<i>Archivaria</i> 53, 16–30
Frohmann, Bernd (2008)	"Documentary ethics, ontology, and politics"	<i>Archival Science</i> 8:3, 165–180
Garcia, Patricia (2014)	"Documenting and classifying labor: the effect of legal discourse on the treatment of H-2A workers"	<i>Archival Science</i> 14:3–4, 345–363
Gilfoyle, Timothy J. (1994)	"Prostitutes in the Archives: Problems and Possibilities in Documenting the History of Sexuality"	<i>The American Archivist</i> 76:2, 302–334
Gilliland, Anne J. (2011)	"Reflections on the Value of Metadata Archaeology for Recordkeeping in Global, Digital World"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 1, 103–118
Girdwood, James R. S. (2009)	"(Re)Conceptualising mnemonic technology in light of hermeneutic ontology"	<i>Archival Science</i> 9:3–4, 145–155
Hardiman, Rachel (2009)	"En mal d'archive: Postmodernist Theory and Recordkeeping"	<i>Journal of the Society of Archivists</i> 1, 27–44
Harris, Verne (1997)	"Claiming Less, Delivering More: A critique of Positivist Formulations on Archives in South Africa"	<i>Archivaria</i> 44, 126–135
Head, Randolph C.	"Mirroring governance: archives, in-	<i>Archival Science</i> 7:4, 317–

(2007)	ventories and political knowledge in early modern Switzerland and Europe"	329
Ketelaar, Eric (2001)	"Tacit Narratives: The Meanings of Archives"	<i>Archival Science</i> 1:2, 131–141
Ketelaar, Eric (2002)	"Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection"	<i>Archival Science</i> 2:3–4, 221–238
Ketelaar, Eric (2005)	"Recordkeeping and societal power"	<i>Archives: Recordkeeping in Society</i> . Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga : Centre for Information Studies.
Kim, Gooyong (2008)	"The April 16 Archive: A Historiography in the Age of the New Media"	<i>Archives & Social Studies</i> 2:1, 253-278 (open access)
Koltun Lilly (2002)	"The Architecture of Archives: Whose Form, What Functions?"	<i>Archival Science</i> 2:3–4, 239–261
Kurtz, Matthew (2006)	"A Postcolonial Archive? On the Paradox of Practice in a Northwest Alaska Project"	<i>Archivaria</i> 61, 63–90
Lubar, Steven (1999)	"Information Culture and the Archival Record"	<i>The American Archivist</i> 62, 10–22
Maynard, Steven (2009)	"Police/Archives"	<i>Archivaria</i> 68, 159–182
Stacy, Sarah (2008)	"The Legalization of the Photography of Canadian Prisoners"	<i>Archivaria</i> 65, 107–123
Stoler, Ann Laura (2002)	"Colonial Archives and the Arts of Governance"	<i>Archival Science</i> 2:1–2, 87–109
Upward, Frank (2005b)	"The records continuum"	<i>Archives: Recordkeeping in Society</i> . Toim. Sue McKemmish (et al). Wagga Wagga : Centre for Information Studies.
Wake, Paul (2008)	"Writing from the archive: Henry Garnet's powder-plot letters and archival communication"	<i>Archival Science</i> 8:2, 69–84